

พราหมณ์โย สวาตนาย นิมนุเตตวา  
 เกหิ คจฺจนฺโต จินฺเตสิ "อหิ เอคฺตกานํ  
 ภิกฺขุณํ ยาคฺคฺตฺตวตฺตถาทีนึ ทาคฺคํ โน  
 น สกฺโกมิ, นิสีทฺนฺนฺจานํ ปน กถํ  
 ภวิสฺสตี"ติ. ทสฺส ส่า จินฺตา จตุราสีตี-  
 โยชนสฺสทสฺสมตฺถเก จิตฺสฺส เทวธฺมฺโย  
 ปณฺทฺกมฺพลลิสฺสสนฺสฺส อฺญฺภาวํ ชเนสิ.

สกฺโก "โก นุ โย มํ อิมฺมหา  
 จานา จาเวตฺถกาโม"ติ ทิพฺพจกฺขุณา  
 โอโลเกนฺโต มหาปุริสํ ทิสฺวา "อัย  
 สฺรุจิปฺราหมณ์โย พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสฺสํ  
 นิมนุเตตวา นิสีทฺนฺนฺจานตฺถาย จินฺเตสิ,  
 มยาปิ ตตฺถ คนฺตฺวา ปุณฺณโกฏฺฐาสํ  
 คเหตฺวํ วฏฺฐตี"ติ วทฺถกัวณฺณํ นิมฺมินิตฺวา  
 วาสีผรฺสฺสทฺโต มหาปุริสฺสฺส ปุรฺโต  
 ปาตุรโหสิ. โส "อตุถิ นุ โย กสฺสจ  
 ภตฺติยา กตฺตพฺพกิจฺจนฺ"ติ อาท.

พราหมณ์ทูลอาราธนาให้พระพุทธเจ้ากับพระ-  
 สาวกได้เสวยในวันรุ่งขึ้นแล้ว ขณะเดิน  
 กลับบ้านคิดว่า "เราสามารถจะถวายข้าว-  
 ยาคู ภัต และผ้าต่างชนิดเป็นต้น แก่ภิกษุ  
 ประมาณเท่านั้นได้, แต่จะจัดสถานที่ให้นั่งได้  
 อย่างไร". ความคิดของพราหมณ์สุรุจินั้น ได้  
 บันดาลให้บัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ของท้าวสักก-  
 เทวราช ซึ่งตั้งอยู่ไกลประมาณ ๘ หminen  
 ๕ พันโยชน์ แสดงอาการร้อน.

ท้าวสักกเทวราชทรงดำริว่า "ใครหนอ  
 จะให้เราต้องเคลื่อนที่" ทรงเล็งดูด้วย  
 ทิพยเนตรก็เห็นพระมหาบุรุษ ทรงทราบว่  
 "สุรุจิปราหมณ์นี้ ได้อาราธนาพระภิกษุสงฆ์  
 มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข คิดจะจัดที่นั่ง  
 ถวาย, แม่เราก็ควรจะไปยังที่นั่น ถือเอา  
 ส่วนบุญบาง" แล้วนิรมิตเพศเป็นช่างไม้  
 ถือมีดและขวาน เข้าไปยืนอยู่ข้างหน้าพระ-  
 มหาบุรุษ ถามว่า "มีใครจะวาจางทำอะไร  
 บางหรือไม่".

คุณยุทธนา - คุณทัศนีย์ บุญส่ง อุทิศกุศลให้

คุณแม่ชิต-คุณพ่อประยงค์-คุณแม่บุญมา-นางใจไล บุญส่ง และคุณแม่บุญยัง แซ่เบ้

มหาปุริโส ตํ ทิสฺวา "กึ กมุํ  
 กริสฺสสี"ติ อาห. "มม อชานนสิปฺปํ  
 นาม นตฺถิ, เกหํ วา มณฺหํ วา โย  
 ยํ กาเรติ, ตสฺส ตํ กาทุํ ชานามิ"ติ.  
 "เตนहि มยฺหํ กมุํ อตฺถิ"ติ. "กึ ปน  
 เต อยฺยา"ติ. "สฺวาตนาย เม  
 โภกฺกิสฺสทสฺสทฺธิกฺขุ นิมนฺติตา, เตสํ  
 นิสิตฺถนฺจํ มณฺหํ กริสฺสสี"ติ.

"อหํ นาม กเรยฺยํ, สเจ เม ภคฺคิ  
 ทาทุํ สกฺขิสฺสธา"ติ. "สกฺขิสฺสสามิ  
 ตาตา"ติ. "สาธุ กริสฺสสามิ"ติ คนฺตุวา  
 เอกํ ปเทสํ โอลิเกสิ.

ทฺวาทสฺสเตรสโยชนปฺปมาโณ ปเทโส  
 กลิณมณฺทลํ วิย สมตโล อโหสิ. โส

พระมหาบุรุษเห็นอินทวฑ์กั้นนั้นแล้ว ถาถามว่า  
 "ท่านทำอะไรเป็นบ้าง". ช่างไม่ตอบว่า  
 "ขึ้นชื่อว่าศิลปะที่ข้าพเจ้าจะไม่รู้ไม่มี, ข้าพ-  
 เจ้าทำเรือนได้ ทำประรำได้, ใครจะให้  
 ทำอะไร ทำอะไรทำได้ทั้งนั้น". พระมหา  
 บุรุษพูดว่า "ถ้าเช่นนั้นเรามีกงานอยู่".  
 ช่างไม่ถาถามว่า "ท่านมีงานอะไรละท่าน".  
 พระมหาบุรุษตอบว่า "เราอาราธนาพระ-  
 ภิกษุสงฆ์ประมาณแสนโกฏิ ให้มาฉันในวัน  
 พรุ่งนี้แล้ว, ท่านจงช่วยทำประรำ สำหรับ  
 ให้พระเหล่านั้นนั่งควย".

ช่างไม่กลาว่า "ข้าพเจ้าจะตั้งใจทำ  
 จริง ๆ, ถาท่านจะกรุณาไห้คางางบาง".  
 พระมหาบุรุษตอบว่า "ไค้ซิพ้อ คางางตอง  
 ไค้แน่". "อินทวฑ์ก็รับค้ำแล้ว " เตินครวจกุ  
 สถานที่แห่งหนึ่ง.

สถานที่ที่มีเนื้อที่ประมาณ ๑๒-๑๓ โยชน์

มีพื้นเรียบเสมอเหมือนมณฑลกลิณ. อินทวฑ์ก็

คุณุทธนา - คุณทศนียํ บุญสง่ อุทิศกุศลให้

คุณแม่ชิต-คุณพ่อประยงค์-คุณแม่บุญมา-นางใจไล บุญสง่ และคุณแม่มุ่ยยัง แซ่เบ๊

"เอตตเก จาเน สัตฺตฺรตฺนมโย มณฺหโป อญฺจหตุ"ติ จินฺเตตฺตฺวา โอลโลเกสิ. นั้นคำริว่า "ขอประรำที่สำเร็จด้วยรัตนะ ๑ ประการ จงตั้งขึ้นในที่ที่มีประมาณเท่านั้น" แลวทอดสายตากู.

ดาวเทว ปจวี ภินฺทิตฺตฺวา มณฺหโป อญฺจหิ. ทัศนนั้นเอง ประรำก็ทำลายแผ่นดิน ผุดขึ้น. ที่เสาทองของประรำนั้นมีบัวหัวเสา เป็นเงิน, ที่เสาเงินมีบัวหัวเสาเป็นทอง, ที่เสาแก้วมณี มีบัวหัวเสาเป็นแก้วประพาฬ ที่เสาแก้วประพาฬ มีบัวหัวเสาเป็นแก้วมณี, ที่เสารัตนะ ๑ มีบัวหัวเสาเป็นรัตนะ ๑.

ตสฺส โสวณฺณมเยสุ ฌมฺเภสุ รชตฺมยา ฌฎิกา<sup>๑</sup> อเหสุ, รชตฺมเยสุ ฌมฺเภสุ โสวณฺณมยา<sup>๒</sup>, มณฺิมเยสุ ฌมฺเภสุ ปพาฬมยา ฌฎิกา, ปพาฬฌมฺเภสุ มณฺิมยา, สัตฺตฺรตฺนมเยสุ ฌมฺเภสุ สัตฺตฺรตฺนมยาวุ ฌฎิกา อเหสุ.

ตโต "มณฺหปสฺส อนุตฺตฺนเตน"<sup>๓</sup> ต่อจากนั้นก็ตรวจดูต่อไป อธิษฐานว่า กิงฺกิลิกชาลํ โอลมฺพหตุ"ติ โอลโลเกสิ. "ในระหว่างมณฺหปจมีชายกระดิ่งห้อยยอย" สห โอลโลกเนเนว กิงฺกิลิกชาลํ โอลมฺพิ, ตาชายกระดิ่งก็ห้อยยอย พร้อมกับการทอด ยสฺส มนฺทวา เตรีตสฺส ปญฺจางฺกิกสฺเสว สายตากูชายกระดิ่งนั้น, เมื่อถูกลมอ่อน ๆ

<sup>๑</sup> ฉ. ฌฎิกา.

<sup>๒</sup> ฉ. สุวณฺณมยา.

<sup>๓</sup> ฉ. อนุตฺตรนฺตเร.

คุณยุทธนา - คุณทัศนีย์ บุญส่ง อุทิศกุศลให้

คุณแม่ชิต-คุณพ่อประยงค์-คุณแม่บุญมา-นางใจไล บุญส่ง และคุณแม่มุ่ยยัง แซ่เบ๊

ศุริยสุต มจรสทโท นิจฺจรติ? ก็เปล่งเสียงไพเราะเพราะพริ้ง ประคอง  
 ทิพฺพสงฺคีติวตฺตณกาโล วีย อโหสิ. เสียงดนตรีเครื่องห้า. เวลานั้นเป็นประคอง  
 "อนฺตรนฺตรรา คณฺฐทามมาลาทามานี เวลาที่บรรเลงสังคีตอยู่นั้น. แล้วได้  
 โอลมฺพนฺตฺตฺติ จินฺเตสิ. ทาวเทว อธิษฐานต่อไปว่า "ขอพวงของหอม และ  
 ทามานี โอลมฺพีสฺ. ดอกไม้จางหอยตามระหวาง ๆ". พวงดอกไม้  
 ก็หอยตามระหวาง ๆ ดังอธิษฐาน.

"โกฏิสฺตสฺสสฺสขุขานํ ภิกฺขุณฺโณ อาสนานี ในทันใดนั้น อินทวฑฺฒกัไดคิดต่อไปว่า  
 จ อาธารกานี จ ปจฺวี ภินฺทิตฺวา "ขออาสนะสำหรับพระภิกษุประมาณแสนโกฏี  
 อฏฺฐนฺตฺตฺติ จินฺเตสิ. ทาวเทว อฏฺฐหีสฺ. และตั้งรอง จงทำลายแผ่นดินผุดขึ้น". สิ่ง  
 "โกเณ โกเณ เอเกกา อุตฺทจาภฺยโย เหล่านั้นก็ผุดขึ้นในทันใดนั้น. แล้วท่านดำริ  
 อฏฺฐนฺตฺตฺติ จินฺเตสิ, ทาวเทว ตอไปว่า "ขอตุ่มน้ำจางปรากฏขึ้น ตามมุม  
 อุตฺทจาภฺยโยปิ อฏฺฐหีสฺ. ปะรำมุมละตุ่มเถิด", ตุ่มน้ำก็ปรากฏขึ้นใน  
 ทันใดนั้นเอง.

สกุโก เอตฺตํ มาเปตฺวา พุราหฺมณฺสฺส ท้าวสักกเทวราชได้เนรมิตสิ่งต่าง ๆ  
 สนฺตํ คณฺตฺวา "เอहि พุราหฺมณฺ ทว ประมาณเท่านั้นแล้ว เข้าไปหาพราหมณ์แล้ว  
 มณฺทปํ โอลเเกตฺวา มยฺหํ ภตฺติ เทหี"ติ เรียนถามว่า "ท่านพราหมณ์ขอเชิญทางนี้  
 อาห. มหาปุริโส คณฺตฺวา มณฺทปํ เชิญไปตรวจดูประจำของท่าน แล้วโปรดจาย  
 โอลเเกสิ. โอลเเกนฺตฺสฺเสวสุต คางางโหชาพเจาดวย". พระมหาบุรุษไป

๑ ฉ. นิคฺคจฺจติ.

สกลสรীর ปณจวณนาย ปิตียา นีรนุตร์  
ผุจ อโหสิ.

ตรวจดูประจำ พอมองเห็นเท่านั้นแหละ  
ก็เกิดปีติ ๕ อย่าง ซาบซ่านไปทั่วสรรพางค์  
กาย.

อดสูส มณฑป โอลิเกตุวา เอตทโหสิ  
"นาย มณฑปไป มนุสสุเทน กโต,  
มยหิ ปน อชญาสย มยหิ คุณ อากมม  
อตุธา สกุกสูส ภวน อุกุมโหสิ, ตโต  
สกุกเนน เทวธญา อัย มณฑป การิต  
ภวิสสูตี"ติ. "น โข ปน เม ยุตติ  
เอวรูเป มณฑเป เอกทิวส์เยว ทาน  
ทาตุ, สตุทาหิ ทสุสามี"ติ จินุเตสิ.

ครั้นได้ตรวจมณฑปดูทั่วแล้ว ก็เกิดความคิด  
ขึ้นว่า "มณฑปนี้ น่าจะไม่ใช้คนทำ อาศัย  
อัธยาศัยและคุณของเราคงจะรอนถึงภพของ  
ท้าวสักกเทวราชแน่แท้, เพราะเหตุนี้  
มณฑปนี้ ชะรอยท้าวสักกเทวราชจะสร้าง  
ให้". แล้วคิดต่อไปว่า "ไม่เป็นการ  
สมควรที่เราจะถวายทานเพียงวันเดียว ใน  
มณฑปเห็นปานนี้เลย, เราจักถวายทานสัก  
๑ วัน".

พาหิรกทานณหิ กิตตกมปิ<sup>๑</sup> สมาน  
โพธิสตุทานัน มนั ตญฺสิ กาทุน สกุกโกติ.  
อลงกตสีล ปน จินุทิตฺวา อญชิตอกุขินิ  
อุปปาญเตวา, ททยมัสสิ วา  
อุปปาญเตวา<sup>๒</sup> ทินฺนกาเล โพธิสตุทานัน  
จาคัน นิสฺสาย ตญฺสิ นาม โหติ.

แม้จะได้ถวายทานในภายนอกประมาณ  
สักเท่าไร ก็ไม่อาจทำให้พระโพธิสัตว์ทั้ง  
หลายพอใจได้. แต่พระโพธิสัตว์ทั้งหลายจะ  
พอใจการบริจาคนั้น ก็ต่อเมื่อได้ตัดศีรษะที่  
ประดับประดาแล้ว ได้ควักลูกตาทั้ง ๒ ข้างที่  
หยอดดีแล้ว, ได้ควักดวงใจออกให้เท่านั้น.

<sup>๑</sup> ฉ. ตตตกมปิ.      <sup>๒</sup> ก. อุพพตเตตวา.

คุณศิริพร ไฉยากุล  
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อภฺษสาสิน บ.-ท.๑-๑๔

อมหากุมารี หิ โภธิสตุตส ลิวีราช- ในลิวีราชชาตกพรรณนาว่า เมื่อพระ-  
ชาตเก<sup>๑</sup> เทวสิภี เทวสิภี โภธิสตุตสของเราทั้งหลาย สละทรัพย์ทุกวัน  
 ปณฺจสตุตสสุสกาปณานิ วิสุสชฺเชตฺตวา วันละ ๕ แสนกษาปณ์ ให้ทานที่ประตูทั้ง ๔,  
 จตุสฺสู นครทฺวาเรสุ, มชฺฌเณ นคเร และท่ามกลางพระนคร ก็ยังไม่สามารถจะ  
 จ ทานํ ทนฺตสฺสู ตํ ทานจาคิ<sup>๒</sup> คุญฺจิ ให้เกิดความยินดีในทานบริจาคนั้นได้. ต่อ  
 อูปปาเทตุํ นาสกฺขิ. ยทา ปนฺตสฺสู เมื่อใดท้าวสักกเทวราชแปลงเป็นพราหมณ์  
 พฺราหมณฺวณฺเณน อากนฺตฺวา สกฺโก มาขอดวงตาทั้งคู่, เมื่อนั้นพระโภธิสตุตสก็  
 เทวราชา อกฺขิณี. ยาจิ, ตทา คว้าถวายได้ ทั้งขณะที่คว้าดวงตาให้ ก็เกิด  
 ตานิ อูปปาเทตฺตวา ทมมานสฺเสว หาโส ความราเริง, ด้วยความคิดที่จะแปรปรวน  
 อูปปชฺชิ, เกสฺสคฺคมตฺตมฺปิ จิตฺตํ อณฺณตฺตํ เป็นอย่างอื่น แม้เพียงเท่าปลายผมก็ไม่มี  
 นวาโหลสิ.

เอวํ ทานํ นิสฺสาย โภธิสตุตฺตานํ ติตฺติ ความเอิบอิมใจ มิได้มีแก่พระโภธิสตุตสทั้ง-  
 นาม นตฺถิ. ตสฺมา โสปิ มหาปุริโส หลาย เพราะการให้ทานถึงขนาดนั้น. ด้วย  
 "สตุตฺตาหํ มยา โภธิสตุตสสุสชฺชฺยานํ เหตุนี้ พระมหาบุรุษเมื่อนั้นจึงดำริว่า "เรา  
 ภิกฺขุณฺํ ทานํ ทาคูํ วญฺญตี"ติ จินฺเตตฺตวา ควรจะถวายทานแก่ภิกษุประมาณแสนโกฏิสัก  
 ตสฺมี มณฺทเป พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสํมํ ๑ วัน" แล้วนิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้า

<sup>๑</sup> ฉ. ลิวีชาตเก.

<sup>๒</sup> ฉ. ทาน.

นีสี่ทาเปตุวา สตุตาทัง ควปานัง นาม<sup>๑</sup> เป็นประมุขีให้บังในมณฑปนั้น ถวายทาน  
อทาลี. ขาวควบานประมาณ ๗ วัน.

ควปานนติ มหนเต โกลมุเพ<sup>๒</sup> ชีรสสุ คำว่า ขาวควบานนั้น ท่านอธิบายว่า เขา  
ปุเรตุวา อุตฺตเนสุ อาริเปตุวา เรียกชื่อ โภชนะชนิดหนึ่งที่เขาเอาน้ำนมสด  
ชนปากปกุเก ชีเร โถเก ตณฺหุเล ใส่ในหม้อใหญ่แล้วตั้งบนไฟ เมื่อน้ำนมกลายเป็น  
ปกุชิปีตุวา ปกุกมธุสกุกรจฺจณฺสปีหิ เป็นเปรี้ยวแล้ว ใส่ข้าวสารลงหน่อยหนึ่ง  
อภิสงฺขตัง โภชนัง วุจฺจติ. ผสมกับน้ำผึ้ง น้ำตาลกรวด ชั้พัสกรและ  
เนยใสที่เคี้ยวแล้ว.

มธุสสาเยว ปน ปริวิสิตุํ นาสกุชีสุ, แต่ลำพังพวกมนุษย์เท่านั้น ไม่สามารถจะ  
เทวาปิ เอกนฺตริกา หุตฺวา ปริวิสิสุ. อังคาสให้ทั่วถึงได้, พวกเทวดาต้องเข้า  
ทฺวาทสฺเตรสโยชนปฺปมาณํ จานมฺปิ ภิกฺขุ ช่วยกันอังคาส ในระหว่าง ๆ. บริเวณที่  
กณฺหิตุํ นปฺปโหติเยว. เต ปน ภิกฺขุ ประมาณ ๑๒-๑๓ โยชน์ ไม่พอจะให้ภิกษุ  
อตุตฺตโน อานุกาเวน นิสฺสีสุ. ทั้งหลายนั้นได้. แต่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น  
ปริโยสานทิวเส สพฺเพสํ ภิกฺขุณฺํ ปตุตฺตานิ ก็นั่งควยอานุกาพของตนเอง. ในวันที่เสร็จ  
โรวาเปตุวา เกสชฺชตฺถาย สบฺปีนฺวณฺตี- การอังคาส พระโพธิสัตว์ให้ล้างบาตรของ  
เตลมธุผาณิตานํ ปุเรตุวา ติจีวเรหิ ภิกษุทุกรูป ใส่เนยใส เนยข้น นํ้ามัน นํ้าผึ้ง  
สทฺธิ อทาลี. สมนวกภิกฺขุณา ลหฺธ- น้ำอ้อยเพื่อให้เป็นเกสรแล้ว ถวายพร้อมกัน

<sup>๑</sup> ส. ควปานัง นาม ทานัง.

<sup>๒</sup> ก. โกลมุเก.

ติจิวรสภา สตสหัสสคณิกา อหะสุ.

ไตรจิวร. ภิกษุที่เป็นนวกะในสงฆ์ ไคไตร  
ผาสภากราคาประมาณ ๑ แสนกษาปณ์.

สตถา อนุโมทนํ กโรนุโต "อัยํ ปุริโส  
เอวรูปํ มหาทานํ อทาสี, โโก นุ โข  
ภวิสฺสตี"ติ อุปธาเรนุโต "อนาคเต  
กปฺปสฺตสฺสทฺสธาธิกาณํ ทฺวินฺนํ อสงฺเขยฺยานํ  
มตฺถเก โคตโม นาม พุทฺโธ  
ภวิสฺสตี"ติ ทิสฺวา มหาปุริสํ อามนฺเตตฺตวา  
"ตฺวํ เอตฺตกํ นาม กาลํ อติกฺกมิตฺวา  
โคตโม นาม พุทฺโธ ภวิสฺสตี"ติ  
พฺยาภาสี.

พระบรมศาสดาเมื่อทรงทำอนุโมทนา ทรง  
ไตรครมณฺญุว่า "บุรุษนี้ถวายทานใหญ่ถึง  
เพียงนี้, จักได้เป็นอะไรหนอ" ทรงทราบ  
ว่า "ในอนาคตกาลที่สุดสองอสงฺเขยแสนกัปป  
จักได้เป็นพระพุทธเจ้า พระนามว่าโคตมะ"  
แล้วโปรดให้พระมหาบุรุษมาเฝ้า ทรง  
พยากรณ์ว่า "ล่วงกาลประมาณเท่านี้ ท่าน  
จักเป็นพระพุทธเจ้า นามว่า โคตมะ".

มหาปุริโส พฺยากรรมํ สุตฺวา "อหํ  
กิริ พุทฺโธ ภวิสฺสสามิ, โโก เม  
มฺราวาเสณ อตฺถโธ, ปพฺพชิสฺสสามิ"ติ  
จินฺเตตฺตวา ตถารูปํ สมฺปตฺตี เขฬฺปิณฺท์  
วีย ปหาย สตฺถุ สนฺติเก ปพฺพชึ.  
ปพฺพชิตฺวา จ พุทฺธวจนํ อุกฺกณฺหิตฺวา  
อภิญญา จ สมฺปาตฺตติโย จ นิพฺพตฺเตตฺตวา

พระมหาบุรุษสดับคำพยากรณ์ ตั้งนั้น  
แล้วดำริว่า "ไฉนว่า เราจักเป็นพระ-  
พุทธเจ้า, เราจะอยู่เป็นมราวาสทำไม,  
เราจักบวชละ" แล้วสละสมบัติเห็นปานนั้น  
เหมือนคนบวนเขฬะทิ้งฉะนั้น ไคบรรพชา  
ในสำนักพระบรมศาสดา. ครั้นบวชแล้วได้  
เล่าเรียนพระพุทธพจน์ ไคบรรลุลูกภิญญาและ

คุณเพื่อน ศิลป์เพ็ชร ถวายเป็นพุทธบูชา  
แผ่ส่วนกุศลให้บิดามารดา ผู้มีพระคุณ และสามี



อายุหริโยसानะ พรหมโลกะ นิพพตฺติ. สมาบัติ คํารงชนม์ชีพอยู่ตลอดอายุขัย ใ้ไป  
บังเกิดในพรหมโลก.

มงคลสัส ปน ภควโต อุตฺตรํ นาม  
นกรํ อโหสิ, ปีตาปี อุตฺตรโร นาม  
ชตฺติโย, มาตาปี อุตฺตรา นาม,  
สุเทโว จ ฐมฺมเสโน จ เทว  
อคฺคสาวกา, ปาลีโต นามุปฺภุจฺจโก,  
สีวลี<sup>๑</sup> จ อโสกา จ เทว อคฺคสาวิกา,  
นาครุกฺโข โภธิ, อญฺจาสีตีหตฺตฺตฺเพธ  
สรีรํ อโหสิ. นวติวสฺสสหสฺसानิ จตฺวา  
ปรินิพฺพุเต ปน ตสฺมี เอกุปฺปหาเรเนว  
ทสฺสสหสฺสจกฺกฺวาฟานิ เอกนฺธการานิ  
อเหตุ. สพฺเพสุ จกฺกฺวาเพสุ มนุสฺसानํ  
มหนฺตํ อโรทฺนปริเทวนํ อโหสิ.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้า มงคละ นั้น  
อุตฺตรนกร เป็นนกรของพระองค์, พระเจ้า  
อุตฺตรบรมกษัตริย์เป็นพุทฺธิคา, พระนาง  
อุตฺตราเทวีเป็นพุทฺธมารดา, พระสุเทพเถระ  
และพระธรรมเสนเถระ เป็นคฺุอัครสาวก,  
พระปาลีเถระเป็นพุทฺธอุปัฏฺฐาก, พระ-  
สีวลีเถรีและพระอโสกาเถรี เป็นคฺุอัคร-  
สาวิกา, ไม้กาคะทิงเป็นไม้ตรัสรู้, พระ-  
สรีรกายของพระองค์สูงประมาณ ๘๘ ศอก.  
พระองค์คํารงพระชนม์ชีพอยู่ ประมาณ  
๘ หมื่นปีก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน เมื่อพระ-  
ผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว  
หมื่นจักรวาลก็เกิดมืดมืดไปหมดพร้อม ๆ กัน.  
พวกมนุษย์ทั้งหลายในจักรวาลทั้งปวงก็พากัน  
ปริเทวนาคาร่าให้เป็นการใหญ่.

<sup>๑</sup> ฉ. สีวลา.

เอวํ ทสฺสทสฺสีโลกธาตุํ ออนุการํ  
 กตฺวา ปรินิพฺพุตสฺส ตสฺส ภควโต  
 อปรภาเค สุมโน นาม สตุถา อุตฺปาที.  
 ตสฺสาปิ ตโย สาวกสนฺนิปาตา. ปจฺม-  
 สฺสนิปาเต โภฏิสฺสทสฺสภิกฺขุ อเหสุ.  
 ทฺติเย กญฺจนปพฺพตฺมฺหิ นวฺติโภฏี-  
 สฺสทสฺสสาณิ, ตฺติเย อสีติโภฏีสฺสทสฺสสาณิ?

๒  
 ททา โภธิสฺส๒โต อตุโล๒ นาม นาคราชา  
 อโหสิ มหิตฺธิโก มหานุภาโว,  
 โส "พฺพุโธ อูปฺปนฺโน"๒ติ สุตฺวา  
 ฌาติสํปริวฺโต นาคภวนา นิกฺขมิตฺวา  
 โภฏิสฺสทสฺสภิกฺขุปรึวารสฺส ตสฺส ภควโต  
 ทิพฺพตฺริเยหิ อุพฺหารํ การาเปตฺวา  
 มหาทานํ ปวตฺเตตฺวา ปจฺเจกํ ทสฺสยฺกานิ  
 ทตฺวา สรณฺสุ ปตฺธิฏฺจาสิ. โสปิ น

เมื่อพระมังคลพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ-  
 ปรินิพพานแล้ว ก็เป็นเหตุให้หมื่นโลกธาตุ  
 เกิดความมีศรัทธาอย่างนี้ ต่อจากนั้นพระสุมน-  
 ศาสตราได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก. ในศาสนา  
 ของพระสุมนพุทธเจ้าเมื่อนั้น มีมหาสาวก  
 สันนิบาต ๓ ครั้ง. ครั้งแรกมีพระภิกษุอรหันต์  
 ประมาณแสนโภฏีมาประชุมกัน. ครั้งที่ ๒ มี  
 ประมาณ ๙ หมื่นโภฏี ประชุมกันที่กาญจน-  
 บรพต, ครั้งที่ ๓ มีประมาณ ๘ หมื่นโภฏี.

ในคราวนั้น พระโพธิสัตว์เป็นพระยานาค  
 นามว่า อตุละ มีฤทธิ์มากอำนาจมาก,  
 พระโพธิสัตว์นั้นทรงทราบว่า "พระพุทฺธเจ้า  
 เสด็จอุบัติขึ้นในโลก" จึงพาหมู่ญาติออกจาก  
 นาคพิภพ มากระทำการประคองคหิพยตนตรี  
 บูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า กับพระภิกษุสงฆ์  
 ประมาณแสนโภฏีที่เป็นบริวาร ได้ถวายมหา  
 ทานแล้วถวายคูผ้าเฉพาองค์ ดำรงอยู่

๑ ก. อสีติโภฏี สตสหาสาณิ.

๒ ฉ. มหาสตุโต.

สตถา "อนาคเต พุโธ ภวิสฺสตี"ติ พยากาลิ.

ในสรณคมน. พระบรมศาสดาได้ทรงพยากรณ์ พระยานาคแมนนั้นว่า "พระยานาคนี้จักเป็น พระพุทธเจ้าในอนาคตกาล".

ตสฺส ภควโต นครํ เมขลํ นาม อโหสิ, สุตฺตโต นาม ราชา ปิตา, ลีริมา นาม มาตา, สรโณ จ ภาวิตฺตโต จ เทว อคฺคสวากา, อุตฺเทโน นามปฏฺฐาโก, โสณฺา จ อุตฺโปสณฺา จ เทว อคฺคสวาวิกา, นาครุกฺโขว โโพธิ, นวฺตฺติหตฺถุพฺเพธํ สรีรํ อโหสิ, นวฺตฺติเยว วสฺสสฺสหฺสฺसानิ อายุปฺปมาณํ อโหสิตี.

นครเมขละเป็นนครของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น, พระเจ้าสุทนต์เป็น พุทธบิดา, พระนางลีริมาเทวีเป็นพุทธมารดา, พระสรณเถระและพระภาวิตตเถระเป็นคู่อัครสาวก, พระอุตฺเทนเถระเป็นพุทธอุปัฏฐาก, พระโสณเถระและพระอุตฺโปสณเถระเป็นคู่อัครสาวิกา, ไมกาคะทิงเหมือนกันเป็นไม้ตรัสรู้, พระสรีระของพระองค์สูงประมาณ ๘๐ ศอก, พระชนมายุของพระองค์ประมาณ ๘ หมื่นปีเช่นกัน.

ตสฺส อปรภาเต เรวโต นาม สตฺถา อุตฺปาที. ตสฺสาปิ ตโย สวากสนฺุณีปาตา อเหสุ, ปจฺมสนฺุณีปาเต คณฺนา นาม นตฺถิ, ทฺตฺติเย โภภิสฺตสฺสหฺสฺส- ภิกฺขุ อเหสุ, ตถา ตตฺติเย.

ในกาลต่อจากพระศาสดาพระนามว่า สุมนะพระองค์นั้นมา พระศาสดาพระนามว่า เรวตะ ก็ทรงอุบัติขึ้น. แม่พระศาสดาพระนามว่า เรวตะ พระองค์นั้น ก็มีการประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง, ในการประชุม

คุณแม่เธอ ภมรสุต และสุคพ้อง จันทรกานต์ พร้อมครอบครัว ถวายเป็นพุทธบูชา และอุทิศกุศลให้บิดา มารดา บรรพบุรุษ คุณครู อาจารย์ ผู้มีพระคุณ

อภฺยาสานิน บ. - พ. ๑ - ๑๕

ครั้งแรก มีพระสาวกมาประชุมนับไม่ถ้วน,  
ครั้งที่ ๒ ได้มีพระสาวกถึง ๑ แสนโกฏิ,  
ครั้งที่ ๓ ก็มีพระสาวกถึง ๑ แสนโกฏิ  
เหมือนกัน.

ตทา โภธิสตฺโต อติเทโว นาม  
พฺรหฺมณเฑ หุตฺวา สฺตถุ ฐมฺมเทสนํ  
สุตฺวา สฺรณฺสุ ปตฺติฏฺจาย สฺรลี<sup>๑</sup>  
อญฺชลี ปตฺติฏฺจเปตฺวา<sup>๒</sup> ตสฺส สฺตถุโน  
กิลฺลสฺสพฺพาเน วณฺณํ วตฺวา  
อุตฺตฺราสงฺเคน ปุชฺชํ อกาลิ. โสปี นํ  
"พฺพุโธ ภวิสฺสตี"ติ พุชฺซากาลิ.

ในกาลนั้น พระโภทิสต์เสวยพระชาติเป็น  
พราหมณ์ นามว่า อติเทพ ได้ฟังพระธรรม-  
เทศนาของพระศาสดาแล้ว ดำรงอยู่ใน  
ไตรสรณคมน์ ประคองอัญชลีเหนือเศียร  
เกล้า กล่าวสรรเสริญคุณในการละกิเลส  
แห่งพระศาสดาพระองค์นั้น ได้ทำการบูชา  
ถวายผาหม. แม่พระศาสดาพระองค์นั้น  
ก็ได้ทรงพยากรณ์พระโภทิสต์ว่า "จัก  
เป็นพระพุทฺธเจ้า".

ตสฺส ปน ภควโต นครํ สุธญฺญวตี  
นาม อโหสิ, ปิตา วิปฺโล นาม  
ชตฺตีโย, มาตา วิปฺลา นาม, วรฺุณเฑ  
จ พฺรหฺมเทโว จ เทว อคฺคสาวกา,  
สมฺภโว นามุปฺภูจฺจาโก, ภทฺทา จ

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น  
มีพระนครชื่อว่า สุธัญญวตี, มีพระราชบิดา  
เป็นกษัตริย์พระนามว่า วิปุละ, พระราช-  
มารดาพระนามว่า วิปฺลา, พระอัครสาวก  
ทั้ง ๒ นามว่า วรฺุณะ ๑ พรหมเทพ ๑,

<sup>๑</sup> ฉ. สิริสมิ.

<sup>๒</sup> ฉ. ฐเปตฺวา.

คุณแม่เธอ ภมรสุต และผุดผ่อง จันทรกานต์ พร้อมครอบครัว ถวายเป็นพุทธบูชา  
และอุทิศกุศลให้บิดา มารดา บรรพบุรุษ คุณครู อาจารย์ ผู้มีพระคุณ

สุภททา จ เทว อคฺคสาวิกา,  
 นาครุกฺโขว โโพธิ, สรีร์ อสีติหตฺตฺตฺเพธ  
 อโหสิ, आयु สฺมฺฉิวสฺสสทฺสํสาณีติ.

พุทธอุปัฏฐากนามว่า สัมภวะ, พระอัคร-  
 สาวิกาทั้ง ๒ นามว่า ภัททา ๑ สุภัททา ๑,  
 ตนกาทะทิงเป็นไมตรีสฺรุ, มีพระองคาพยพสูง  
 ๘๐ ศอก, มีพระชนมายุ ๖ หมื่นพรรษา.

ตสฺส อปรภาเค โสภิต นาม  
 สตุถา อุตฺปาที. ตสฺสาปิ ตโย  
 สาวกสนฺนิปาตา, ปจฺมสนฺนิปาเต โภภี-  
 สตภิกฺขุ อเหสุ, พุติเย นวุติโภภีโย,  
 ตติเย อสีติโภภีโย.

ในกาลต่อจากพระศาสดาพระนามว่า  
 เรวตะ พระองค์นั้นมา พระศาสดาพระนาม  
 ว่า โสภิตะ ก็ทรงอุปติขึ้น. แม้พระศาสดา  
 พระองค์นั้น ก็มีการประชุมพระสาวก ๓  
 ครั้ง, ในการประชุมครั้งแรก ได้มีพระ-  
 สาวกถึง ๑๐๐ โภภี, ครั้งที่ ๒ มีพระสาวก  
 ๘๐ โภภี, ครั้งที่ ๓ มีพระสาวก ๘๐ โภภี.

ตทา โโพธิสตุโต อชิต นาม พฺราหมโณ  
 หุตฺวา สตุถุ ธมฺมเทสนํ สุตฺวา สรณฺเส  
 ปติญฺจาย พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสํมสฺส  
 มหาทานํ อทาสี. โสปี นํ "พุทฺโธ  
 ภวิสฺสตี"ติ พฺยาทาสี.

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น  
 พราหมณ์ นามว่า อชิตะ ได้ฟังพระธรรม-  
 เทศนาของพระศาสดาแล้ว ดำรงอยู่ใน  
 ไตรสรณคณฺ ใดถวายมหาทานแก่พระภิกษุ-  
 สงฆ์ มีองค์พระพุทธเจ้าเป็นประธาน. แม้  
 พระศาสดาพระองค์นั้น ก็ได้ทรงพยากรณ์  
 พระโพธิสัตว์นั้นว่า "จักเป็นพระพุทธเจ้า".

คุณแม่เธอ ภรรยา และผู้ค้ำชู จันทรกานต์ พร้อมครอบครัว ถวายเป็นพุทธบูชา  
 และอุทิศกุศลให้บิดา มารดา บรรพบุรุษ คุณครู อาจารย์ ผู้มีพระคุณ

ตสฺส ปน ภควโต นครํ สุธมฺมํ  
 นาม อโหสิ, ปิตา สุธมฺโม นาม  
 ราชา, มาตาปิ สุธมฺมา นาม, อสโม  
 จ สุเนตฺโต จ เทว อคฺคสาวกา,  
 อโนโม นามุปฺภุจฺจาโก, นกุลา จ  
 สุชาตา จ เทว อคฺคสาวิกา,  
 นาครุกฺโขว โโพธิ, สรีริ อฏฺฐ-  
 ปณฺณาสทตฺตพฺเพธ อโหสิ, นวฺติ วสุส-  
 สหสฺसानี อายุปฺปมาณนฺติ.

ตสฺส อปรภาเค เอกํ อสงฺเขยฺยํ  
 อติกกมิตฺวา เอกสฺมีเขว กปฺเป ตโย  
 พุทฺธา นิพฺพตฺตีสฺส อโนมทสฺสี, ปทุโม,  
นารโทติ.

อโนมทสฺสีสฺส ปน ภควโต ตโย  
 สาวกสนฺนิปาตา, ปจฺเม อฏฺฐ ภิกฺขุ-  
 สหสฺसानี อเหสิ, พุติเย สตฺต,  
 ตติเย จ.

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น  
 มีพระนครชื่อว่า สุธรรม, มีพระราชบิดา  
 พระนามว่า สุธรรม, พระราชมารดา  
 พระนามว่า สุธรรมา, พระอัครสาวกทั้ง ๒  
 นามว่า อสมะ ๑ สุเนตตะ ๑, พุทธอุปัฏฐาก  
 นามว่า อโนมะ, พระอัครสาวกทั้ง ๒ นาม  
 ว่า นกุล ๑ สุชาตา ๑, ทนกกะทิงเป็น  
 ไมตรีสว, มีพระองคาพยพสูง ๕๘ ศอก, มี  
 พระชนมายุประมาณ ๘ หมื่นพรรษา.

ในกาลต่อจากพระศาสดาพระนามว่า  
 โสภิตะพระองค์นั้น ล่วงไปหนึ่งอสงเขยใน  
 กัปนี้ พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้น ๓ พระองค์  
 คือ พระอโนมทสฺสีพุทธเจ้า ๑, พระปทุม-  
พุทธเจ้า ๑, พระนารทพุทธเจ้า ๑.

สำหรับพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนาม  
 ว่า อโนมทสฺสี มีการประชุมพระสาวก ๓  
 ครั้ง, ในการประชุมครั้งแรก ได้มีพระสาวก  
 ถึง ๘ แสนองค์, ครั้งที่ ๒ มีสาวก ๑ แสน  
 องค์; ครั้งที่ ๓ มีพระสาวก ๖ แสนองค์.

คุณแม่เชอ ภมรสุต และผุดผ่อง จันทรกานต์ พร้อมครอบครัว ถวายเป็นพุทธบูชา  
 และอุทิศกุศลให้บิดา มารดา บรรพบุรุษ คุณครู อาจารย์ ผู้มีพระคุณ

คทา โภธิสตโต เอโก ยกขเสนาปติ  
 อโหสิ มหิตุโก มหานุภาโว อเนก-  
 โภฐิสตสหัสสานัน ยุกขานัน อธิปติ. โส  
 "พุทฺโธ อูปฺปนโน"ติ สุตฺวา อาคนฺตุวา  
 พุทฺธูปฺมุขสฺส ภิกฺขุสฺสขสฺส มหาทานัน  
 อทาสี. สตุถาปิ นัน "อนาคเต พุทฺโธ  
 ภวิสฺสตี"ติ พุยาทาสี.

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น  
เสนาบดี ยักษ์คนหนึ่ง มีฤทธิ์มาก มีอำนาจ  
 มาก ปกครองพวกยักษ์มีจำนวนหลายแสน  
 โภภู. ได้สัจว่า "พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้น  
 แล้ว" ได้มาถวายมหาทานแก่พระภิกษุสงฆ์  
 มีองค์พระพุทธเจ้าเป็นประธาน. แม่พระ-  
 ศาสคา ก็ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า  
 "จักเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล".

อโนมทสฺลิสฺส ปน ภควโต นคร  
 จนฺทวตี นาม อโหสิ; ยสฺวา นาม  
 ราชา ปิตา, ยโสธรา นาม มาตา,  
 นิสโก จ อโนโม จ เทว อคฺคสาวกา,  
 วรุโณ นามุปฺภูจาทโก, สุนฺทรี จ สุมนา  
 จ เทว อคฺคสาวิกา, อชฺชุนฺรฺกฺโข  
 โภธิ, สรีรี อฏฺฐปณฺณาสหตุพฺเพธ  
 อโหสิ, วสฺสสทสฺส<sup>๑</sup> आयुตี.

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า  
 อโนมทสฺลีสฺส มีพระนครชื่อว่า จันทวตี, มี  
 พระราชบิดาพระนามว่า ยสฺวา, พระราช  
 มารดาพระนามว่า ยโสธรา, พระอัคร-  
 สาวกทั้ง ๒ นามว่า นิสกะ ๑ อโนมะ ๑,  
 พุทธอุปัฏฐากนามว่า วรุณะ, พระอัคร-  
 สาวิกาทั้ง ๒ นามว่า สุนทรี ๑ สุมนา ๑,  
 ๑๑ คณกรพมาเป็นไมตรีสฺรุ, มีพระองคาพยพสูง  
 ๕๘ ศอก, มีพระชนมายุ ๑ แสนพรรษา.

<sup>๑</sup> ก. วสฺสสทสฺส.

คุณแม่เธอ ภรรยา และผู้ค้ำอง จันทรกานต์ พร้อมครอบครัว ถวายเป็นพุทธบูชา  
 และอุทิศกุศลให้บิดา มารดา บรรพบุรุษ คุณครู อาจารย์ ผู้มีพระคุณ

ตสฺส อปรภาเค ปทุมโม นาม  
 สตฺธา อุปาติ, ตสฺสาปิ ตโย  
 สาวกสนฺนิปาตา, ปลมสนฺนิปาเต โภฏี-  
 สตสฺสสฺสภิกฺขุ อเหสุ, ทฺติเย ตีณิ  
 สตสฺสสฺसानิ, ตติเย อคามเก อรณฺเณ  
 มหาวนสฺสทฺวาสนิ<sup>๑</sup> ภิกฺขุณฺํ เทว  
 สตสฺสสฺसानิ?

ตทา ตถาคเต ตสฺมีเยว วนสฺสเท  
 วสนฺเต โภธิสฺสโต สีโห ทฺตฺวา สตฺถาร  
 นิโรธสมาปตฺตี สสมาปนฺนํ ทิสฺวา  
 ปสนฺนจิตฺโต วนฺทิตฺวา ปทกฺขิณฺํ กตฺวา  
 ปีติโสมนสฺสชาโต ติกฺขตฺตํ สีหนาท  
 นทิตฺวา สตฺตาทํ พุทฺธารมฺมณฺํ ปีตี

ในกาลต่อจากพระศาสดาพระนามว่า  
 อโนมทัสสีพระองค์นั้นมา พระศาสดาพระ-  
 นามว่า ปทุมะ ก็ทรงอุปติขึ้น, แม่พระ-  
 ศาสดาพระนามว่าปทุมะพระองค์นั้น ก็มีการ  
 ประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง, ในการประชุม  
 ครั้งแรก ไตมีพระสาวกถึง ๑ แสนโกฏิองค์,  
 ครั้งที่ ๒ มีพระสาวก ๓ แสนองค์, ครั้งที่ ๓  
 มีพระสาวกที่อาศัยอยู่ ในชฎุป่ามหาวันใน  
 ราวป่าเปลี่ยวจำนวน ๒ แสนองค์.

ในกาลนั้น ครั้นเมื่อพระตถาคตเจ้าประทับ  
 อยู่ ณ ชฎุป่านั้นเอง พระโพธิสัตว์เสวย  
 พระชาติเป็นพญาราชสีห์ ได้เห็นพระศาสดา  
 เขานิโรธสมาบัติ มีจิตเลื่อมใสหมอบลงจบ  
 กระทำประทักษิณเกิดปีติโสมนัสบันลือสีหนาท  
 ๓ ครั้ง ไมละปีติซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์

<sup>๑</sup> ก. เทว สหสฺसानิ.



อวิชิตวา ปิติสุเชเนว โคจราย เพราะความสุขที่เกิดจากปีตินั้นเอง จึงไม่  
 อปกุมิตวา ชีวิตปริจจาคัง กตฺวา ยอมหลีกเลี่ยงไปหากิน กระทำการสละชีวิต ได้  
 ปยิริปาสมานโน อฏฺฐาสี. เขาไปยืนเฝ้าอยู่ตลอด ๗ วัน.

สตฺถา สตฺถาหจฺจเยน นิโรธา วุฏฺฐิตฺติ ครั้นล่วงไปได้ ๗ วัน พระศาสดาเสด็จออก  
 สีนํ โอลฺลเกตฺวา "ภิกฺขุสํเมปิ จิตฺตํ จากนิโรธสมาบัติ ทอดพระเนตรเห็นพญา-  
 ปสาเทตฺวา สํมํ วณฺทิสฺสตี"ติ "ภิกฺขุสํโม ราชสีห์ แล้วทรงดำริว่า "พญाराชสีห์ตัวนี้  
 อากจฺฉตฺตฺติ"ติ จินฺเตสฺสิ. ภิกฺขุ ตาวเทว จักทำจิตให้เลื่อมใสในพระภิกษุสงฆ์ แล้วจัก  
 อากมฺิสฺสุ. สีนํ สํเม จิตฺตํ ปสาเทสฺสิ. จบพระสงฆ์" แล้วจึงทรงดำริต่อไปว่า  
 สตฺถา ตสฺส มานสํ โอลฺลเกตฺวา "ขอพระสงฆ์จงมาเถิด". ภิกษุทั้งหลาย  
 "อนาคเต พุทฺโธ ภวิสฺสตี"ติ พุยาภาสิ. พากันมาในทันทีทันใดนั่นเอง. พญाराชสีห์  
 ทำจิตให้เลื่อมใสในพระสงฆ์แล้ว. พระ-  
 ศาสดา ทรงตรวจดูภูมิธรรมในใจของพญา-  
 ราชสีห์นั้นแล้ว ได้ทรงพยากรณ์ว่า "จักเป็น  
 พระพุทธเจ้าในอนาคตกาล".

ปทุมสฺส ปน ภควโต จมฺปกํ นาม อนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า  
 นครํ อโหสิ, อสโม นาม ราชปทุมะ มีพระนครชื่อว่า จัมปกะ, มีพระ-  
 ปิตา, มาตาปิ อสมา นาม, สาลิล จ ราชบิดาพระนามว่า อสมะ, แม่พระราช-  
 อุปสาลิล จ เทว อคฺคสาวกา, วรุโณ มารดาก็มีพระนามว่า อสมา, พระอัครสาวก  
 นามุပ္ปฏฺฐาโก, รามา จ สุรามา จ ทั้ง ๒ นามว่า สาละ ๑ อุปสาละ ๑,

คุณแม่เธอ ภรรยา และบุตรของ จันทรกานต์ พร้อมครอบครัว ถวายเป็นพุทธบูชา  
 และอุทิศกุศลให้บิดา มารดา บรรพบุรุษ คุณครู อาจารย์ ผู้มีพระคุณ

เทว อคฺคสาวิกา, โสณรุโก โโพธิ,  
 สรีร์ อฏฺฐปณฺณาสทตฺตฺตฺเพธ อโหสิ,  
 อายุ วสุสฺสทตฺสทสฺสนฺติ.

พุทธอุปัฏฐากนามว่า วรุณะ, พระอัครสาวิกา  
 ทั้ง ๒ นามว่า รามา ๑ สุรามา ๑,  
 ตนไม่อยชางนอยเป็นไมตรีสรู, มีพระ-  
 อกคพายพสูง ๕๘ ศอก, มีพระชนมายุ  
 หนึ่งแสนพรรษา.

ตสฺส อปรภาเค นารโท นาม  
 สตุถา อุทปาติ. ตสฺสาปิ ตโย  
 สาวกสนฺนิปาตา, ปจฺมสนฺนิปาเต โภฏี-  
 สทตฺสทสฺสภิกฺขุ อเหสุ, ทฺติเย นวฺติ-  
 โภฏีสทสฺसानี, ตติเย อสีติโภฏี-  
 สทสฺसानี?

ในกาลต่อจากพระศาสดาพระนามว่า  
 ปทุมะพระองค์นั้นมา พระศาสดาพระนามว่า  
นารทะ ก็ทรงอุบัติขึ้น. แม่พระศาสดาพระ  
 นามว่า นารทะพระองค์นั้น ก็มีการประชุม  
 พระสาวก ๓ ครั้ง, ในการประชุมครั้งแรก  
 ได้มีพระสาวกถึง ๑ แสนโภฏีองค์, ครั้งที่ ๒  
 มีพระสาวก ๘ หมื่นโภฏีองค์, ครั้งที่ ๓ มี  
 พระสาวก ๘ หมื่นโภฏีองค์.

ตทา โพธิสฺสโต อสิปพฺพชฺช ปพฺพชิตฺวา  
 ปญฺจสุ อภิญญาสุ, อฏฺฐสุ จ สฺมาปตฺตีสฺสุ  
 จินฺณวสี ทฺตฺวา พุทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสฺมฺสฺส  
 มหาทานํ ทฺตฺวา โลहितจฺนฺทเนน ปุชฺช  
 อกาสิ, โสปี น "อนาคเต พุทฺโธ

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์ทรงผนวชเป็น ฤาษี  
 ประพฤติเชี่ยวชาญในอภิญญา ๕, สมาบัติ ๘  
 ถวายมหาทานแก่พระภิกษุสงฆ์ เมืองคพระ-  
 พุทธเจ้าเป็นประธาน ไต่กระทำการบูชา  
 ด้วยจันทน์แดง, แม่พระศาสดาพระองค์นั้น

๑ ก. อสีติโภฏีสทสฺसानี.

คุณแม่เธอ ภมรสุต และผุดผ่อง จันทรกานต์ พร้อมครอบครัว ถวายเป็นพุทธบูชา  
 และอุทิศกุศลให้บิดา มารดา บรรพบุรุษ คุณครู อาจารย์ ผู้มีพระคุณ



สาวกสนุนิปาตา, ปจมสนุนิปาเต พระนามว่า ปทุมุตตระ พระองค์นั้น ก็มีการ  
 โภกีสตสหัสสภิกขุ อเหตุ, ทุติเย ประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง, ในการประชุม  
 เวภารปพพเต นวติโภกีสตสหานิ,<sup>๑</sup> ครั้งแรก ได้มีพระสาวกถึง ๑ แสนโกฏิ.  
 ตติเย อสีติโภกีสตสหานิ<sup>๒</sup> ครั้งที่ ๒ ประชุมที่ภูเขาเวภารบรรพต  
 มีพระสาวกถึง ๘ หมื่นโกฏิ, ครั้งที่ ๓ มี  
 พระสาวก ๘ หมื่นโกฏิ.

คทา โพธิสตโต ชฎิล นาม ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น  
 มหาราชาโย หุตวา พุทธปบุษสสุต ผู้ปกครองมหารัฐ พระนามว่า ชฎิล ได้  
 ภิกขุสมสสุต สจิวร ทาน อทาลี. โสปี นั ถวายทาน พร้อมทั้งผ้าจีวรแก่พระภิกษุสงฆ์  
 "อนาคเต พุทธอ ภวิสสสี"ติ พุยากาลิ. มีองค์พระพุทธเจ้าเป็นประธาน. แม่พระ-  
 ปทุมุตตรสสุต ปน ภควโต กาลे พุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระพระองค์นั้น  
 ติตถิยา นาม นาเหตุ, สพุเพ ก็ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า "จัก  
 เทวมนุสสา พุทธเมว สรณมกัสนิ<sup>๓</sup> เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล". อนึ่ง  
 ในกาลแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า ปทุมุตตระ ขึ้นชื่อว่าพวกเดียรฉัยมิได้มีเลย,  
 เทวดาและมนุษย์ทั้งหมด ได้พากันถึงเฉพาะ  
 พระพุทธเจ้าเท่านั้นเป็นสรณะ.

<sup>๑</sup> ก. นวติโภกีสตสหานิ.

<sup>๒</sup> ก. อสีติโภกีสตสหานิ.

<sup>๓</sup> ก. สรณมคสมสุ.

ตสฺส นกรํ หํสวตี นาม อโหสิ,  
 ปิตา อานนโท นาม ขตุติโย, มาตา  
 สุชชิตา นาม, เทวโล<sup>๑</sup> จ สุชชิตา  
 จ เทว อคฺคสาวกา, สุมโน  
 นามปฏฺฐาโก, อมิตา จ อสฺมา จ เทว  
 อคฺคสาวิกา, สาลรฺกโข<sup>๒</sup> โพธิ, สรีริ  
 อฏฺฐาสีติหตฺถุเพธ อโหสิ, สรีรปฺปภา  
 สมฺมตโต ทฺวาทส โยชนานิ คณฺหิ,  
 วสฺสสทฺสทสฺสํ อายุติ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น มี  
 พระนครชื่อว่า หงสวตี, พระราชบิดาเป็น  
 กษัตริย์พระนามว่า อานันทะ, พระราช  
 มารดาพระนามว่า สุชชิตา, พระอัครสาวก  
 ทั้ง ๒ นามว่า เทวโล<sup>๑</sup> สุชชิตะ ๑,  
 พุทธอุปัฏฐากนามว่า สุมณะ, พระอัครสาวิกา  
 ทั้ง ๒ นามว่าอมิตา ๑ อสฺมา ๑, ต้นสำละ  
 เป็นไม้ตรัสรู้, มีพระองค์กภาพยพสูง ๘๘ ศอก,  
 รัศมีพระวรกาย แผ่ชานออกไปโดยรอบถึง  
 ๑๒ โยชน์, มีพระชนมายุ ๑ แสนพรรษา.

ตสฺส อปรภา เต ทิสฺสกปฺปสทฺสทสฺसानิ<sup>๓</sup>  
 อติกกมิตฺวา สุมฺเอ<sup>๑</sup> จ สุชชิตา<sup>๒</sup> จาติ  
 เอกสมฺมึ กปฺเป เทว พุทฺธา นิพฺพตฺตีสฺสุ.  
 สุมฺเชตฺสํปิ ตโย สํวทสนฺนินฺปาตา,  
 ปจฺมสนฺนินฺปาเต สุตฺสสนนฺคเร โกฏิสฺต-

ในกาลต่อจากพระพุทธเจ้า พระนาม  
 ว่าปทุมุตตระพระองค์นั้นมา ล่วงไป ๓ หมื่น  
 กัปในกัปเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้น  
 ๒ พระองค์คือ พระพุทธเจ้าพระนามว่า  
 สุมฺเชต ๑ พระพุทธเจ้าพระนามว่าสุชชิตะ ๑.

<sup>๑</sup> ฉ. เทวโล.                    <sup>๒</sup> ฉ. สลลรฺกโข.  
<sup>๓</sup> ฉ. สตุตติกปฺปสทฺสทานิ.

มูลนิธิสพลรัตน์ อุทิศส่วนกุศลให้

นางผล กระจุกดิษฐ์ ผู้บริจาคเงินก่อตั้งมูลนิธิสพลรัตน์

ชีณาสวา อเหสุ, ทุติเย นวุติโกฏิโย,  
ตติเย อสีติโกฏิโย.

ตทา โโพธิสตุโต อุตฺตโร นาม  
พฺราหฺมณฺมาณโว หุตฺวา นินฺทิตฺวา  
ลปิตฺเยว อสีติโกฏิธฺนํ วิสฺสชฺเชตฺวา  
พฺพุทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสํฆสฺส มหาทานํ  
ทตฺวา ธมฺมํ สุตฺวา สรณฺสฺส ปตฺติงฺกาย  
นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชฺชิตฺวา โสปี น "อนาคเต  
พฺพุทฺธ ภาวิสฺสสตี"ติ พฺยาภาสิ.

สุเมธสฺส ภควโต สุตฺสฺสนํ นาม  
นกรํ อโหสิ, สุตฺตโต นาม ราชา  
ปิตา, มาตาปิ สุตฺตตา นาม, สรณฺ จ  
สพฺพกาโม จ เทว อคฺคสาวกา,  
สาคโร นามฺปญฺญาโก, รามา จ สุรามา

แม่พระพุทฺธเจ้าพระนามว่า สุเมธะ ก็มีการ  
ประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง, ในการประชุม  
ครั้งแรกที่พระนครสุทฺถสฺสนะ ได้มีพระชีณาสพ  
ถึง ๑๐๐ โกฏิ, ครั้งที่ ๒ มีพระชีณาสพ ๕๐  
โกฏิ, ครั้งที่ ๓ มีพระชีณาสพ ๕๐ โกฏิ.

ในกาลนั้น พระโพธิสฺสตัวเสวยพระชาติเป็น  
มาณพนามว่า อุตฺตระ สละทรัพย์เฉพาะ  
ที่ฝังเก็บไว้ถึง ๕๐ โกฏิ ถวายมหาทานแก่  
พระภิกษุสงฆ์มีองค์พระพุทฺธเจ้าเป็นประธาน  
ฟังพระธรรมแล้วดำรงอยู่ในสรณคฺมนฺ แล้ว  
ออกบวช. แม่พระพุทฺธเจ้าพระนามว่าสุเมธะ  
พระองค์นั้น ก็ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสฺสตัว  
นั้นว่า "จักเป็นพระพุทฺธเจ้าในอนาคตกาล".

พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า  
สุเมธะ ได้มีพระนคร ชื่อว่า สุทฺถสฺสนะ,  
พระราชบิดาพระนามว่า สุทฺตตะ, พระราช  
มารดาพระนามว่า สุตฺตตา, พระอัครสาวก  
ทั้ง ๒ นามว่า สรณะ ๑ สัพพกามะ ๑,

มูลนิธิสพลรัตน์ อุทิศส่วนกุศลให้

นางผล ตรีภูลคิษฐ์ ผู้บริจาคเงินก่อตั้งมูลนิธิสพลรัตน์

จ เทว อกุตสาวิกา, มหานิมฺพรุกฺโข<sup>๑</sup>  
โพธิ, สรีรํ อญฺจาสิทิตฺตฤพฺเพธํ อโหสิ,  
อายุ นวฺติ วสุสฺสทสฺसानีติ.

พุทธอุปัฏฐากนามว่าสาคระ, พระอัครสาวิกา  
ทั้ง ๒ นามว่า รามา ๑ สุรามา ๑,  
ตนสะเคาใหญ่เป็นไม้ตรีสรู, มีพระองค์คายพ  
สูง ๘๘ ศอก, มีพระชนมายุ ๘ หมื่นพรรษา.

ตสฺส อปรภาเค สุชาโต นาม  
สตุถา อุทปาติ. ตสฺสาปิ ตโย  
สาวกสนฺนิปาตา, ปจฺมสนฺนิปาเต สฏฺฐิ  
ภิกฺขุสฺสทสฺसानิ อเหสิ, ทฺติเย  
ปญฺญาสํ, ตติเย จตฺตาฬีสํ.

ในกาลต่อจากพระพุทธเจ้า พระนาม  
ว่า สุเมธะ พระองค์นั้นมา พระคำสคา  
พระนามว่า สุชาตะ ก็ทรงอุบัติขึ้น.  
แม่พระคำสคาพระนามว่าสุชาตะพระองค์นั้น  
ก็มีการประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง, ในการ  
ประชุมครั้งแรก ได้มีพระสาวกถึง ๖ ล้าน  
องค์, ครั้งที่ ๒ มีพระสาวก ๕ ล้านองค์,  
ครั้งที่ ๓ มีพระสาวก ๔ ล้านองค์.

ตทา โพธิสตุโต จกฺกวตฺติราชา  
หุตุวา "พุทฺโธ อุปฺปนฺโน"ติ สุตฺวา  
อุปสงฺกมิตฺวา ฅมฺมํ สุตฺวา พุทฺธูปฺมุขสฺส  
ภิกฺขุสฺมสฺส สหฺธิ สตุตฺตรตเนหิ

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น  
พระเจ้าจักรพรรดิ ทรงสตั้บว่า "พระพุทธ-  
เจ้าทรงอุบัติขึ้นแล้ว" จึงเสด็จเข้าไปเฝ้า  
ทรงธรรม และพระราชทานราชสมบัติใน

<sup>๑</sup> ฉ. มหานิปรุกฺโข.

อัญญาสาธิติน บ.-ท.๑-๑๕

มูลนิธิทสพลรัตน์ อุทิศส่วนกุศลให้  
นางผล ตรีระกุลศิษย์ ผู้บริจาคเงินก่อตั้งมูลนิธิทสพลรัตน์

จตุรุมหาที่ปรชชี่ ทตฺวา ตสฺส สนฺติเก<sup>๑</sup>  
 ปพฺพชี่. สกฺลรฏฺฐวาลีโน รฏฺฐรูปาท<sup>๒</sup>  
 คเหตุวา อารามิกกัจจํ สาเชนฺตา  
 พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสํฆสฺส นิจฺจํ มหาทาน<sup>๓</sup>  
 อทฺถุ. โสปี นํ สตุถา พุยาภาสิ.

มหาทวีปทั้ง ๔ พร้อมทั้งรัตนะ ๗ ประการ  
 แก่พระภิกษุสงฆ์ เมืองค้พระพุทเจ้าเป็น  
 ประธาน แล้วทรงผนวชในสำนักพระพุท-  
 เจ้าพระองค์นั้น. ชาวเมืองทั้งสี่ถือเอา  
 ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น เป็นส่วนของรัฐมาใช้  
 ให้สำเร็จกิจภายในอาราม ไต่พากันถวาย  
 มหาทานเป็นประจำ แก่พระภิกษุสงฆ์ เมืองค้  
 พระพุทเจ้าเป็นประธาน. แม่พระค้ศาตคา  
 พระนามว่า สุชชิตะ พระองค์นั้นก็ไต่ทรง  
 พยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นแล้ว.

ตสฺส ปน ภควโต นครํ สุมงฺคัลล<sup>๑</sup>  
 นาม อโหสิ, อุกฺคโต นาม ราชา  
 ปิตา, ปภาวตี นาม มาตา, สุตฺสโน จ  
 สุตฺเทโว จ เทว อุกฺคสาวกา, นารโท  
 นามุปฺภุจฺจาโก, นาคา จ นาคสุมาลา<sup>๒</sup>  
 จ เทว อุกฺคสาวิกา, มหาเวฬุรฺกฺโข<sup>๓</sup>

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น  
 ได้มีพระนครชื่อว่า สุมังคละ, พระราชบิดา  
 พระนามว่า อุกคตตะ, พระราชมารดา  
 พระนามว่า ปภาวตี, พระอัครสาวกทั้ง ๒  
 นามว่า สุตัสสนะ ๑ สุตเทวะ ๑, พุทธอุปัฏฐาก  
 นามว่า นารทะ, พระอัครสาวิกาทั้ง ๒

<sup>๑</sup> ฉ. สตุถุ สนฺติเก.

<sup>๒</sup> ฉ. นาคสมาลา.

<sup>๓</sup> ลี. มหาเวฬุรฺกฺโข.

มูลนิธิสพลรัตน์ อุทิศส่วนกุศลให้

นางผล ตระกูลศิษฐ์ ผู้บริจาคเงินก่อตั้งมูลนิธิสพลรัตน์



โพธิ, โส กิร มนฺทจฺฉิทฺโ<sup>๑</sup>  
 ฆนฺกฺขณฺโธ อฺปรินิคฺคตาทิ มหาสาขาทิ  
 โมรปิณฺชกลาโป<sup>๒</sup> วย วิโรจิตฺถ. ตสฺส  
 ภควโต สรีรํ ปญฺญาสทฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต  
 อายุ นวฺติ วสฺสสทฺสสาณิตี.

นามว่า นาคา ๑ นาคสุมาลา ๑,  
 ๑๑๘ กับ ในกัปเดียวกัน พระพุทธเจ้า  
 ทรงอุบัติขึ้น ๓ พระองค์ คือ พระพุทธเจ้า  
 พระนามว่า ปิยทัสสี ๑, พระพุทธเจ้า  
 พระนามว่า อັถถทัสสี ๑, พระพุทธเจ้า  
 พระนามว่า ธम्मทัสสี ๑. แม้พระพุทธเจ้า  
 พระนามว่า ปิยทัสสี ก็มีการประชุม  
 พระสาวก ๓ ครั้ง. ในการประชุมครั้งแรก  
 ได้มีพระสาวกถึง ๑ แสนโกฏิ, ครั้งที่ ๒  
 มีพระสาวก ๘๐ โกฏิ, ครั้งที่ ๓ มีพระ-  
 สาวก ๘๐ โกฏิ.

ตสฺส อปรภาเค อิตฺถ อฏฺฐารส-  
 กปฺปสฺตมตฺตถเก เอกสฺมี กปฺเป ปิยทัสสี,  
อถถทัสสี, ธम्मทัสสี ติโย พุทฺธา  
 นิพฺพตฺตีสฺส. ปิยทัสสี สํสาปิ ติโย สํว-  
 สนนฺิปาตา. ปจฺเม โภภิสฺตสทฺสสภิกฺขุ  
 อเหตุ, ทฺติเย นวฺติโกภฺโย, ตติเย  
 อสฺตีโกภฺโย.

ในกาลต่อจากพระพุทธเจ้า พระนาม  
 ว่า สุชาตะ พระองค์นั้นมา เป็นเวลา  
 ๑๑๘ กัป ในกัปเดียวกัน พระพุทธเจ้า  
 ทรงอุบัติขึ้น ๓ พระองค์ คือ พระพุทธเจ้า  
 พระนามว่า ปิยทัสสี ๑, พระพุทธเจ้า  
 พระนามว่า อັถถทัสสี ๑, พระพุทธเจ้า  
 พระนามว่า ธम्मทัสสี ๑. แม้พระพุทธเจ้า  
 พระนามว่า ปิยทัสสี ก็มีการประชุม  
 พระสาวก ๓ ครั้ง. ในการประชุมครั้งแรก  
 ได้มีพระสาวกถึง ๑ แสนโกฏิ, ครั้งที่ ๒  
 มีพระสาวก ๘๐ โกฏิ, ครั้งที่ ๓ มีพระ-  
 สาวก ๘๐ โกฏิ.

<sup>๑</sup> ก. มณฺฑลโล ฉินฺโท. <sup>๒</sup> ฉ. โมรปิณฺชกลาโป.

มูลนิธิสพลรัตน์ อุทิศส่วนกุศลให้  
 นางผล ตระกูลดิษฐ์ ผู้บริจาคเงินก่อตั้งมูลนิธิสพลรัตน์

ฉบับที่ ๑๑-๑๕

ตทา โภธิสตุโต กัสสโป นาม  
 มาณโว ติณณั เวทานั ปารกโต<sup>๑</sup>  
 หุตฺวา สตุถุ ฌมฺมเทสนั สุตฺวา  
 โภกฺกิสฺสทสฺสทฺชนปริจฺจาเคน สัมมารามั  
 กาเรตฺวา สรณฺสฺสึ สึเลสุ จ ปติฏฺฐาสิ.  
 อถ นั สตุถา "อฏฺฐารสฺสกปฺปสฺตจฺจเยน  
 พุทฺโธ ภวิสฺสสิ"ติ พุยาภาสิ.

ตสฺส ภควโต อโนมฺม นาม นคร  
 อโหสิ, ปิตา สฺุทินฺโน นาม ราชา,  
 มาตา จนฺทา นาม, ปาลิโต จ  
 สพุทฺทสฺสึ จ เทว อคฺคสาวกา, โสภิตो  
 นามุปฺภุจฺจาโก, สฺุชาตา จ ฌมฺมทินฺนา  
 จ เทว อคฺคสาวิกา, ปิยงฺกรุกฺโข<sup>๒</sup>  
 โภธิ, สรีริ อสฺสิทิตฺตฺตฺตฺเพธ อโหสิ,  
 นวฺติ วสฺสทฺสฺสาณิ आयุติ.

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น  
 มาณพนามว่า กัสสปะ สำเร็จไตรเพท พัง  
 พระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว บริ-  
 จากทรัพย์ถึง ๑ แสนโกฏิ ให้สร้างสังฆาราม  
 ดำรงอยู่ในสัณณะและศีล. ต่อมาพระศาสดา  
 ไตรยางพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า "กาล  
 ล่วงไป ๑๑๘ กัป จักเป็นพระพุทธเจ้า".

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ได้มี  
 พระนครชื่อว่า อโนมะ, พระราชบิดา  
 พระนามว่า สฺุทินนะ, พระราชมารดา  
 พระนามว่า จันทา, พระอัครสาวกทั้ง ๒  
 นามว่า ปาลิตะ ๑ สัพพทสฺสึ ๑, พุทธอุปัฏฺฐาก  
 นามว่า โสภิตะ, พระอัครสาวิกาทัง ๒  
 นามว่า สฺุชาตา ๑ ฌมฺมทินฺนา ๑, ต้นประยงค์  
 เป็นไม้ตรัสรู้, มีพระองคาพยพสูง ๘๐ ศอก,  
 มีพระชนมายุ ๘ หมื่นพรรษา.

<sup>๑</sup> ฉ. ปารงฺกโต.

<sup>๒</sup> ฉ. กฤชฺรุกฺโข.

มูลนิธิทสพลรัตน์ อุทิศส่วนกุศลให้

นางผล ตระกูลศิษฐ์ ผู้บริจาคเงินก่อตั้งมูลนิธิทสพลรัตน์

คตส อปรภาเค อตถทสสี นาม  
ภควา อูทปาที. คตสาปี ตโย  
สาวกสนุนิปาตา. ปจเม อฏจนวติ  
ภิกขุสตสทสทานิ อเหตุ, ทุตติเย  
อฏจาสีตีสตสทสทานิ, ตถา ตติเย.

ในกาลต่อจากพระพุทธเจ้า พระนาม  
ว่า ปิยทัสสี พระองค์นั้นมา พระผู้มีพระ  
ภาคเจ้าพระนามว่า อตถทัสสี ก็ทรงอุบัติขึ้น.  
แม่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า อตถทัสสี  
พระองค์นั้นก็มีการประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง.  
ในการประชุมครั้งแรก ได้มีพระสาวกถึง  
๘ ล้าน ๘ แสนองค์, ครั้งที่ ๒ มีพระสาวก  
๘ ล้าน ๘ แสนองค์, ครั้งที่ ๓ ก็มีพระสาวก  
๘ ล้าน ๘ แสนองค์เหมือนกัน.

ตทา โพธิสตโต สุสีโม นาม  
มหิทฺธิโก ตาปโส หุตฺวา เทวโลกโต  
มณฑารวปุปฺพจฺจตุตฺถํ อหริตฺวา สตุถาร  
ปุเชสิ. โสปี นํ สตุถา พฺยาภาสิ.

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น  
ดาบส นามว่า สุสีมะ มีฤทธิ์มาก นำฉัตร  
ดอกมณฑารพจากเทวโลกมาบูชาพระศาสดา  
แม่พระศาสดาพระองค์นั้น ก็ได้ทรงพยากรณ์  
พระโพธิสัตว์นั้นแล้ว.

คตส ภควโต โสภนํ นาม นคร  
อโหล, สาคโร นาม ราชา ปิตา,  
สุทสสนา นาม มาตา, สนฺโต จ

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ได้มี  
พระนคร ชื่อ โสภนะ, พระราชบิดา  
พระนามว่า สาคระ, พระราชมารดา

๑ อ. อฏจาสีตีสทสทานิ.

มูลนิธิทสพลรัตน์ อุทิศส่วนกุศลให้

นางผล กระจุกดิษฐ์ ผู้บริจาคเงินก่อตั้งมูลนิธิทสพลรัตน์

อฏจาสีตีส ป. - พ. ๑ - ๑๕

อุปสนโต จ เทว อคฺคสาวกา, อภโย  
นามุปฺภุจโก, ฐมา จ สุฐมา จ  
เทว อคฺคสาวิกา, จมฺปรุกฺโข โโพธิ,  
สรีร์ อสีติหตุตฺตเพธฺ อโหสิ, สรียปฺปภา  
สมนฺตโต สพฺพกาลํ โยชนมตฺตํ ฝริตฺวา  
อญฺจาสี, อายุ วสุสฺสตสฺสหนฺติ.

พระนามว่า สุทัตสนา, พระอัครสาวกทั้ง ๒  
นามว่า สันตะ ๑ อุปสันตะ ๑, พุทธอุปัฏฐาก  
นามว่า อภัย, อัครสาวิกาทั้ง ๒ นามว่า  
ฐมา ๑ สุฐมา ๑, ต้นจําปาเป็นไม้ตรัสรู้,  
มีพระองคาพยพสูง ๘๐ ศอก, รัศมีพระวรกาย  
แผ่ชานไปประมาณโยชน์หนึ่ง โดยรอบตลอด  
กาลทุกเมื่อ, มีพระชนมายุ ๑ แสนพรรษา.

ตสฺส อปรภาเค ธมฺมทสฺสี นาม  
สตฺถา อุปาตี. ตสฺสาปิ ตโย  
สาวกสนฺนิปาตา. ปจฺมสนฺนิปาเต  
โกฏิสฺตสฺสภิกฺขุ อเหสุ, ทฺติเย  
สตฺตติโกฏฺโย, ตฺติเย อสีติโกฏฺโย.

ในกาลต่อจากพระพุทธเจ้า พระนาม  
ว่า อตถทสสี พระองค์นั้นมา พระศาสดา  
พระนามว่า ธมมทสสี ก็ทรงอุบัติขึ้น. แม่  
พระศาสดาพระนามว่า ธมมทสสี พระองค์นั้น  
ก็มีการประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง. ในการ  
ประชุมครั้งแรก ได้มีพระสาวกแสนโกฏิองค์  
ครั้งที่ ๒ มีพระสาวก ๑๐ โกฏิองค์, ครั้งที่ ๓  
มีพระสาวก ๘๐ โกฏิองค์.

ตทา โโพธิสฺสโต สฺกโก เทวราชา  
หุตฺวา ทิพฺพคนฺธปฺปฺเพหิ จ ทิพฺพตฺริเยหิ

ในกาลนั้นพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติ  
เป็นท้าวสักกเทวราช ได้กระทำการบูชา

๑ ฉ. นวติโกฏิโย.

มูลนิธิสพลรัตน์ อุทิศส่วนกุศลให้  
นางผล ตระกูลดิษฐ์ ผู้บริจาคเงินก่อตั้งมูลนิธิสพลรัตน์

จ ปุชมกาลิ. โสปี นํ สตุถา พุยากาลิ.

ด้วยดอกไม้ทิพย์ และเครื่องดนตรีทิพย์. แม่  
พระศาสดาพระองค์นั้น ก็ได้ทรงพยากรณ์  
พระโพธิสัตว์นั้นแล้ว.

ตสฺส ภควโต สรณํ นาม นคร  
อโหสิ, ปิตา สรณํ นาม ราชา;  
มาตา สุนนทา นาม, ปทุโม จ  
ปุตฺสเทโว<sup>๑</sup> จ เทว อคฺคสาวกา,  
สุเนตฺโต นามปฏฺฐาโก, เขมา จ  
สัจจนามา<sup>๒</sup> จ เทว อคฺคสาวิกา,  
รตฺตงฺกฺรกรฺกฺโข โโพธิ, "กฺกฺชฺรฺกฺโข"ติปิ  
"พิมพิชาโล"ติปิ วุจฺจติ, สรฺริํ ปนสฺส  
อสีติหตฺถุเพธํ อโหสิ, วสฺสสฺตสฺส  
อายุติ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น มี  
พระนครชื่อว่า สรณะ, พระราชบิดาพระ-  
นามว่า สรณะ, พระราชมารดาพระนามว่า  
สุนันทา, พระอัครสาวกทั้ง ๒ นามว่าปทุมะ ๑  
ปุตสเทวะ ๑, พุทธอุปัฏฐากนามว่าสุเนตตะ,  
พระอัครสาวิกา ทั้ง ๒ นามว่า เขมา ๑  
สัจจนามา ๑, ต้นไม้ช่องแหมวแดงที่เรียกกัน  
ว่าคนมะพลับ เป็นต้นไม้ตรัสรู้, อนึ่ง  
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น มีพระ-  
องค์กายพหุสง ๘๐ ศอก, มีพระชนมายุ  
๑ แสนพรรษา.

<sup>๑</sup> ฉ. ผุสฺสเทโว.

<sup>๒</sup> ฉ. สพฺพนามา.

<sup>๓</sup> ฉ. รตฺตงฺกฺรกรฺกฺโข โโพธิ, "กฺกฺชฺรฺกฺโข-  
รฺกฺโข"ติปิ "พิมพิชาโล"ติปิ วุจฺจติ,  
สี. รตฺตงฺกฺรกรฺกฺโข.

ตสฺส อปรภาเค อิตฺถ จตฺตุนวฺตฺติกปฺป-  
มตฺตเก เอกสฺมี กปฺเป เอโกว  
ลิตฺตคโถ นาม พุทฺโธ อุปาติ. ตสฺสาปิ  
ตโย สวากสฺสนิปาตา. ปจฺมสฺสนิปาเต  
โกฏิสฺตสฺสทสฺสภิกฺขุ อเหสุ, ทฺติเย  
นวฺติโกฏโย, ตฺติเย อสฺตีโกฏโย.

ตทา โปธิสฺตฺโต อุกฺกเตโช อภิญญา-  
พลสฺมปฺนโน มงฺคโล นาม ตาปโส  
หุตฺวา มหาชมฺพผลํ อahrtฺวา  
ตถาคตสฺส อทาสี. สฺตถา ตํ ผลํ  
ปริภุญฺชิตฺวา "จตฺตุนวฺตฺติกปฺปมตฺตเก พุทฺโธ  
ภวิสฺสตี"ติ โปธิสฺตฺตํ พุยาทาสี.

ตสฺส ภควโต นครํ เวการํ นาม  
อโหสี, ปิตา เชยฺยเสโน<sup>๑</sup> นาม

ในกาลต่อจากพระพุทธเจ้า พระนาม  
ว่า อัมมทัสสี พระองค์นั้นมา นับแต่บัดนี้  
ไปสุด ๕๔ กัป ในกัปหนึ่ง พระพุทธเจ้า  
พระนามว่า ลิตฺตคฺค ทรงอุบัติขึ้นพระองค์  
เดียว. แมพระพุทธเจ้าพระนามว่าลิตฺตคฺค  
พระองค์นั้นก็มีการประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง.  
ในการประชุมครั้งแรก ได้มีพระสาวกถึง  
๑ แสนโกฏีองค์, ครั้งที่ ๒ มีพระสาวก  
๕๐ โกฏีองค์, ครั้งที่ ๓ มีพระสาวก  
๕๐ โกฏีองค์.

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น  
ดาบสนามว่า มังกละ มีเดชสูงสมบูรณ์  
ด้วยกำลังอภิญญา ไปนำผลหว่าใหญ่มาถวาย  
พระตถาคตเจ้า. พระศาสดาทรงเสวย  
ผลไม้นั้นแล้วได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์ว่า  
"ในกาลที่สุด ๕๔ กัป จักเป็นพระพุทธเจ้า".

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ได้มี  
พระนครชื่อว่า เวการะ, พระราชาบิดา

<sup>๑</sup> ฉ. ชยเสโน.

ราชา, มาตา สุผลสา นาม, สมพล  
จ สุมิตโต จ เทว อคฺคสาวกา,  
เรวโต นามุปฺภุจฺจาโก, ลีวลา จ สุราม  
จ เทว อคฺคสาวิกา, กณิการุโข  
โพธิ, สรีร์ สฏฺฐิหตุตฺตพฺเพธ อโหสิ,  
วสุสฺสตสฺสทฺสํ อายุติ.

พระนามว่า ชัยเสนะ, พระราชมารดา  
พระนามว่า สุผลสา, พระอัครสาวกทั้ง ๒  
นามว่า สมพละ ๑ สุมิตตะ ๑ พุทธอุปัฏฐาก  
นามว่า เรวตะ, พระอัครสาวิกาทั้ง ๒  
นามว่า ลีวลา ๑ สุราม ๑, ตนกรรณการ  
เป็นไมตรีสรู มีพระองคาพยพสูง ๖๐ ศอก,  
มีพระชนมายุ ๑ แสนพรรษา.

ตสฺส อปรภาเค อิตฺโต เทว-  
นวุตฺติกปฺปมตฺตเก ติสฺโส, ปุตฺตโส<sup>๑</sup>  
เอกสฺมี กปฺเป เทว พุทฺธา นิปฺพตฺตีสู.

ในกาลต่อจากพระพุทธเจ้า พระนาม  
ว่า สิทธัตถะ พระองค์นั้นมา นับแต่ยกขึ้น  
ไปสู่ศ ๙๒ กัป ในกัปเดียวกัน พระพุทธเจ้า  
ทรงอุบัติขึ้น ๒ พระองค์ คือ พระพุทธเจ้า  
พระนามว่า ติสสะ ๑, พระพุทธเจ้าพระนาม  
ว่า ปุตตะ ๑.

ติสฺสสฺส ปน ภควโต ตโย สาวก-  
สนฺนิปาตา. ปจฺมสนฺนิปาเต ภิกฺขุณฺโณ  
โกฏฺฐิตํ อโหสิ, ทฺตฺติเย นวุตฺติโกฏฺฐโย,  
ตฺตฺติเย อสฺสีติโกฏฺฐโย.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า ติสสะ  
มีการประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง. ในการ  
ประชุมครั้งแรก ได้มีพระสาวกถึง ๑๐๐ โกฏิ  
องค์, ครั้งที่ ๒ มีพระสาวก ๘๐ โกฏิองค์,  
ครั้งที่ ๓ มีพระสาวก ๘๐ โกฏิองค์.

<sup>๑</sup> ฉ. ผุสฺสเทโว.

คทา โภธิสตุโต มหาโกโต มหายโส  
 สุธาโต นาม ขตุติโย หุตฺวา  
 อิลิปพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา มหิตฺธิกภาวํ  
 ปตฺวา "พฺพุโธ อุปฺปนฺโน"ติ สุตฺวา  
 ทิพฺพมณฺฑารวปทุมปาริฉุตฺตกปฺปฺพานิ อา-  
 หาย จตฺตปริสฺสมชฺเฌ กจฺจนฺตํ ตถาคตํ  
 ปุเชสิ, อากาเส ปุปฺผวิตานํ หุตฺวา  
 อฏฺฐาสลึ. โสปี นํ สตฺถา "อิโต  
 เทวณฺวตฺติกปฺปมตฺถเก<sup>๑</sup> พฺพุโธ ภวิสฺสสึ"ติ  
 พยาภาสิ.

ตสฺส ภควโต เขมํ นาม นครํ  
 อโหสิ, ปิตา ชนสฺสฺฐโส<sup>๒</sup> นาม ขตุติโย,  
 มาตา ปทุมมา นาม, พุรฺหมเทโว จ

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น  
 กษัตริย์พระนามว่า สุธาตะ มีพระราช  
 สมบัติมากมาย มีพระอิสริยยศยิ่งใหญ่ ทรง  
 ผนวชเป็นฤาษี ถึงความเป็นผู้มีฤทธิ์มาก  
 ได้สัจว่า "พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นแล้ว"  
 ถือเอาดอกมณฑาทิพย์ ดอกปทุม และดอก  
 ปาริชาติ มาบูชาพระตถาคตผู้กำลังเสด็จ  
 พระดำเนินอยู่ท่ามกลางบริษัท ๔, ดอกไม  
 นั้น ไต่กันเป็นเพดานดอกไม้อยู่ในอากาศ.  
 แม้พระศาสดาพระองค์นั้น ก็ได้ทรงพยากรณ์  
 พระโพธิสัตว์นั้นว่า "นับแต่นี้ไปในที่สุด  
 ๘๒ กัป จักเป็นพระพุทธเจ้า".

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ได้มี  
 พระนครชื่อว่า เขมะ, พระราชบิดาเป็น  
 กษัตริย์พระนามว่า ชนสัฏฐะ, พระราช  
 มารดาพระนามว่า ปทุมมา, พระอัครสาวก

<sup>๑</sup> ส. ทวินวตฺติกปฺเป.

<sup>๒</sup> ฉ. ชนสนฺโธ.



อุทโย จ เทว อคฺคสาวกา, สุมงฺคโล<sup>๑</sup>  
 นามุปฏฺจาโก, ปุสฺสา<sup>๒</sup> จ สุตฺตฺตา จ  
 เทว อคฺคสาวิกา, อสนรฺกฺโข โโพธิ,  
 สรรี<sup>๓</sup> อสฺตีหตฺตฺตฺเพธ<sup>๓</sup> อโหสิ,  
 วสฺสสฺตสฺสฺสฺส อายฺยตี.

ตสฺส อปรภาเค ปุสฺโส<sup>๔</sup> นาม  
 สตฺถา อุตฺปาที. ตสฺสาปิ ตโย  
 สาวกสนฺนิปาตา, ปจฺมสนฺนิปาเต สฺกุลี  
 ภิกฺขุสฺตสฺสฺสฺสานี อเหสฺสุ, หุตีเย  
 ปญฺญาส, ตตีเย หุตฺตฺตีส.

คทา โโพธิสฺตฺโต วิชิตาวิ นาม ขตฺติโย  
 หุตฺวา มหารชฺชํ ปหาย สตฺถุ สนฺติเก

ทั้ง ๒ นามว่า พรหมเทวะ ๑ อุทยะ ๑,  
 พุทธอุปัฏฐากนามว่า สุมังกละ, พระอัคร-  
 สาวิกาทั้ง ๒ นามว่า ปุสสา ๑ สุตตตา ๑,  
 ตนประคูลายเป็นไมตรีสรู, มีพระองค์กายพ  
 สูง ๘๐ ศอก, มีพระชนมายุ ๑ แสนพรรษา.

ในกาลต่อจากพระพุทธเจ้า พระนาม  
 ว่า ตีสสะ พระองค์นั้นมา พระคำสตา  
 พระนามว่า ปุสสะ ทรงอุบัติขึ้น. แม่พระ-  
 คำสตาพระนามว่า ปุสสะพระองค์นั้น ก็มีการ  
 ประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง, ในการประชุม  
 ครั้งแรก ได้มีพระสาวกถึง ๖ ล้านองค์,  
 ครั้งที่ ๒ มีพระสาวก ๕ ล้านองค์, ครั้งที่ ๓  
 มีพระสาวก ๓ ล้าน ๒ แสนองค์.

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น  
 กษัตริย์พระนามว่า วิชิตาวิ สละพระราช

<sup>๑</sup> ฉ. สมงฺโค.

<sup>๒</sup> ฉ. มุสฺสา.

<sup>๓</sup> ฉ. สกุสิหตฺตฺเพธ.

<sup>๔</sup> ฉ. มุสฺโส นาม.

พันโทสุวรรณ บ่อทรัพย์

สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ปพฺพชิตฺวา ตีณิ ปิฎกานิ อุกฺคเหตฺวา  
มหาชนสฺส ฌมฺมกถํ กเถสิ. สีลปารมฺมิจ  
ปุเรสิ. โสปี นํ "พฺพุโธ ภวิสฺสสี"ติ  
พฺยากาสี.

ตสฺส ภควโต กาสี นาม นครํ  
อโหสิ, ชยเสโน นาม ราชา ปิตา,  
สิริมา นาม มาตา, สุรภฺชิโต จ  
ฌมฺมเสโน จ เทว อุกฺคสาวกา, สภฺโย  
นามุปฺภฺจโก, จาลา จ อุปฺจาลา จ  
เทว อุกฺคสาวิกา, อามลกรุกฺโข โโพธิ,  
สรีรํ อฏฺฐปณฺณาสหตฺถุพฺเพธํ อโหสิ,  
นวุติ วสฺสสฺสหฺสฺสานิ อายุติ.

ตสฺส อปรภาเค อีโต เอก-  
นวุติกบฺเป วิปฺสฺสี นาม ภควา อุตฺปาติ.  
ตสฺสาปิ ตโย สาวกสนฺนิปาตา, ปจฺม-  
สนฺนิปาเต อฏฺฐสฺสฺสึ ภิกฺขุสฺสทสฺสฺสานิ  
อเหสุ, ทฺติเย เอกสฺสทสฺสฺสํ, ตติเย

สมบัติมากมายทรงผนวชในสำนักพระศาสดา  
เรียนจบพระไตรปิฎก สอนธรรมแก่มหาชน.  
และได้บำเพ็ญศีลบารมี. แม่พระศาสดา  
พระองค์นั้น ก็ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์  
นั้นว่า "จักเป็นพระพุทธเจ้า".

พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น  
ได้มีพระนครชื่อว่า กาสี, พระราชบิดา  
พระนามว่า ชัยเสนะ, พระราชมารดา  
พระนามว่า สิริมา, พระอัครสาวกทั้ง ๒  
นามว่า สุรภฺชิตะ ๑ ฌมฺมเสนะ ๑, พุทธ-  
อุปัฏฺฐากนามว่า สภฺยะ, พระอัครสาวิกา  
ทั้ง ๒ นามว่า จาลา ๑ อุปฺจาลา ๑,  
ตนมะขามป้อมเป็นไม้ตรัสรู้, มีพระองค์คาพยพ  
สูง ๕๘ ศอก, มีพระชนมายุ ๘ หมื่นพรรษา.

ในกาลต่อจากพระพุทธเจ้า พระนาม  
ว่า ปุสฺสะ พระองค์นั้นมา นับแต่บัดนี้ไป  
ในกัปที่ ๘๑ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า  
วิปฺสฺสี ได้ทรงอุบัติขึ้น. แม่พระผู้มีพระ-  
ภาคเจ้าพระนามว่า วิปฺสฺสีพระองค์นั้น ก็มี

คุณธงชัย - คุณสายสนธิ เกตุเรื่องโรจน์  
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอกอสีตีสหุสธานี?

ตทา โพธิสตุโต มหิตุธิโก มหานุภาโว  
อตุโล นาม นาคราชา หุตวา  
 สตุตตรตทขจิตโต โสวณณมย มหาปิจ  
 ภควโต อทาลี. โสปี น สตุตา "อิโต  
 เอกนวุตติกปุเป พุทฺโธ ภวิสฺสตี"ติ  
 พุยาทาลี.

ตสฺส ภควโต พนฺธุมตี นาม นคร  
 อโหสิ, พนฺธุมมา นาม ราชา ปิตา,  
 พนฺธุมตี นาม มาตา, ขณฺโฑ จ  
 ติสฺโส จ เทว อคฺคสาวกา, อโสโก  
 นามุปฏจาทโก, จนฺทา จ จนฺทมิตฺตา จ  
 เทว อคฺคสาวิกา, ปาฏสิรุกฺโข<sup>๒</sup> โพธิ,

การประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง, ในการ  
 ประชุมครั้งแรก ได้มีพระสาวกถึง ๖ ล้าน  
 ๘ แสนองค์, ครั้งที่ ๒ มีพระสาวก ๑ ล้าน  
 ๑ แสนองค์, ครั้งที่ ๓ มีพระสาวก ๘ หมื่น ๑ พันองค์.

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น  
 พญานาคราชนามว่า อตุละ มีฤทธิ์มาก  
 มีอำนาจมาก ได้ถวายตั้งใหญ่เป็นทองขจิต  
 ไปด้วยรัตนะ ๑ ประการ. แม่พระผู้มี  
 พระภาคเจ้าพระองค์นั้น ก็ได้ทรงพยากรณ์  
 พระโพธิสัตว์นั้นว่า "นับแต่บัดนี้ไปในกัปที่  
 ๘๑ จักเป็นพระพุทฺธเจ้า".

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ได้มี  
 พระนครชื่อว่า พนฺธุมตี พระราชบิดา  
 พระนามว่า พนฺธุมะ, พระราชมารดา  
 พระนามว่า พนฺธุมตี, พระอัครสาวกทั้ง ๒  
 นามว่าขันฑะ ๑ ติสสะ ๑, พุทธอุปฏฐาก  
 นามว่า อโสกะ, พระอัครสาวิกาทั้ง ๒

<sup>๑</sup> ฉ. อสีตีสหุสธานี.

<sup>๒</sup> สี. ปาฏสิรุกฺโข.

คุณกฤษดา ล้อมสังกาศ

อุทิศกุศลให้ มารดา และผู้มีพระคุณ

สรীর อสีติหตุฎุเพธ อโหสิ, สรীরปภา  
สมนตา<sup>๑</sup> สตุต โยชนานิ ฝริตฺวา  
อฏฺฐาสิ, อสีติ วสุสสหัสสานิ आयुติ.

ตสฺส อปรภาเค อิตฺโต เอกทีสกฺปะเป  
ลึชชี จ, เวสฺสฎฺฐุ จาติ เทว พุทฺธา  
นิพฺพตฺตึสฺสุ<sup>๒</sup>. ลึชชีสฺสาปิ ภควโต ตโย  
สํวกสนฺนิปาตา, ปสมสนฺนิปาเต  
ภิกฺขุสฺสทสฺสหัสสานิ อเหลฺลํ, ทฺติเย  
อสีติสฺสหัสสานิ, ตติเย สตุตฺติ.

ตทา โปธิสตุโต อรินฺทโม นาม ราชา  
หฺตุวา พุทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสฺมสฺส สจฺจิวรํ  
มหาทานํ ปวตฺเตตฺวา สตุตฺตรตนปฏิมณฺฑิตํ

นามว่า จันทา ๑ จันทิมิตตา ๑, ตนแกฝอย  
เป็นไม้ตรัสรู้, มีพระองค์กายพยสูง ๘๐ ศอก,  
รัศมีพระวรกายแผ่ช้านออกไปถึง ๗ โยชน์  
โดยรอบ, พระชนมายุ ๘ หมื่นพรรษา.

ในกาลต่อจากพระพุทธเจ้า พระนาม  
ว่า วิปัสสีพระองค์นั้นมา ในกัปที่ ๓๑ แต่  
กัปนี้ไป พระพุทธเจ้า ทรงบังเกิดขึ้น ๒  
พระองค์คือพระพุทธเจ้าพระนามว่า ลึชชี ๑,  
พระพุทธเจ้าพระนามว่า เวสฺสฎฺฐุ ๑. แม่  
พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า ลึชชี ก็มีการ  
ประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง, ในการประชุม  
ครั้งแรก ได้มีพระสาวกถึง ๑ แสนองค์,  
ครั้งที่ ๒ มีพระสาวก ๘ หมื่นองค์, ครั้งที่ ๓  
มีพระสาวก ๑ หมื่นองค์.

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น  
พระราชาพระนามว่า อรินฺทมะ ถวาย  
มหาทานพร้อมทั้งผ้าจิวร แก่พระภิกษุสงฆ์

<sup>๑</sup> ฉ. สทา.

<sup>๒</sup> ฉ. อเหลล์.

คุณลัดดา ประทีปเสน

อุทิศกุศลให้ นายสาโรช-คุณย่าน้อยจิด ธนบดี, คุณยายผิว เกิดก่อนแก้ว

หตุถิรตน์ ทตฺวา หตุถิปปมณั กตฺวา  
กบปิยภณฺทํ อทาสี. โสปี นํ "อิโต  
เอกทีเส กบฺเป พุทฺโธ ภวิสฺสสี"ติ  
พฺยากาสี.

มีองค์พระพุทเจ้าเป็นประธาน ถวายช่าง-  
แก้วประดับประคาควรวรตนะ ๑ ประการ  
แต่ใดถวายกับปิยภณฺทํ มีราคาเท่ากับราคา  
ช่างเชือกนั้นแทน. แม่พระผู้มีพระภาคเจ้า  
พระองค์นั้น ก็ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์  
นั้นว่า "ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ไป จักเป็น  
พระพุทเจ้า".

ตสฺส ปน ภควโต อรุณวที นาม  
นครํ อโหสิ, อรุโณ นาม ขตุติโย  
บิดา, ปภาวที นาม มาตา, อภิกฺขุ จ  
สมฺภโว จ เทว อคฺคสาวกา,  
เขมฺภโร นามปฏฺจาสโก, สขีลา จ  
ปทุมมา จ เทว อคฺคสาวิกา, ปุณฺธุริก-  
รุกฺโข โโพธิ, สรีริ สตฺตติหตุถุพฺเพธํ  
อโหสิ, สรีรปฺปภา โยชนตฺตยํ ฝริตฺวา  
อฏฺฐาสี, สตฺตติ วสฺสสทฺสฺसानิ आयูติ.

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าส่งพระองค์  
นั้นให้มีพระนครชื่อว่าอรุณวดี, พระราชบิดา  
เป็นกษัตริย์ พระนามว่า อรุณะ, พระราช  
มารดา พระนามว่า ปภาวดี, พระอัครสาวก  
ทั้ง ๒ นามว่า อภิกฺขุ ๑ สัมภวะ ๑, พุทฺธ-  
อุปัฏฺฐากนามว่า เขมฺภร, อัครสาวิกา  
ทั้ง ๒ นามว่า สขีลา ๑ ปทุมมา ๑, ต้นกุ่มบก  
เป็นไมตรีสรู, มีพระองค์อาพยพสุ่ง ๑๐ ศอก,  
รัศมีพระวรกายแผ่ชานออกไปถึง ๓ โยชน์,  
มีพระชนมายุ ๑ หมื่นพรรษา.

ตสฺส อปรภา เก เวสฺสภู นาม  
สตุถา อุตฺปาที. ตสฺสาปี ตโย

ในกาลต่อจากพระพุทเจ้า พระนาม  
ว่าสิขีพระองค์นั้นมา พระศาสดาพระนามว่า

คุณลัดดา ประทีปเสน

อุทิศกุศลให้ นายสาโรช-คุณย่าน้อมจิต ธนบดี, คุณยายผิว เกิดก่อนแก้ว

อภฺจฺสาธินิ บ. - ๗. ๑ - ๑๖

สาวกสนุนิปาตา, ปจฺมสนุนิปาเต อสีติ  
ภิกขุสหัสสานิ อหฺลํ, ทฺติเย สตฺตติ,  
ตฺติเย สฺกฺลึ.

เวสสฺภุ ก็ทรงอุบัติขึ้น. แม่พระศาสดา  
พระนามว่า เวสสฺภุ พระองค์นั้น ก็มีการ  
ประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง, ในการประชุม  
ครั้งแรก ได้มีพระสาวกถึง ๘ หมื่นองค์,  
ครั้งที่ ๒ มีพระสาวก ๑ หมื่นองค์, ในครั้ง  
ที่ ๓ มีพระสาวก ๖ หมื่นองค์.

ตทา โปธิสฺสโต สฺทฺสฺสนโน นาม ราชา  
หฺตฺวา พุทฺธปฺมุขสฺส ภิกขุสฺหมสฺส สจฺจิวรํ  
มหาทานํ ทตฺวา สตฺถุ สฺนฺติเก ปพฺพชิตฺวา  
อาจารคุณสมฺปนฺโน พุทฺธรตฺเน จิตฺตึการ-  
ปิตฺติพฺหุโล อโหสิ. โสปี นํ ภควา "อิโต  
เอกตฺตึสกฺปเป พุทฺโธ ภวิสฺสสี"ติ  
พฺยากาสึ.

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น  
พระราชาพระนามว่า สฺทฺสฺสนโน ถวาย  
มหาทานพร้อมทั้งผ้าจีวร แก่พระภิกษุสงฆ์  
มีองค์พระพุทธเจ้าเป็นประธานแล้ว ทรง  
ผนวชในสำนักพระศาสดา สมบูรณ์ด้วย  
อาจารย์และคุณธรรม ได้มีความเคารพ  
ยำเกรง ในพระพุทธรัตตะมากไปด้วยปิติ.  
แม่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ก็ได้ทรง  
พยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นว่า "ในกัปที่ ๓๑  
แต่กัปนี้ไป จักเป็นพระพุทธเจ้า".

ตสฺส ปน ภควโต อโนมํ นาม  
นกรํ อโหสิ, สฺุปฺปตีโต นาม ราชา  
ปิตา, ยสฺวตี นาม มาตา, โสโณ

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ได้มี  
พระนกรชื่อว่า อโนมะ, พระราชบิดา  
พระนามว่า สฺุปฺปตีตะ, พระราชมารดา

คุณลัดดา ประทีปเสน

อุทิศกุศลให้ นายสาโรช-คุณย่าน้อยจิต ธนบดี, คุณยายผิว เกิดก่อนแก้ว

จ อุตฺตโร จ เทว อคฺคสาวกา,  
อุปสนฺโต นามุปฏฺจาโก, ราม่า จ  
สุปลา จ เทว อคฺคสาวิกา, สาลรฺกฺโข  
โพธิ, สรรี สฺกฺสิหตฺตฺพเพธฺ อโหสิ,  
สฺกฺสิ วสุสฺสหฺสฺสานิ อายฺยติ.

พระนามว่า ยสวที, พระอัครสาวกทั้ง ๒  
นามว่า โสณะ ๑ อุตฺตระ ๑, พุทธอุปัฏฺฐาก  
นามว่า อุปสันตะ, พระอัครสาวิกาทั้ง ๒  
นามว่า ราม่า ๑ สุปลา ๑, ต้นสาละเป็น  
ไมตรีสรู, มีพระองคาศพยสูง ๖๐ ศอก,  
มีพระชนมายุ ๖ หมื่นพรรษา.

ตสฺส อปรภาเค อิมสฺมิ กปฺเป  
จตฺตาริ พุทฺธา นิพฺพตฺตีสุ กฺกุสนฺโธ,  
โกนาคมนโน, กสฺสโป, อมฺหากํ ภควาติ.  
กฺกุสนฺธสฺส ภควโต เอโก สาวก-  
สนฺนิปาโต, ตตฺถ จตฺตาริสฺส ภิกฺขุสฺสหฺสฺสานิ  
อเหสิ.

ในกาลต่อจากพระพุทธเจ้า พระนาม  
ว่า เวสสภู พระองค์นั้นมา ในกัปนี้  
พระพุทธเจ้าทรงบังเกิดขึ้น ๔ พระองค์  
คือ พระพุทธเจ้าพระนามว่า กฺกุสนฺธะ ๑  
พระพุทธเจ้าพระนามว่า โกนาคมนะ ๑  
พระพุทธเจ้าพระนามว่า กสฺสปะ ๑ พระผู้มี  
พระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย ๑. พระผู้มี  
พระภาคเจ้าพระนามว่า กฺกุสนฺธะ มีการ  
ประชุมพระสาวกครั้งเดียว, ในการประชุม  
นั้น ได้มีพระสาวกถึง ๔ หมื่นองค์.

๑-๑ ฉ. ทามา จ สมาลา จ.

คุณลัดดา ประทีปเสม

อุทิศกุศลให้ นายสาโรช-คุณย่าน้อมจิต ธนบดี, คุณยายผิว เกิดก่อนแก้ว

วงษ์สาติน ม.-ท.๑-๑๖

ตทา โพธิสตุโต เขโม นาม ราชา  
 หุตวา พุทธปมุขสฺส ภิกขุสฺมสฺส สปัตต-  
 จีวรํ มหาทานญเจว อญชานาทีเกสชฺชานี<sup>๑</sup>  
 จ ทตฺวา สตุถุ ธมฺมเทสนํ สุตฺวา  
 ปพฺพชฺชิตฺวา โสปี นํ สตุถา พุยาภาสิ.

กกุสนฺธสฺส ปน ภควโต เขมํ นาม  
 นครํ อโหสิ, อคฺคิตฺตโต นาม  
 พุราหฺมณเณ ปิตา, วิสาขานาม พุราหฺมณี  
 มาตา, วิธูโร จ สญฺชิวโ จ เทว  
 อคฺคสาวกา, วุฑฺฒิชฺช<sup>๒</sup> นามุปฺภุจฺจาโก,  
 สามา จ สรพฺภา<sup>๓</sup> จ เทว อคฺค-  
 สาวิกา, มหาสิริสฺรุกฺโข โพธิ, สรีริ  
 จตฺตาทิสฺสทตฺตพฺเพธ อโหสิ, จตฺตาทิสฺ  
 วสฺสสฺสทสฺसानิ อายูติ.

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น  
 พระราชานามว่า เขมะ ถวายมหาทาน  
 พร้อมทั้งบาตรและจีวร ยาหยอดตาและ  
 เกสซึ่งหลายแก่พระภิกษุ เมืองคพระพุท-  
 เชาเป็นประธาน ฟังพระธรรมเทศนาของ  
 พระศาสดาแล้วทรงผนวช. แม่พระศาสดา  
 พระองค์นั้น ก็ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์  
 นั้นแล้ว.

พระผู้มีพระภาคเจ้า พระนามว่า  
 กกุสนฺธะได้มีพระนครชื่อว่าเขมะ, พระบิดา  
 เป็นพราหมณ์นามว่า อคฺคิตฺตตะ, พระมารดา  
 เป็นพราหมณ์นามว่า วิสาขา, พระอัครสาวก  
 ทั้ง ๒ นามว่า วิธูระ ๑ สญฺชิวะ ๑, พุท-  
 ธิอภฺภูจฺจานามว่า วุฑฺฒิชะ, พระอัครสาวิกา  
 ทั้ง ๒ นามว่า สามา ๑ สรพฺภา ๑, ต้นซีก  
 ใหญ่ (มหาสิริส) เป็นไม้ตรัสรู้, มีพระ-  
 องค์กายพยุ่ง ๔๐ ศอก, มีพระชนมายุ  
 ๔ หมื่นพรรษา.

<sup>๑</sup> ก. อญชานานิ เกสชฺชานานิ.

<sup>๒</sup> ฉ. พุทธิโช. <sup>๓</sup> ฉ. จมฺปา.

พันเอกจิตร ยมภาค อธิการบดีให้ร้อยโทขุนวีรลักษณณ์ สำแดง

(๒๔ ก.ย. ๒๖-๘ ก.ย. ๒๔๕๕) เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี วันเกิด



ตสฺส อปรภาเค โกณาคมนโน นาม  
 สตถา อุทปาที. ตสฺสาปี เอโก  
 สาวกสนฺนิปาโต, ตตฺถ คีส ภิกฺขุ-  
 สหสฺसानี อเหตุ.

ในกาลต่อจากพระพุทธเจ้า พระนาม  
 ว่า กุสั่นธะ พระองค์นั้นมา พระศาสดา  
 พระนามว่า โกณาคมนะ ก็ทรงอุปติขึ้น.  
 แม่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่า โกนา-  
 คมนะพระองค์นั้น ก็มีการประชุมพระสาวก  
 ครั่งเดียว, ในการประชุมนั้น ได้มีพระสาวก  
 ถึง ๓ หมื่นองค์.

ตทา โพรธิสฺสโต ปพฺพโต นาม ราชา  
 หุตฺวา อมจฺจกณปริวฺโต สฺตฺถุ สนฺติภิก-  
 กนฺตฺวา ธมฺมเทสนํ สุตฺวา พุทฺธบุปฺมุขํ  
 ภิกฺขุสงฺฆํ นิมนฺเตตฺวา มหาทานํ  
 ปวตฺเตตฺวา ปตฺตฺตฺถณฺจิ้นปฏฺฐโกเสยฺย-  
 กมฺพลทฺกุลานี เจว สุวณฺณปฏฺฐากญฺจ<sup>๑</sup>  
 ทตฺวา สฺตฺถุ สนฺติเก ปพฺพชฺช. โสปี นํ  
 สฺตฺถา พุยากาลี.

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น  
 พระราชาพระนามว่า ปพพตะ มีหมู่อำมาตย์  
 แวดล้อม เสด็จไปสู่สำนักพระศาสดา สดับ  
 พระธรรมเทศนาแล้ว อาราธนาพระภิกษุ-  
 สงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ทรงบำเพ็ญ  
 มหาทานถวาย ถวายผ้าเมืองปัตตุมณะ  
 ผ้าเมืองจิ้น ผ้าไหม ผ้ากัมพล ผ้าทูกุลพัตร  
 และผ้าแถบสีดี แล้วทรงผนวชในสำนักพระ-  
 ศาสดา. แม่พระศาสดาพระองค์นั้นก็  
 ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นแล้ว.

<sup>๑</sup> ฉ. สุวณฺณปาทุกญฺจ; สี. สุวณฺณปฏฺฐากญฺจ.

พันเอกจิตร ยมภาค อุทิศกุศลให้ร้อยโทขุนวีรลักษณ สำแดง

(๒๔ ก.ย. ๒๖-๘ ก.ย. ๒๔๙๕) เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี วันเกิด



ตทา โพธิสัตว์โต โชติปาโล นาม ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น  
 มาณโว ติณณ์ เวทานัน ปารคฺฐ ภูมียญฺเจว มาณพนามว่า โชติปาละ เรียนจบไตรเพท  
 อนุตฺตลิกฺเข จ ปากโฏ ฆฎิกการสูส ปราภภูชื้อเสียงขจรขยายไป ทั้งภาคพื้นดิน  
 กุมภการสูส มิตฺโต อโหสิ, โส เตน ทั้งในอากาศ ได้เป็นมิตรของช่างหม้อ  
 สหฺธิ สตุถาริ อุปสงฺกมิตฺวา ฅมฺมกถึ นามว่า ฆฎิกการะ, พระโพธิสัตว์พร้อมกับ  
 สุตฺวา ปพฺพชิตฺวา<sup>๑</sup> อารทฺธวิริโย คีณิ ช่างหม้อนั้น เข้าไปเฝ้าพระศาสดาฟังธรรม-  
 ปิฎกานิ อุกฺกเหตุวา วตฺตสมฺปตฺติยา<sup>๒</sup> กถาแล้วบวช บรรารภความเพียร เรียนจบ  
 พุทฺธสาสน์ โสเภสิ<sup>๓</sup> โสปี นั สตุถา พระไตรปิฎกชำระพระพุทธานุสาสนาให้หมดจด  
 พยากาลิ. ด้วยวัตรสมบัติ. แม่พระศาสดาพระองค์นั้น  
 ก็ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์นั้นแล้ว.

ตสูส ภควโต ชาตนคริ พาราณสี พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น มี  
 นาม อโหสิ, พุรหมฺทตฺโต นาม พระนครชื่อว่า พาราณสี, พระบิดาเป็น  
 พุราหมฺณเ ปิตา, ฅนฺวตี<sup>๔</sup> นาม พุราหมฺณิ พุราหมณ์นามว่า พรหมทัต, พระมารดาเป็น  
 มาตา, ติสฺโส จ ภารทฺวาไซ จ พุราหมฺณินนามว่า ฅนฺวตี, พระอัครสาวกทั้ง ๒

<sup>๑</sup> ส. ปสฺสิตฺวา ปพฺพชิตฺวา.

<sup>๒</sup> ฉ. วตฺตาวตฺตสมฺปตฺติยา.

<sup>๓</sup> ก. โส เชติ.

<sup>๔</sup> ส. ฅนฺทวตี.

พัน เอกจิตร ยมราค อธิศกฺุศลให้ร้อยโทขุนวีรลักษณิ สำแดง

(๒๔ ก.ย. ๒๖-๘ ก.ย. ๒๔๔๕) เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี วันเกิด

เทว อกฺคสาวกา, สพฺพมิตฺโต  
 นามุปฺภุจฺจาโก, อรุณา<sup>๑</sup> จ อรุเวลา<sup>๒</sup> จ  
 เทว อกฺคสาวิกา, นิโคฺรธรฺกฺโข โโพธิ,  
 สรีริ วิสตีหตฺตฺตฺเพธ อโหสิ, วิสตี  
 วสฺสสทฺสฺสานิ आयुติ.

ตสฺส ปน ภควโต โอรภาเค  
 จเปตฺวา อิมิ อมหากิ สฺมมาสมฺพุทฺธ  
 อญฺเอย พุทฺโธ นาม นตฺถิติ<sup>๔</sup>

อิติ ที่ปงฺกราทีนํ จตฺตฺวิสตียา พุทฺธานํ  
สฺนฺติเก ลทฺธพฺยากรโณ ปน โโพธิสฺตฺโต  
 เย เตน<sup>๓</sup>:

นามว่า ติสสะ ๑ ภาวทวาชะ ๑, พุทฺธอุปฺภุจฺจก  
 นามว่า สัพฺพมิตฺตะ, พระอัครสาวิกาทั้ง ๒  
 นามว่า อรุณา ๑ อรุเวลา ๑, ต้นไทรเป็น  
 ต้นไม้ตรัสรู้, มีพระองคาพยพสูง ๒๐ ศอก,  
 มีพระชนมายุ ๒ หมื่นพรรษา.

ส่วนในกาลต่อจากพระผู้มีพระภาคเจ้า  
 พระนามว่ากัสสปะพระองค์นั้นลงมา ยกเว้น  
 พระสัมมาสัมพุทฺธเจ้าของเราทั้งหลายแล้ว  
 ย่อมไม่มีพระพุทฺธเจ้าพระองค์อื่น ๆ.

ก็พระโพธิสัตว์ได้รับพยากรณ์ ในสำนักพระ-  
 พุทฺธเจ้า ๒๔ พระองค์ มีพระพุทฺธเจ้า  
พระนามว่าที่ปงฺกรเป็นตน ทรงบำเพ็ญพุทฺธ-  
 การกกรรม มีทานบารมีเป็นต้น ที่พระองค์  
 ได้ประมวลธรรม ๘ ประการเหล่านี้คือ :

<sup>๑</sup> ฉ. อนุพา.                      <sup>๒</sup> ฉ. อรุเวพา.  
<sup>๓</sup> ฉ. เย' เนน.                      <sup>๔</sup> ฉ. นตฺถิติ.



อากาศจุนโต จ เย เต กตานิหารานัน เมื่อพระองค์เสด็จมายังมนุษย์โลกนี้ ได้บรรลุ  
โพธิสัตตทานัน อานิสสา สัณฺณิตตา : อานิสสํ สำหรับพระโพธิสัตว์ทั้งหลายผู้สร้าง  
อนินหารไวแล้ว ตั้งที่ท่านพระธรรมาสารเสริญ  
ไวว่า :

"เอวํ สัพพกสมฺปนฺนา  
โพธิยา นียตา นรา  
สัสรํ ที่มมทธานัน  
กပ္ปโกฏฺฐิตเทหิปี?  
อวีจิมฺหิ น อุปฺปชฺชนฺติ  
ตถา โลกนฺตเรสุ จ  
นิชฺฌามตณฺหา ชุบฺปิปาสา  
น โหนฺติ กาลกณฺชิกา.<sup>๑</sup>  
น โหนฺติ ชุทฺทกา ปาณา  
อุปฺปชฺชนฺตานิ ทุคฺคตี  
ชายมานา มนุสฺเสสุ  
ชจฺจนฺธา น ภวนฺติ เต.  
โสตเวกฺกลตฺตา นตฺติ  
น ภวนฺติ มุคฺปกฺชิกา

"นรชนทั้งหลายเพียบพร้อมด้วยองค์คุณ  
ทุกอย่างดังกล่าวมานี้ เป็นผู้แน่นอน  
ว่าจะได้ตรัสรู้ เมื่อท่องเที่ยวอยู่ใน  
วัฏสงสารตลอดกาลนาน แม้ตั้งรอย  
โกฏฐิปป. ก็ไม่เกิดในอเวจีมหานรก  
และไม่เกิดในโลกันทริกนรกทั้งหลาย  
เหมือนกัน ไม่เกิดเป็นนิชฌามตัณ्हิก-  
เปรต ชุบปิปาลิกเปรต กาลกัญชิก-  
เปรต. แม้ถึงจะเกิดในทุกคติก็ไม่เกิด  
เป็นสัตว์เล็ก เมื่อเกิดในหมู่มนุษย์  
ก็ไม่เป็นคนตาบอดแต่กำเนิด. ไม่  
เป็นคนหูหนวก ไม่เป็นคนใบ้ ไม่เป็น  
หญิง ไม่เป็นอุกโตพญฺชชนก ไม่เป็น  
บัณฑิต. ผู้ที่แน่นอนว่าจะได้ตรัสรู้

<sup>๑</sup> มจฺจิมฺภวสาลีณี . ๓๘๗ ภูมิพโลภิกขุ .

<sup>๒</sup> ส. กาลกณฺชิกา .

พันเอกจิตร ยมนาค อุทิศกุศลให้ร้อยโทขุนวีรลักษณ สําแดง

(๒๔ ก.ย. ๒๖-๘ ก.ย. ๒๔๙๕) เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี วันเกิด

อิติภาวํ น กจฺจนฺติ  
 อุกฺโตพฺยณฺชนปฺนทกา.  
 น ภวนฺติ ปรียาปฺนนา  
 โปธียา นียตา นรา  
 มุตฺตา อานนฺตริเกหิ  
 สฺพพตฺถ สฺหุชฺโศจรา.  
 มิจฺฉาติญฺลี น เสวณฺติ  
 กมฺมกิริยทสฺสนา  
 วสฺมานาปิ สคฺเคสุ  
 อสณฺณิ<sup>๑</sup> นฺนุปชฺชเร.  
 สฺหุชฺชาวาเสสุ เทเวสุ  
 เหตุ นาม น วิชฺชติ  
 เนกขมฺมนินฺนา สปฺปรีสา  
 วิสฺยุตฺตา ภวามเว.  
 จรณฺติ โลกตฺถจฺริยาโย<sup>๒</sup>  
 ปุเรนฺติ<sup>๓</sup> สฺพพปารมี<sup>๔</sup>ติ<sup>๔</sup>  
 เต อานิสฺเส อธิกนฺตฺวาว อากโต.

ย่อมไม่เป็นผู้หับเนื่องอยู่ในพวกอภัพ-  
 บุคคล ทั้งกล่าวมาเป็นผู้พ้นจาก  
 อนันตริยกรรม ๕ ประการ มีโคจร  
 บริสุทธิ์ทุกอย่าง. ไม่ข้องเสพมิฉฉาติสิ  
 มีความเห็นเป็นกรรมวาทีและกิริยา-  
 วาที แม้จะอยู่ในสวรรค์ ก็ไม่เกิด  
 ในอสัญญภาพ. เพราะในเทวดาชั้น  
 สุธาวาสทั้งหลาย ย่อมไม่มีอุปนิสัย  
 อันเป็นเหตุสร้างกุศลมาก เป็นผู้  
 น้อมใจไปในเนกขัมมะ เป็นสัตบุรุษ  
 ไม่ติดอยู่ในภพน้อยภพใหญ่. เป็นผู้  
 ประพฤติเป็นประโยชน์แก่ชาวโลก  
 บำเพ็ญบารมีทุกอย่างครบบริบูรณ์ ".

<sup>๑</sup> ฉ. อสณฺณิ.

<sup>๒</sup> ส. โลกตฺถจฺริยาย.

<sup>๓</sup> ก. ปุเรนฺตา.

<sup>๔</sup> ชาตกฏฐกถา ๑/๗๑.

พันเอกจิตร ยมนาค อุทิศกุศลให้ร้อยโทขุนวีรลักษณ์ สำแดง

(๒๔ ก.ย. ๒๖-๘ ก.ย. ๒๔๙๕) เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี วันเกิด

ปารมีโย ปุเรนุตสฺส จ ตสฺส เมื่อพระโพธิสัตว์ เสด็จมายังมนุษย์โลกนี้  
 อภิกุติพราหมณาเล สงฺขพราหมณาเล บำเพ็ญบารมีทั้งหลายอยู่ในกาลเสวยพระ-  
 ธนุชยราชาเล มหาสุทฺสฺสนราชาเล ชาติเป็นอภิกุติพราหมณ์ ในกาลเสวยพระ-  
 มหาโควินทกาเล นิมิหารราชาเล ชาติเป็นสังขพราหมณ์ ในกาลเสวยพระชาติ  
 จนุทกุมารกาเล วิสยฺหเสฏฐิกาเล เป็นพระเจ้าธัญชัยราช ในกาลเสวยพระ-  
 สสฺปนฺทิตกาเล ลีวีราชาเล เวสฺสนฺตร- ชาติเป็นพระเจ้ามหาสุทฺสฺสนราช ในกาล  
 ราชาเลตี ทานปารมิตาย ปุริตตฺต- เสวยพระชาติเป็นมหาโควินทะในกาลเสวย  
 ภาวานํ ปริมาณํ นาม นตฺถิ. พระชาติเป็นพระเจ้านิมิหาราช ในกาล  
 เสวยพระชาติเป็นพระจันทกุมาร ในกาล  
 เสวยพระชาติเป็นวิสยฺหเสฏฐี ในกาลเสวย  
 พระชาติเป็นกระต่ายบั้งทิต ในกาลเสวย  
 พระชาติเป็นพระเจ้าลีวีราช ในกาลเสวย  
 พระชาติเป็นพระเวสสนฺตร การกำหนด  
 ประमाणอฏฺฐาทที่เพียบพร้อมด้วยการบำเพ็ญ  
 ทานบารมีนับไม่ถ้วนเลย.

เอกนฺเตน ปนสฺส สสฺปนฺทิตชาตเก<sup>๑</sup> :

อนึ่ง ในคราวที่พระโพธิสัตว์นั้นเสวย  
 พระชาติเป็นกระต่ายบั้งทิต ไคสฺลละชีวิตคังที่  
 ตรีสไว้อย่างนี้ว่า :

<sup>๑</sup> ฉ. สสฺปนฺทิตชาตกาเล.

คุณจรรณ อยู่สมสุข

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา



"ภิกษุชาย อุปคต<sup>๑</sup> ที่สุวา  
สกตตทาน<sup>๒</sup> ปริจจุชชี.

ทาเนน เม สโม นตฺถิ  
เอสา เม ทานปารมี"<sup>๓</sup>ติ

เอว<sup>๑</sup> อตฺตปริจจุจาค<sup>๒</sup> กโรนตฺสส  
ทานปารมิตา ปรมตฺถปารมี นาม ชาตา.

ตถา สीलวนาคราชกาเล  
จมุเปยฺยนาคราชกาเล ภูริทตฺตนาคราช-  
กาเล จทฺทนตฺตนาคราชกาเล ชยทิสฺราช-  
ปุตฺตกาเล อลีนจิตฺตกุมารกาเล<sup>๑</sup> สील-  
ปารมิตาย ปูริตตฺตภาวาน<sup>๒</sup> ปริมาณ<sup>๓</sup> นาม  
นตฺถิ.

"เราเห็นยากผู้เข้ามาขอแล้ว ไต่สละ  
ร่างกายของเราให้เป็นทาน ทานของ  
เราไม่มีอะไรเปรียบเทียบได้ นี่เป็น  
ทานบารมีของเรา" ดังนี้

ชื่อว่า ไต่บำเพ็ญทานบารมีชั้นปรมัตถ-  
บารมีโดยส่วนเดียว.

อนึ่ง ในกาลเสวยพระชาติเป็นพระ-  
เจ้าสีลวนาคราช ในกาลเสวยพระชาติเป็น  
จัมเปยฺยนาคราช ในกาลเสวยพระชาติเป็น  
ภูริทตฺตนาคราช ในกาลเสวยพระชาติเป็น  
พญาช่างฉันทันต์ ในกาลเสวยพระชาติเป็น  
ชัยทิสฺราชบุตร ในกาลเสวยพระชาติเป็น  
อลีนจิตฺตกุมาร การกำหนดประมาณอรรถภาพ  
ที่เพียบพร้อมด้วยศีลบารมี นับไม่ถ้วนเลย  
เหมือนกัน.

<sup>๑</sup> พ. จரியา. ๓๓/๕๖๗.

<sup>๒</sup> ฉ. อลีนสตุตฺตกุมารกาเล.

คุณจรรยา อยู่สมสุข

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

เอกนฺเตน ปนฺสฺส สงฺขปาลชาตเก<sup>๑</sup>

"สุเลหิปี วิชฺฌียนฺโต

โกฏฺฐียนฺโตปี สตุตฺติหิ<sup>๒</sup>

โกชปฺตเต น กุปฺปามิ

เอสา เม สีลปารมมิตี<sup>๓</sup>"

เอวํ อตฺตปริจฺจาคํ กโรนฺตสฺส  
สีลปารมิตา ปรมตฺถปารมมิตี นาม ชาตา.

ตถา โสมนสฺสกุमारกาเล หตฺถิปาล-  
 กุมารกาเล อโยฆรปณฺธิตกาเลติ  
 มหารชฺชํ ปทาย เนกขมฺมปารมิตาย  
 ปุริตตฺตภาวานํ ปริมาณํ นาม นตฺถิ.

อนึ่งในคราวที่พระโพธิสัตว์นั้นเสวยพระชาติ  
 เป็นสังขपालนาคราช ไท่บริจาคชีวิตของตน  
 ตั้งที่ตรัสไว้อย่างนี้ว่า

"เรา แม้จะถูกยิงด้วยลูกศรทั้งหลาย  
 แม้จะถูกแทงด้วยหอกทั้งหลาย ก็ไม่  
 โกรธในบุตรนายนบ้าน นี้เป็นศีลปารมมิตี  
 ของเรา" ดังนี้

ชื่อว่า ไท่บำเพ็ญศีลปารมมิตีขั้นปรมัตถ-  
 ปารมมิตี โดยส่วนเดียว.

อนึ่งในกาลเสวยพระชาติเป็นโสมนัส-  
 กุมาร ในกาลเสวยพระชาติเป็นหัตถิปาล-  
 กุมาร ในกาลเสวยพระชาติเป็นอโยฆรบัณฺธิต  
 การกำหนดประมาณอัฏฐภาพที่เพียบพร้อมด้วย  
 การสละราชสมบัติมากมาย บำเพ็ญเนกขัม-  
 มปารมมิตีนับไม่ถ้วนเลยเหมือนกัน.

<sup>๑</sup> ฉ. สงฺขปาลชาตกาเล.

<sup>๒</sup> ส. สุเลหิ วิชฺฌียนฺโตปี,  
 โกฏฺฐียนฺโตปี สตุตฺติหิ.

<sup>๓</sup> ขุ. จริยา.๓๓/๕๗๘.

คุณศิริพร ไฉยากุล

สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

เอกนุเตน ปนฺสฺส จุฬฺสฺสโตสมชชาติเก : อนึ่ง ในคราวที่พระโพธิสัตว์นั้นเสวยพระ-  
ชาติเป็นจุฬสฺสโตสมบัณฑิต ไททรงสละราช  
สมบัติเพราะมีไททรงไยดีแล้ว เสด็จออก  
มหาภิเนษกรรมณั้ ตั้งที่ทรงปรารมภ์ไว้อย่างนี้  
ว่า :

"มหาரசฺชํ หตุถกตํ  
เชพฺปิณทว จตุทฺยํ  
จชโต น โหติ ลคนํ  
เอสา เม เนกขมฺมปารมมิตี"

เอวํ นิสฺสจฺจตาย<sup>๑</sup> รชฺชํ จตุเทตฺวา  
นิกฺขมฺนฺตสฺส เนกขมฺมปารมมิตา ปรมตฺถ-  
ปารมมึ นาม ชชาติกา.

ตถา วิธฺรปญฺชิตกาเล มหาโควินท-  
ปญฺชิตกาเล กุฑฺทาลปญฺชิตกาเล  
อรกปญฺชิตกาเล โโพธิปริพฺพาชกกาเล  
มโหสฺถปญฺชิตกาเลติ ปญฺญาปารมมิตาย  
ปุริตตฺตภาวานํ ปริมาณํ นาม นตฺถิ.

"เราไต่สละราชสมบัติมากมายที่อยู่ใน  
เงื้อมมือ คล้ายกับถ่มก้อนเชพะ เมื่อ  
เรากำลังสละอยู่ ก็ไม่มีความเสียดาย  
เลย นี่เป็นเนกขัมมปารมมิตีของเรา" ดังนี้

ชื่อว่า ไต่บำเพ็ญเนกขัมมปารมมิตีขึ้น  
ปรมัตถปารมมิตีโดยส่วนเดียว.

อนึ่ง ในกาลเสวยพระชาติเป็น  
วิธฺรบัณฑิต ในกาลเสวยพระชาติเป็นมหา-  
โควินทบัณฑิต ในกาลเสวยพระชาติเป็น  
กุฑฺทาลบัณฑิต ในกาลเสวยพระชาติเป็น  
อรกบัณฑิต ในกาลเสวยพระชาติเป็น

<sup>๑</sup> ก. นิสฺสจฺจตาย .

โพธิปริพาชก ในกาลเสวยพระชาติเป็น  
มโหสถบัณฑิต ชื่อว่า การกำหนดประมาณ  
อัมภภาพ ที่เพียบพร้อมด้วยปัญญาบารมีนับไม่  
ถ้วน.

เอกนุเตน ปนฺตฺส สํตฺตฺกํสํตฺตชาตเก  
เสนกะปณฺธิตกาเล :

อนึ่ง ในกาลเสวยพระชาติเป็นเสนกะบัณฑิต  
ในสัตตูกัสตชาตก พระโพธิสัตว์นั้นได้แสดงงู  
ที่อยู่ภายในถุ้ง ดังที่ตรัสไว้ว่า :

"ปณฺธาย วิจินฺนุโศทฺหิ  
พฺรหฺมณฺโณ โมจยิ ทฺกฺขา<sup>๑</sup>  
ปณฺธาย เม สโม นตฺถิ  
เอสา เม ปณฺธปาปารมี"<sup>๒</sup>ติ

" เราใช้ปัญญาพิจารณาอยู่ ได้ช่วยเปลื้อง  
พราหมณ์ให้พ้นจากทุกข์ได้ ปัญญาของ  
เราไม่มีอะไรเปรียบเทียบ นี่เป็น  
ปัญญาบารมีของเรา" ดังนี้

เอวํ อนฺโตภสฺสํตคตฺ สปฺป  
ทสฺเสนตฺสํสํ ปณฺธปาปารมีตา ปรมตฺถปาปารมี  
นาม ชาตา.

ชื่อว่าได้บำเพ็ญปัญญาบารมีขั้นปรมัตถ-  
บารมีโดยส่วนเดียว.

<sup>๑</sup> ฉ. ทฺกฺขา.

<sup>๒</sup> ชาตกฏฐกถา ๑/๗๓.

ตถา วีรียปารมิตาที่นมุปี ปุริตตต-  
ภวานัน ปริมาณัน นาม นตฺถิ. เอกนุเตน  
ปนสฺส มหาชนกชาตเก :

อนึ่ง ชื่อว่าการกำหนดประมาณอั-  
ภพที่เพียบพร้อม แมด้วยวีรียบารมีเป็นต้น  
นับไม่ถ้วนเหมือนกัน. อนึ่ง ในคราวที่  
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระมหาชนก  
ไคตรงวายขามมหาสมุทร ดังที่ตรัสไว้  
อย่างนี้ว่า :

"อตีรทสฺสึ ชลมชฺเณ  
หตา<sup>๑</sup> สพุเพว มานุสา.  
จิตฺตสฺส อญฺญถา นตฺถิ  
เอสสา เม วีรียปารมี"<sup>๒</sup>

"ก็พวกมนุษย์ทั้งหมดมองเห็นฝั่ง ฝากัน  
ตายท่ามกลางมหาสมุทร. จิตของเรา  
มิได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างอื่นเลย  
นี่เป็นวีรียบารมีของเรา" ดังนี้

เอว มหาสมุทฺทํ ตรนตฺสฺส วีรีย-  
ปารมิตา ปรมตฺตปารมี นาม ชาตา.

ชื่อว่า ไคบำเพ็ญวีรียบารมีขั้นปรมัตต-  
บารมีโดยส่วนเดียว.

ขนฺตีวาที่ชาตเก :

ในคราวที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติ  
เป็นขันตีวาที่ดาบส ไคตรงอดกลั้นทุกข์  
มากมายคล้ายกับไม่มีชีวิตจิตใจ ดังที่ตรัสไว้  
อย่างนี้ว่า :

<sup>๑</sup> ก. มตา สพุเพ จ มานุสา.

<sup>๒</sup> ชาตกกุฏกถา. ๑/๗๔.

คุณปริชา เอื้อชนก

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

"อเจตนว โกฎฺเฏนุเต  
 ติเณหน ผรสุณา มม  
 กาสีราเช น กุปฺปามิ  
 เอสา เม ขนฺติปารมี"<sup>๑</sup>

เอว อเจตนาภาเวน วีย  
 มหาทุกฺข อธิวาเสนฺตสฺส ขนฺติปารมิตา  
 ปรมตฺถปารมี นาม ซาตา.

มหาสุตฺโตสมชาตเก :

"สจฺจวาจํ อนฺรฺกขณฺโต  
 จชิตฺวา มม ชีวิทํ  
 โมเจสี<sup>๒</sup> เอกสฺตํ<sup>๓</sup> ขตฺติเย  
 เอสา เม สจฺจปารมี"<sup>๑</sup>

"เรายอมไม่โกรธ ในพระเจ้ากาสิราช  
 ผู้ใช้ชวานอันคมกริบฟันเรา ผู้คล้ายกับ  
 ไม่มีจิตใจ นี่เป็นขันติปารมีของเรา"  
 ดังนี้

ชื่อว่า ไททรงบำเพ็ญขันติปารมีชั้น  
 ปรมัตถปารมีโดยส่วนเดียว.

ในคราวที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติ  
 เป็นมหาสุตฺโตสมบัณฑิต ไททรงสละชีวิตรักษา  
 ความสัตย์ไว้ ดังที่ตรัสไว้อย่างนี้ว่า :

"เราสละชีวิตของเราตามรักษาวาจา-  
 สัตย์ ให้ปล่อยกษัตริย์ ๑๐๑ พระองค์  
 ไหพนจากการจองจำ นี่เป็นสัจปารมี  
 ของเรา" ดังนี้

<sup>๑</sup> ขาดกฏจกถา. ๑/๗๔.

<sup>๒</sup> ก. โมเจมิ.

<sup>๓</sup> ก. เอกสตกฺขเตย.

คุณปริชา เอื้อชนก

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

เอวี่ ซีวิต์ จชิตฺวา สจฺจ-  
มนุรฺกขนฺตสฺส สจฺจปารมิตา ปรมตฺถ-  
ปารมี นาม ชาทา.

ชื่อว่า ไต่ทรงบำเพ็ญสัจบารมีชั้นปรมัตถ-  
บารมีโดยส่วนเดียว.

มุกปกฺขชาตเก :

ในคราวที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติ  
เป็นมุกปักขราชกุมาร (เตมียิบ) ไต่ทรง  
สละแม่ชีวิตอริษฐานวัตรปฏิบัติ ดังที่ตรัสไว้  
อย่างนี้ว่า :

"มาตา ปิตา น เม เทสฺสา  
นปิ เทสฺสึ มหายสฺสิ  
สพฺพญฺญตฺติ ปิยํ มยฺหิ  
ตสฺมา วตมธฺิฏฺฐหิณฺ"ติ

"พระราชมารดาและพระราชบิดา มิใช่  
เป็นผู้นำเกลียดชังของเรา อิศริยยศ  
ยิ่งใหญ่ ก็มีใช่เป็นสิ่งที่น่าเกลียดชัง  
ของเรา แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นสิ่งที่  
เรารักอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้น การตั้ง-  
ใจมั่นจึงเป็นวัตรปฏิบัติของเรา" ดังนี้

เอวี่ ซีวิตฺปิ ปริจฺจชิตฺวา วตฺติ  
อธฺิฏฺฐนฺตสฺส อธฺิฏฺฐานปารมิตา ปรมตฺถ-  
ปารมี นาม ชาทา.

ชื่อว่า ไต่บำเพ็ญอริษฐานบารมีชั้น  
ปรมัตถบารมีโดยส่วนเดียว.

เอกราชชาตเก :

ในคราวที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติ  
เป็นพระราชาพระนามว่าเอกราช มิได้ทรง

คุณปริชา เอื้อชนก

สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

คำนึงถึงแม่ชีวิต ทรงประพฤติเมตตาธรรม  
อยู่ ตั้งที่ตรัสไว้อย่างนี้ว่า :

"น มํ โภจํ อุตฺตสฺสตี  
นปิทํ ภายามิ กสฺสจฺจ  
เมตฺตาทฺตเลนุปฺตฺตทฺโธ  
รมามิ ปวเน ตทา"ตี?

เอวํ ชีวิตํปิ อนวโลเกตฺวา  
เมตฺตายนุตฺตสฺส เมตฺตาปารมิตา  
ปรมตฺตปารมิตํ นาม ชาตทา.

โลมหํสชาตเก :

"ใคร ๆ ย่อมไม่หยาบคายกะเรา ทั้ง  
เราก็อีกแล้วใคร ๆ ในกาลนั้น เราได้  
กำลังเมตตาอุปถัมภ์แล้ว ย่อมยินดีใน  
ป่าใหญ่" ดังนี้.

ชื่อว่า ไถทรงบำเพ็ญเมตตาปารมิตขึ้น  
ปรมัตตปารมิตโดยส่วนเดียว.

ในคราวที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติ  
เป็นนักบวช ชื่อว่า โลมหังสะ ไม่ละเลย  
อุเบกขาในพวกเด็กชาวบ้าน แม้อย่างความ  
สุขและความทุกข์ให้เกิดขึ้น ด้วยความหยาบ  
ซำรายกาจนานัปการ มีกรรมนำลายรด  
เป็นต้น และด้วยการนำดอกไม้และของหอม  
มาให้เป็นต้น ตั้งที่ตรัสไว้อย่างนี้ :

๑ ขุ. จริยา ๓๓/๕๔๓.



"สุสานะ เสยฺยํ กปุเปมิ  
 อุปนิธาย<sup>๑</sup> ฉวฏฺฐิกํ  
 ความมณฑลา<sup>๒</sup> อุปคณฺตฺวา<sup>๓</sup>  
 รูปํ ทสฺเสนฺตึ นปุปกนฺ"<sup>๔</sup>

เอวํ ความทวารเกสุ นิฏฺฐณนาทีหิ  
 เจว มาลาคนฺธูปหาราทีหิ จ สุขทุกฺขํ  
 อุปฺปาเทนฺเตสุปิ อุเปกฺขณํ<sup>๕</sup> อนติ-  
 วตฺเตนฺตสฺส อุเปกฺขาปารมิตา ปรมตฺถ-  
 ปารมี นาม ชาตา.

อยเมตฺถ สงฺเขโป, วิตุถารโต ปเนส  
 อตฺถโถ จริยาปิฏกเก<sup>๖</sup> คเหตุพฺโพ.

"เรานอนอยู่ในป่าช้า เอาซากศพที่มีแต่  
 กระดูกทำเป็นหมอนหนุน พวกเด็ก  
 ชาวบ้าน พวกนั้นเข้าไปแสดงรูปอเนก-  
 ประการ" ดังนี้

ชื่อว่า ได้ทรงบำเพ็ญอุเบกขาปารมิตาขึ้น  
 ปรมัตถปารมิตาโดยส่วนเดียว.

ความย่อในอรรถกถาอัฐสาลินี มีเพียง  
 เท่านั้น, ส่วนข้อความนี้โดยพิสดาร พึงค้นดู  
 ในจริยาปิฎก.

<sup>๑</sup> ฉ. ฉวฏฺฐิกํ อุปนิธายหํ.  
<sup>๒</sup> ฉ. ความมณฑลา, ส. โคมมณฑลา.  
<sup>๓</sup> ฉ. อุปาคณฺตฺวา.  
<sup>๔</sup> ชาตกฏฐกถา. ๑/๗๕.  
<sup>๕</sup> ก. อุเปกฺขํ.  
<sup>๖</sup> ฉ. จริยาปิฏกโต.

คุณปริชา เอื้อชนก

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

เอวํ ปารมีโย ปุเรตฺวา พระโพธิสัตว์เจ้า ครั้นทรงบำเพ็ญ  
 เวสฺสัณฺตรตฺตภาเว ลีโต : บารมีทั้งหลายครบบริบูรณ์ ดังพรรณนามา  
 ฉะนี้แล้ว เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระ-  
 เวสสันดร ได้ทรงบำเพ็ญบุญเป็นอันมาก  
 ซึ่งเป็นเหตุให้มหาปฐพีไหว ดังที่ตรัสไว้ว่า :

"อเจตนายํ ปจฺวี

อวิณฺณาย สุขํ ทฺขํ

สาปิ ทานพลา มยฺหํ

สตฺตกฺขตฺตํ ปกมฺปถา"<sup>๑</sup>

"พื้นแผ่นดินนี้ ไม่มีจิตใจ ไม่ทราบถึง  
 ความสุขและทุกข์ ถึงกระนั้นก็ยังไหว  
 ถึง ๗ ครั้ง เพราะกำลังทานบารมีของ  
 เรา"

เอวํ มหาปจฺวีกมฺปนานิ มหา-  
 ปุณฺณานิ กตฺวา อายุหฺปรีโยสาเน<sup>๒</sup>  
 อีโต จโต ตฺสิตภวเน นิพฺพตฺติ, ตตฺถ  
 อญฺเณ เทเว ทสฺหิ จาเนหิ อธิคณฺหิตฺวา  
 "ยาวตายุกํ ทิพฺพสมฺปตฺติ อานุภวฺนฺโต  
 มนุสฺสคณฺณาย สญฺจิวสฺสสฺตสฺสทสฺสาธิกานิ

เมื่อสิ้นพระชนมายุขัย ก็ทรงจุติจาก  
 มนุษย์โลกนี้ไปบังเกิดในชั้นดุสิต, ทรงยิ่ง  
 ใหญ่กว่าเทพพวกอื่น ในชั้นดุสิตนั้น ด้วย  
 ฐานะ ๑๐ ประการ "เสวยทิพย์สมบัติอยู่  
 จนตลอดพระชนมายุขัย ถ้าหากนับอย่าง  
 มนุษย์ก็เป็นเวลาถึง ๕๗ โภกวิ ๖ ล้านปี

<sup>๑</sup> พ. จริยา ๓๓/๕๖๕.

<sup>๒</sup> ฉ. อายุปรีโยสาเน.

คุณปริชา เอื้อชนก

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

สตฺตปญฺญาสวสฺสโกภฺยโ อิทานิ สตฺตหิ  
 ทิวเสหิ อายุกฺขยํ ปาปฺณิสฺสตี"ติ วตฺถานิ  
 กิลิสฺสนฺติ, มาลา มิลายนฺติ, กจฺเจหิ  
 เสทา มุจฺจนฺติ, กาเย เววณฺณียํ  
 โอกฺกมฺติ, เทโว เทवासเน น  
 สญฺจหตีติ อิมสฺส ปญฺจสฺส ปุพฺพนิมิตฺเตสฺส  
 อุปฺปนฺเนสฺส ตานิ ทิสฺวา "สฺสญฺญา วต  
 โภ สกฺคา ภวิสฺสนฺตี"ติ สํเวคชาตานิ  
 เทวตานิ

มหาสตฺตสฺส ปุริตปารมิภาวํ ญตฺวา  
 "อิมสฺมี อิทานิ อญฺญํ เทวโลกํ  
 อนุปกฺนตฺวา มนุสฺสโลเก อุปฺชชิตฺวา  
 พุทฺธภาวํ ปตฺเต ปญฺญานิ กตฺวา จฺตา  
 จฺตา มนุสฺสา เทวโลกํ ปรีปุเรสฺสนฺตี"ติ  
 จินฺเตตฺวา :

แต่บัดนี้อีก ๗ วัน ก็จักถึงอายุขัย" เพราะ  
 เหตุนั้นเมื่อเกิดบุพนิมิต ๕ ประการเหล่านี้  
 คือ ๑. ผาตรงเส้ราหมอง, ๒. ทิพยมาลา  
 เหี่ยวแห้ง, ๓. พระเส้โท(เหงื่อ)ไหลออก  
 จากพระกัจฉะ(รักแร้), ๔. พระฉวีวรรณ  
 เส้ราหมอง, ๕. ทรงเบื้อหน่ายทิพยอาสน์  
 ทั้งนี้แล้ว พวกเหล่าเทวดาได้เห็นบุพนิมิต  
 ๕ ประการนั้นแล้ว เกิดความสลัดใจว่า  
 "ผู้เจริญทั้งหลาย สวรรค์ทั้งหลาย จักว่าง  
 เปลาเสี้ยนแทแล้ว"

ครั้นทราบว่พระมหาสัตัวเจ้าได้ทรงบำเพ็ญ  
 พระบารมี บริบูรณ์เพียบพร้อมแล้ว จึงพากัน  
 คิดว่า "บัดนี้ เมื่อพระมหาสัตัวนี้ไม่ทรงอุปติ  
 ในเทวโลกชั้นอื่น เสด็จอุปติในมนุษย์โลก  
 ทรงบรรลุลุความเป็นพระพุทฺธเจ้าแล้ว พวก  
 มนุษย์จักพากันบำเพ็ญบุญ ครั้นจตุแล้วก็จักมา  
 เกิดเต็มเทวโลก" จึงพากันมากราบทูล  
 วิงวอนเพื่อทรงอุปติเป็นพระพุทฺธเจ้า ทั้งที่  
 ตรัสไว้ว่า :

คุณปรีชา เอื้อชนก

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

"ยทาห<sup>๑</sup> ๑. ตูลีเต ๒. กาเย ๓. ...  
 สนตุลีโต ๔. นามห<sup>๑</sup> ตทา ๕. ...  
 ทสสหัสสี่ ๖. สมากนตุวา ๗. ...  
 ยาจนติ ๘. ปณชลี<sup>๒</sup> มม<sup>๑</sup>.  
 กาโล โข เต<sup>๓</sup> มหาวีระ ๙. ...  
 อุปปชช ๑๐. มาตุกัจฉิย<sup>๑</sup>  
 สเทวก<sup>๑</sup> ๑๑. ตารยนโต ๑๒. ...  
 พุชฌสสุ ๑๓. อมต<sup>๑</sup> ปทน<sup>๑</sup>ติ<sup>๑</sup>."

"ในกาลที่เราตถาคคเป็นท้าวสันตุลิตอยู่  
 ในสวรรค์ชั้นดุสิต พวกเทวดาประมาณ  
 หมื่นหนึ่ง พากันมาเฝ้า ประคองอัญชลี  
 วิงวอนเราตถาคควา ข้าแต่พระมหา-  
 วีระ กาลนี้สมควรแก่พระองค์แล้ว ขอ  
 พระองค์จงเสด็จอุบัติ ในพระกรรม  
 พระมารดา ตรัสรู้อมตบท จะไคชน  
 สัตว์โลก กับทั้งเทวดาให้ข้ามพ้นจาก  
 วัฏสงสาร".

เอว<sup>๑</sup> พุทธภาวตถาย ๑. อายาจิโต ๒.  
 กาล<sup>๑</sup> ๓. ทีป<sup>๑</sup> เทส<sup>๑</sup> กุล<sup>๑</sup> ชเนตติยา ๔. อายุ-  
 ปริมาณนติ<sup>๕</sup> ๕. อิมานิ ๖. ปณจ ๗. มหาวิโลกนานิ  
 ๘. วิโลเกตวา ๙. กตสนนิฏจาโน ๑๐. ตโต ๑๑. จโต  
 ๑๒. สกยราชกุเล ๑๓. ปฏิสนธิ ๑๔. คเหตุวา ๑๕. ตตถ  
 ๑๖. มหาสมปตติยา ๑๗. ปริจาริยามาโน ๑๘. ออนุกกเมน  
 ๑๙. ภทรโยพพณ<sup>๑</sup> ๒๐. ออนุปาปณิ.

พระองค์จึงทรงเลือกฐานะที่ควรเลือก  
 ที่สำคัญ ๕ ประการเหล่านี้คือ ๑. กาลเวลา  
 ตรัสรู้ ๒. ทวีป ๓. ประเทศ ๔. ตระกูล  
 ๕. ประมาณพระชนมายุพระมารดา ไคตรง  
 ตกลงพระทัยแล้ว จึงเสด็จอุบัติจากสวรรค์ชั้น  
 ดุสิตมาถือปฏิสนธิในศากยราชตระกูล ไครับ  
 การบำรุงบำเรอด้วยศิริราชสมบัติในศากย-

<sup>๑</sup> ก. ยโตห. <sup>๒</sup> ก. อณชลี.

<sup>๓</sup> ก. กาโล เทว, ส. กาโลย<sup>๑</sup> เต.

<sup>๔</sup> ข. พุทธ ๓๓/๔๑๓.

<sup>๕</sup> ฉ. อายุบุปมาณนติ.

<sup>๖</sup> ฉ. ปริหริยามาโน.

อิมสูมี อนุตเร "สโต สมุปชาโน อานนท  
โพธิสตุโต ตูลิตา กายา จวิตฺวา  
มาตุกฺจฺฉิ โอกฺกมึ"ติอาที่น<sup>๑</sup> สุตฺต-  
ปทานญฺเจว เตสํ อฏฺจกถาย จ  
วเสน วิตุถาโร เวทิตฺพฺโพ.

โส ติณฺณํ อุตฺตํ อนุจฺจนวิเกสุ ติสุ  
ปาสาเทสุ เทวโลกสิริ วิย รชฺชสิริ<sup>๒</sup>  
อนุภวมาโน อุตฺตยานกัฬาย คมนสมเย  
อนุภกเมน ธิณฺณพฺยาธิมตสงฺขาเต ตโย  
เทวทูเต ติสุวา สณฺชาตสํเวโค ตโต  
นิวตฺติตฺวา จตฺตถวาเร ปพฺพชิตํ ติสุวา  
"สาธฺ ปพฺพชฺชา"ติ ปพฺพชฺชาย รุจิ  
อุปฺปาเทตฺวา อุตฺตยานํ กนฺตฺวา ตตฺถ  
ทิวสภากํ เขเปตฺวา มจฺจลโปกฺขรณฺตีเร  
นิสินฺโน กปฺปกเวสํ คเหตุวา อากเตน

ราชตระกูลนั้น ทรงถึงความจำเริญวัยแล้ว  
ตามลำดับ.

ในระหว่างนี้พึงทราบความพิสดาร ตาม  
ความแห่งสุตตบทและอรรถกถา แห่งสุตตบท  
เหล่านั้น เป็นต้นว่า "อานนท พระโพธิสัตว์  
มีสติสัมปชัญญะจตุจากสวรรค์ชั้นดุสิตแล้วก้าว  
ลงสู่พระนครภพระมารดา".

พระโพธิสัตว์นั้น เสวยศิริราชสมบัติ  
ประคองทิพศิริสมบัติ ในเทวโลกในปราสาท  
ทั้ง ๓ ที่เหมาะแก่ฤดูทั้ง ๓ ในเวลาเสด็จ  
ประพาสเล่นในพระอุทยานไถทอดพระเนตร  
เห็นเทวทูต ๓ คือ คนแก่ คนเจ็บ และ  
คนตายตามลำดับ เกิดความสลดพระทัย  
จึงเสด็จกลับจากที่นั้น ในคราวที่ ๔ ไถทอด  
พระเนตรเห็นนักบวชให้เกิดความพอพระทัย  
ในการบวชว่า "การบวชเป็นความดี" แล้ว  
เสด็จไปยังพระอุทยาน ปล่อยให้วันล่วงไป

<sup>๑</sup> ม. ๑๔/๒๔๘.

<sup>๒</sup> ก. เทวโลกสิริสรชชสิริ.

วิสุตมมเทวปุตุเตน อลงกตปฏิยตุโต  
 ราชุลกุมารสุต<sup>๑</sup> ชาตสาสน์ สุตฺวา  
 ปุตุตลีเนหฺสสุต พลวภาวํ ญตฺวา "ยาว  
 อิมํ พนฺธนํ น วทฺตฺติ, ตาวเทว น  
 ฉินฺทิสฺสามี"ติ จินฺเตตฺตฺวา สายํ นคร  
 ปวิสฺนฺโต :

ณ พระอุทยานนั้น ประทับ ณ ริมฝั่งสระ  
 โบกขรณีนันเป็นมงคล มีเวสสุกรรมเทพบุตร  
 จำแลงเพศเป็นช่างกลบกล นำเครื่องประดับ  
 มาตกแต่งสระองค์ถวาย ครั้นทรงทราบ  
 ข่าวว่าพระราชุลกุมารประสูติแล้ว ก็เกิด  
 ความเสียดใจในบุตรเป็นที่สุดแสน จึงทรง  
 พระดำริว่า "เครื่องผูกนี้จักไม่ผูกได้เพียง  
 ใด, เราก็จักตัดเสียให้ขาดเพียงนั้น" ครั้น  
 เวลาเย็น ก็เสด็จเข้าสู่พระนคร ใดทรง  
 สดับคาถาที่พระธิดาของพระเจ้าอาพระนาม  
 ว่า กิสาโคตมี กล่าวดังนี้ว่า :

"นิพฺพุตา นฺน สา มาตา  
 นิพฺพุโต นฺน โส ปิตา  
 นิพฺพุตา นฺน สา นารี  
 ยสฺสํ อีทิสฺสํ ปตี"ติ<sup>๒</sup>  
 กิสาโคตมียา นาม ปิตุจฺฉาธิตาย  
 ภาสิตํ อิมํ คานํ สุตฺวา

"บุรุษเห็นปานดังนี้ ใดเป็นบุตรของ  
 มารดาใดมารดานั้น ก็เป็นผู้ดี(ทุกข์)  
 ใดแท้ เป็นบุตรของบิดาใดบิดานั้นก็ดี  
 (ทุกข์)ใดแท้ ใดเป็นสามีของนารีใด  
 นารีนั้นก็ดี(ทุกข์)ใดแท้"

<sup>๑</sup> ฉ. ราชุลภทฺตฺส .

<sup>๒</sup> ฉ. พุทฺธวํสฺสฺสฺสฺส . ๓๘๒, ธมฺมปทฺทฺทฺท-  
 กถา . ๑/๕๔, อปทานฺทฺทฺท . ๑/๗๓,  
 ชาตฺทฺทฺท . ๑/๕๖ .

"อหิ อิมาย นิพพุตปหิ สāvīto"ติ คีวโต  
 สตสหัสสคฺขมฺนิกั มุตฺตาทาหาริ มุญฺจิตฺวา  
 ตสฺสา เปเสตฺวา อตฺตโน ภาวนิ  
 ปวิสิตฺวา สิริสยเน นิสินฺโน นิตฺทาวเสน  
 นาฏกานัน วิปฺปการิ ทิสฺวา นิพฺพินฺนหฺตโย  
 ฉนฺนํ อญฺญาเปตฺวา กญฺจกั<sup>๑</sup>  
 อาหาราเปตฺวา กญฺจกั<sup>๑</sup> อารุญฺห ฉนฺน-  
 สทาโยว ทสฺสทสฺสีโลกธาตฺวเทวตาหิ  
 กตปริวาโร มหาภินิกฺขมฺนํ นิกฺขมิตฺวา  
 เตเนว รตฺตาวเสเสน ตีณิ มหารชฺชานิ  
 อติกุกฺกมิตฺวา

ทรงพระดำริว่า "พระนางนี้ให้เราได้ฟัง  
 นิพพุตปห" จึงเปลื้องเครื่องมุกดาหารมีค่า  
 ประมาณ ๑ แสนออกจากพระคอ ส่งไป  
 ประทานแก่พระนางกิสาโคตมีนัน แล้วจึง  
 เสด็จเข้าพระนิเวศน์ของพระองค์ ทรง  
 ประทับอยู่บนพระที่ลิริไสยาสน์ ทอดพระเนตร  
 เห็นอาการแปลกประหลาด ของเหล่านาง  
 ระบายรำฟอนทั้งหลายที่หลับไหล มีพระทัย  
 เบื่อหน่าย จึงทรงปลุกนายฉันนะ ให้ไปนำ  
 ม้ากัณฐกะมา แล้วเสด็จทรงม้ากัณฐกะไปกับ  
 นายฉันนะ มีเหล่าเทพเจ้าในหมื่นโลกธาตุ  
 แวดล้อมเสด็จออกมหาภิเนษการมณโดยราตรี  
 ที่ยังเหลืออยู่นั้นแหละ ทรงเสด็จผ่านแคว้น  
 ไหญ ๆ ไป ๓ แคว้น

อโนมานที่ตีเร ปพฺพชิตฺวา อนุกุกฺกเมน  
 ราชคหิ กนฺตฺวา ตตฺถ ปิณฺทาย จริตฺวา  
 ปณฺทวปพฺพตปพฺภาเร นิสินฺโน มคธราเชน

จึงทรงผนวช ณ ริมฝั่งแม่น้ำอโนมา แล้ว  
 เสด็จไปตามลำดับ จนถึงพระนครราชคฤห์  
 แล้วเสด็จจาริกไปบิณฑบาต ในเมืองนั้นแล้ว

<sup>๑</sup> ฉ. กญฺจกั, สี. กญฺจกั.

รชฺเชน นิมนฺตฺยมาโน ตํ ปฏิกฺขิปีตฺวา เสด็จมา ทรงประทับอยู่เงื่อมเขาบั้งหว-  
 สัพพญญุคฺติ ปตฺวา ตสฺส วิชิตํ บรรพต พระเจ้ามจรราชไคเชญฺให้พระองค์  
 อาคมนตฺถาย เตน คหิตปฏฺญโถ เสวยราชสมบัติ ทรงตรัสห้ามเสี้ย จึงพระ-  
 อาฬารญฺจ อุทฺทกญฺจ<sup>๑</sup> อุปสงฺกมิตฺวา เจ้ามจรราชขอให้ทรงปฏฺญาณ เมื่อพระองค์  
 เตสํ สนฺติเก อธิคตวิเสสฺเสน อปริตฺตญฺโจ ไคตรัสรู้พระสัพพญฺญุตฺตญาณแล้ว ไคเสด็จมา  
 ฉพฺพสฺสํนิ มหาปธานํ ปทหิตฺวา สู่แวนแควนของท้าวเธอ แล้วเข้าไปหา  
 อาฬารดาบสและอุทฺทกดาบส เมื่อไม่ได้ผล  
 พิเศษในสำนัก ๒ ดาบสนั้น จึงไคทรงตั้ง  
 มหาปธานความเพียรใหญ่อยู่ถึง ๖ พรรษา  
 วิชาขปุณฺณมีทิวเส<sup>๒</sup> ปาโตว เสนานิกเม<sup>๓</sup> ครั้นถึงเวลาเช้าตรู วันวิชาขปุณฺณมี ทรง  
 สุชาตาย ทินฺนํ ปายาสํ ปริญฺญชิตฺวา เสวยข้าวปายาสที่นางสุชาดาชาวเสนานิกม  
 เนรญฺชราย นทฺิยา สุวณฺณปาตี ถวาย แล้วทรงลอยถาดทองในแม่น้ำเนรัญ-  
 ปวาเหตฺวา เนรญฺชราย คีเร ชรา ปล่อยให้วันเวลาลวงเลยไป ทวย  
 มหาวนสฺสฺเต นานาสมาปตฺตํหิ ทิวสภากํ สมบัตินานาประการ ณ ป่ามหาวัน ริมฝั่ง  
 วิตินาเมตฺวา สายณฺหสมเย โสตฺถิเยน แม่น้ำเนรัญชรา ครั้นเวลาสายัณห์ ทรงรับ

<sup>๑</sup> ฉ . อุทกญจ .

<sup>๒</sup> ฉ . วิชาขปุณฺณมทิวเส .

<sup>๓</sup> สี . เสนานินิกเม .

พ.อ. ทญิงพัชรี รัตนสาขา

เพื่อเป็นพุทธบูชา, ธรรมบูชา, สังฆบูชา และอุทิศกุศลแด่บรรพบุรุษทุกท่าน



ทินัน ติณมฺหุสี<sup>๑</sup> กเหตุวา กาฬนาค-  
 ราเชน อภิตุตฺตคุโณ โปธิมณฺฑ์ อารุห  
 ติณานิ สนฺนริตฺวา "น ตาวิมฺ ปรลฺลํก  
 ภินฺทิสฺสามิ, ยาว เม น อนุปาทาย  
 อาสเวหิ จิตฺตํ มุจฺจิสฺสตี"ติ ปฏิณฺ  
 กตฺวา โปธิปรลฺลํเก ปาจิณฺทิสฺสามิ โข  
 นิสฺสีทิตฺวา

พ่อนพญาที่โสดถียะพราหมณ์ถวายแล้ว พญา-  
 กาฬนาคราช ก็ไต่เสด็จโถมนากการสตุตี-  
 พระคุณ แล้วเสด็จสู่ควงไม้โพธิ์ ทรงลาด  
 พ่อนพญาทั้งหลาย พลาจทรงจินตนาการ  
 ปฏิญาณพระทัยว่า "จิตของอาตมาซึ่งยึด  
 อนุปาทานอยู่ และจักยังไม่พ้นไปจากจาสวะ  
 ทั้งหลายตราบใด, เราก็จักไม่ทำลายเสีย  
 ซึ่งบัลลังก์" คงนั่งอยู่ตรงนั้น แล้วทรง  
 ประทับเบนพระพักตร์ตรงต่อทิศบูรพา

สุริเย อนตฺตณฺคมิเตเยว<sup>๒</sup> มารพล  
 วิธมิตฺวา ปจฺมยาเม ปุพฺเพนิวาสญาณํ,  
 มชฺฌิมยาเม จุตฺตปาตญาณํ ปตฺวา ปจฺฉิม-  
 ยามาวสาเน ทสฺสพลจตุเวสํารชฺชชชาติสฺสพฺพ-  
 พุทฺธคุณปฏิมณฺฑิตํ สพฺพญฺญตญาณํ ปฏิ-  
 วิชฺฌนฺโตเยว อิมํ อภิชฺมมฺนยสฺมทฺทํ  
 อธิคจฺฉิ. เอวมสฺส อธิคมนิทานํ  
 เวทิตพฺพ.

ขณะที่พระอาทิตย์ยังมีทันอัสดงเลย ก็ทรง  
 กำจัดมารและเสนามารได้ ในปฐมยาม  
 ทรงบรรลุปุพเพนิวาสญาณ, ในมัชฌิมยาม  
 ทรงบรรลวจุตตปาตญาณ ครั้นถึงอวสานแห่ง  
 ปัจฉิมยาม ทรงแทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณ  
 ซึ่งประดับไปด้วยพุทธคุณทั้งปวง มีทศพลญาณ  
 และจตุเวสาร์ชญาณเป็นต้น ทรงบรรลุความ  
 ลึกซึ้งแห่งนัยพระอภิธรรมนี้. พึงทราบนิทาน

<sup>๑</sup> ฉ. อฏฺฐติณมฺหุสี.

<sup>๒</sup> ส. อนตฺตณฺคมิเตเยว.

พ.อ. หญิงพัชรี รัตนสาขา

เพื่อเป็นพุทธบูชา, ธรรมบูชา, สังฆบูชา และอุทิศกุศลแด่บรรพบุรุษทุกท่าน

แห่งการบรรลุลูกความลึกซึ้ง      แห่งนัยพระ-  
อภิศรรมนั้น      กังพรรณนามาฉะนี้.

เอว อธิคตาทิธมโม เอกปลุลงเคน  
นิสินุสตุตาท<sup>๑</sup> อนิมิสสตุตาท<sup>๑</sup> จงกม-  
สตุตาทถจ อติกกมิตฺวา จตุตฺเถ สตุตาทเห  
สยมกุณฺฑาณาทิกเมน อธิคต<sup>๑</sup> อภิศมฺม<sup>๑</sup>  
วิจินิตฺวา      อปรานิปิ      อชปาล-  
มุจฺจลินฺทราชายตเนสุ ตีณิ สตุตาทหานิ  
วิตินาเมตฺวา      อฏฺฐเม      สตุตาทเห  
อชปาลนิโครธรฺกฺขมุเล      นิสินฺโน

พระพุทฺธเจ้าผู้ทรงบรรลุลูกพระอภิศรรม  
กัณฺฑพรรณนามาฉะนี้แล้ว      ประทับโดยบัลลังก์  
เดี่ยวลวงไป ๑ สัปดาห<sup>๑</sup>,      ทรงเพงตนโพธิ์  
ไมกระพริบพระเนตรลวงไป ๑ สัปดาห<sup>๑</sup>,  
ทรงเดินจงกรมลวงไป ๑ สัปดาห<sup>๑</sup> ในสัปดาห<sup>๑</sup>  
ที่ ๔ ทรงพิจารณาถึงพระอภิศรรมที่พระองค์  
ได้ทรงบรรลุ      ด้วยพระสยัมกุณฺฑาณ      แล้วให้  
๓ สัปดาห<sup>๑</sup>      แมื่อนอกลวงเลยไปที่ควงไม้  
อชปาลนิโครธ      ไม้มุจฺจลินท์      และไม้ราชายตนะ  
ในสัปดาห<sup>๑</sup>ที่ ๔ ทรงกลับไปประทับ ณ      ควงไม้  
อชปาลนิโครธ

ธมฺมคมฺภีรตาปัจจ เวกฺขณ      อปฺโปสุ-  
สุกฺกต<sup>๑</sup>      อาปชฺชมาโน      ทสฺสทฺส-  
มหาพฺรหฺมปริวาเรน<sup>๒</sup>      สหฺมปติพฺรหฺมฺนา

ทรงถึงความเป็นผู้ชวนชวนนอย      ด้วยการ  
เห็นความลุ่มลึกของพระธรรม      และเมื่อจะ  
ทรงแสดงธรรม      ตามที่ท้าวสทัมบตีพรหมกับ

<sup>๑</sup> ก. นิสินฺโน สตุตาท<sup>๑</sup>, อนิมิส<sup>๑</sup> สตุตาท<sup>๑</sup>,  
จงกมน<sup>๑</sup> สตุตาท<sup>๑</sup>.  
<sup>๒</sup> ฉ. ทสฺสทฺสสิมฺหาพฺรหฺมปริวาเรน.

พ.อ. หญิงพัชรี      รัตนสาขา  
เพื่อเป็นพุทธบูชา, ธรรมบูชา, สังฆบูชา      และอุทิศกุศลแก่บรรพบุรุษทุกท่าน

อายาจิต ฌมม เทเสนุโต<sup>๑</sup> พุทธจกขุณา  
 โลเก<sup>๒</sup> โวลโลเกตฺวา พุรหุโน  
 อชฺฌေနํ อาทาย "กสฺส นุ โข อหํ  
 ปมม ฌมม เทเสยฺยนุ"ติ โอลโลเกนุโต  
 อาฬารุทฺทกานํ กาลกตภาว<sup>๓</sup> ญตฺวา  
 ปญฺจวคฺคิยานํ ภิกฺขุณํ พหุปรการตํ  
 อนุสฺสริตฺวา อฏฺฐายาสนา กาสีปุรี<sup>๔</sup>  
 กจฺจนุโต

ทั้งมหาพรหม บริวารหมื่นหนึ่ง อาราธนา  
 ทรงพิจารณาอุโลก คือหมื่นสี่ตัวด้วยพระพุท-  
 จักขุญาณ เห็นแจ้งชัดแล้วจึงทรงรับอาราธนา  
 ของพรหม แล้วทรงตรวจดูว่า "ตถาคตควร  
 แสดงปฐมเทศนาแก่บุคคลผู้ใดที่หนอ" ทรง  
 ทราบว่าอาฬารดาบสและอุททกดาบสกระทำ  
 กาละเสียแล้ว ทรงระลึกถึงความมีอุปการะ  
 มาก ของเหล่าพระภิกษุปัญจวัคคีย์ทั้งหลาย  
 แล้วเสด็จยাত্রาออกจากอาสนะไปยังเมือง  
 กาสีปุรี

อนฺตรามคฺเค อุปเกน สทฺธิ มนฺเตตฺวา  
 อาสาฬหปุณฺณมีทิวเส<sup>๕</sup> อีสิปตเน มิกทาเย  
 ปญฺจวคฺคิยานํ วสนฺนฺจานํ ปตฺวา เต  
 อนนฺจจฺวิเกน สมฺทาจา เรน สมฺทาจเรนฺเต  
 สญฺญา เปตฺวา ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺเตนุโต

ในระหว่างทาง ได้ทรงสนทนากับอุปกาชีวก  
 แล้วเสด็จถึงสถานที่อยู่ของพระปัญจวัคคีย์ ณ  
 ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ในวันอาสาฬหปุณณมี  
 ทรงยังพวกพระปัญจวัคคีย์ ผู้ร้องเรียกด้วย  
 ถ้อยคำที่ไม่สมควร ให้ยอมเชื่อ แล้วทรง

<sup>๑</sup> ฉ. อายาจิตฌมมเทสโน.

<sup>๒</sup> ฉ. โลก.

<sup>๓</sup> ฉ. กาลงกตภาว.

<sup>๔</sup> ฉ. กาสีปุรี.

<sup>๕</sup> ฉ. อาสาฬหิปุณณมีทิวเส.

อัญญาโกณฑัญญะเถระบุปผุชา<sup>๑</sup> อฏฐารส-  
พรหมโกฏิโย อมตปานัน ปาเยสี.

ประกาศพระธรรมจักร โปรดพวกพระปัญจ-  
วัคคีย์ ซึ่งมีพระอัญญาโกณฑัญญะเถระเป็น  
ประมุข และพวกพรหมอีก ๑๘ โภกฺกิ ให้ได้  
คัมภีร์แล้ว.

เอวํ ยาว ธมฺมจกฺกบุปฺพตฺตนา เทศนา-  
นิตานัน เวทิตพฺพ.

ฟังทราบเทศนานิทาน จนถึงทรงประกาศ  
พระธรรมจักร ดังพรรณนามาจะนี้.

ออยเมตฺถ<sup>๒</sup> สงฺเขโป. วิตุฎาโร ปน  
สาฎฺฐกถานัน อริยปริเยสนปพฺพชฺชา-  
สุตฺตาทินัน<sup>๔</sup> วเสณ เวทิตพฺโพ.

ความย่อในเทศนานิทานมีเพียงเท่านั้น. ส่วน  
ความพิสดารฟังทราบตามความในอรรถกถา  
ทั้งหลาย และสูตร มีอริยปริเยสนสูตรและ  
ปัพพชชาสูตรเป็นต้น.

เอวํ อธิคมฺนิตานเทศนานิทาน-  
สมฺปนฺนสฺส อภิธมฺมสฺส อปรานิปิ  
ทฺฐเรณิตานัน, อวิทฺฐเรณิตานัน, สันติเก-  
นิตานนฺติ คีณิ นิตานานิ.

พระอภิธรรมที่สมบูรณ์ด้วยอธิคมินิทาน  
และเทศนานิทาน ดังพรรณนามาจะนี้ ยังมี  
นิทานแม้อื่นอีก ๓ อย่าง คือ ทฺฐเรณิตาน ๑  
อวิทฺฐเรณิตาน ๑ สันติเกนิตาน ๑.

<sup>๑</sup> ฉ. อัญญาสิโกณฑัญญะเถระบุปผุชา.

<sup>๒</sup> ก. อยเมว สงฺเขโป.

<sup>๓</sup> ม. ม. ๑๒/๓๑๔.

<sup>๔</sup> ข. ส. ๒๕/๔๐๕.

ตฤถ ที่ปงฺกรปาทมูลโต ปฏฺจาย  
 ยาว คุลิตปุรา ทูเรนิทาน เวทิตพฺพ.  
 คุลิตปุโรโต ปฏฺจาย ยาว โภธิมณฑา  
อวิทูเรนิทาน. "เอกั สมัย ภควา  
 เทเวสุ วิหริตี ตาวตีเสสุ ปาริจฺจตฺตก-  
 มุลมฺหิ ปณฺฑกมฺพลลิลายั. ตฺตร โข  
 ภควา เทวานั ตาวตีसानั อภิชฺมมกถั  
 กเถสิ"ตี อิทมสฺส สนฺติเกนิทาน. อัย  
 ตาว นิทานกถา.

บรรคานิทานทั้ง ๓ อย่างนั้น ฟังทราบทุเร-  
นิทาน เรื่องราวตั้งแต่บาทมูลของพระ-  
 พุทธเจ้าพระนามว่าที่ปงฺกร จนถึงสวรรค์ชั้น  
 คุลิต. ฟังทราบว่าเป็นทูเรนิทาน เรื่องราว  
 ตั้งแต่สวรรค์ชั้นคุลิตจนถึงดวงไม้โพธิ์. ฟัง  
 ทราบว่าเป็นอวิทูเรนิทาน. คำนี้ว่า "สมัย  
 หนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จประทับ ณ  
 บันฑุกัมพลลิลาอาสน์ ภายใต้ต้นปาริจตฺตกะ  
 ในหมู่เทวดาชั้นดาวดึงส์. ณ ที่นั้นแล พระ-  
 ผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสพระอภิธรรมแก่พวก  
 เทวดาชั้นดาวดึงส์" ดังนี้เป็นต้น ฟังทราบ  
 ว่า เป็นสนฺติเกนิทานของพระอภิธรรมนั้น.  
 นิทานกถา เทานีก่อน.

นิทานกถา นิภูจिता.

จบนิทานกถา.

ฉบับสาธิตนี้ บ. - ท. ๑ - ๑๘

คุณประสงค์ - คุณนิยดา ปัตตพงศ์  
 อุตฺตกุศลให้สรรพสัคว์ทั้งหลาย

## ๑. จิตตูปปาตกณฺหา

### ติกมตีกาปทวณฺณา

อิทานิ

"อิติ เม ภาสमानสฺส  
อภิมฺมกถํ อิมํ  
อวิกฺขิตฺตา นิสฺสา เมถ  
ทุลฺลภา หิ อयํ กถา"ติ.

เอวํ ปฏฺยิตฺวา ตาย อภิมฺมกถาย  
กถโนกาโส สมฺปตฺโต.

ตตฺถ ยสฺมา อภิมฺโม นาม  
อภิมฺมสงฺกถิยาทานิ สตฺตูปฺปกรณานิ,  
ธมฺมสงฺกถิยาปิ<sup>๑</sup> จิตฺตูปฺปาตกณฺหาทฺธิ  
วเสณ จตฺตาริ กถฺทานิ, จิตฺตูปฺปาต-  
กถฺทมฺปิ มาตีกาปทภาชนิยวเสณ ทฺวิธํ,  
ตตฺถ มาตีกา อาทิ, สํปิ ติกมาตีกา

## ๑. จิตตูปปาตกัณท์

### พรรณนาความตามลำดับบทแห่งติก- มาตีกา

บัดนี้ ถึงโอกาสที่จะกล่าวอภิธรรมกถา ตาม  
ที่ได้บัญญัติไว้แล้วอย่างนี้ว่า :

"เมื่อข้าพเจ้ากำลังกล่าวอภิธรรมกถา  
นี้อยูอย่างนี้ ขอท่านทั้งหลายจงเป็น  
ผู้มีจิตไม่ฟุ้งซ่านตั้งใจฟัง เพราะว่า  
กถาเช่นนี้หาได้ยาก".

ในอภิธรรมกถานั้น ปกรณ์ ๑ มีอภิธรรม-  
สังคหีเป็นต้น ชื่อว่า อภิธรรม, แม้ในธรรม-  
สังคหีก็ยังมีแบ่งออกเป็น ๔ กัณท์ มีจิตตูปปาต-  
กัณท์เป็นต้น, แม้จิตตูปปาตกัณท์ก็ยังมีแบ่งออก  
เป็น ๒ คือ เป็นมาตีกา ๑ เป็นบทภาชนิย ๑,  
ในจิตตูปปาตกัณท์นั้น มีมาตีกาเป็นเบื้องต้น,

<sup>๑</sup> ฉ. ธมฺมสงฺกถิยา.

ทุกมาติกาติ ทูวิชา, ตตถ ติกมาติกา แม่มาติกา<sup>๑</sup>นั้นก็ยังแบ่งออกเป็น ๒ คือเป็น  
 อาทิ, ติกมาติกา<sup>๒</sup>ยปี กุสลตฺติกั<sup>๓</sup> อาทิ, ติกมาติกา ๑ เป็นทุกมาติกา ๑, ใน ๒ อย่าง  
 กุสลตฺติเกปี "กุสลา ฐมา"<sup>๔</sup>ติ อิท<sup>๕</sup> นั้นติกมาติกาเป็นเบื้องต้น, ถึงในติกมาติกา  
 ปท<sup>๖</sup>, ก็มีกุสลติเกเป็นเบื้องต้น, แม้ในกุสลติเก  
 ก็มีบทนี้ว่า "กุสลา ฐมา" เป็นเบื้องต้น.

ตสุมา :

อิโต ปญฺจาย คมฺภีร<sup>๑</sup>  
 อภิธมฺมกถ<sup>๒</sup> อิม<sup>๓</sup>  
 วุจฺจมาน<sup>๔</sup> นิสาเมถ  
 เอกกฺคา สาธุ สาธโวติ.

๑. "กุสลา ฐมา, อกุสลา  
 ฐมา, อพฺยากตา ฐมา"<sup>๕</sup>ติ อัย<sup>๖</sup> ทาว  
 อาทิปเทน ลหฺธนาโม กุสลตฺติโก นาม.  
 "สุชาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ฐมา,  
 ทุกฺชาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ฐมา,  
 อทุกฺขมสุชาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา  
 ฐมา"<sup>๗</sup>ติ อัย<sup>๘</sup> สพฺพเทหิ ลหฺธนาโม  
 เวทนาตฺติโก นาม. เอว<sup>๙</sup> อาทิปทวเสน  
 วา สพฺพทวเสน วา สพฺพเสมฺปิ  
 ติกทุกาน<sup>๑๐</sup> นาม<sup>๑๑</sup> เวทิตพฺพิ.

เพราะฉะนั้น :

ต่อแต่นี้ไป ขอท่านสาธุชนทั้งหลาย  
 จงเป็นผู้มีจิตแน่วแน่ ตั้งใจฟังอภิธรรม  
 กถาที่ลึกซึ้ง ซึ่งข้าพเจ้าจะกล่าวอยู่นี้  
 ให้ดีเทอญ.

๑. ติเกที่ได้ชื่อตามบทต้น ทั้งนี้ว่า  
 "กุสลา ฐมา, อกุสลา ฐมา, อพฺยากตา  
 ฐมา" ชื่อว่า กุสลติเก. ติเกที่ได้ชื่อตามบท  
 ทั้งหมด ทั้งนี้ว่า "สุชาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา  
 ฐมา, ทุกฺชาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา  
 ฐมา, อทุกฺขมสุชาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา  
 ฐมา" ชื่อว่า เวทนาติเก. ฟังทราบชื่อ  
 ของติเกและทุเกแม้ทั้งหมด ด้วยอำนาจบทต้น  
 หรือด้วยอำนาจบททุกบท ตั้งพรรณนามาด้วย  
 ประการฉะนี้.

คุณประสงค์ - คุณนิยดา ปัตตพงศ์  
 อุตฺตกุศลให้สรรพสัตว์ทั้งหลาย

สพฺเพว เจเต<sup>๑</sup> ปญฺจทสฺสี ปริจฺเจเทหิ  
 ววตฺถิตา. ติกานณฺหิ เอโก ปริจฺเจโท,  
 ทุกานํ จุทฺทสฺ ปริจฺเจทา.

"เหตุ ฐมา, น เหตุ ฐมา" ตีอาทโย  
 หิ ฉ ทุกา กนฺถโต จ อตฺถโต จ  
 อณฺณมณฺณสมฺปนฺเนน ปุပ္ฺผกณฺณิกาย ฆฺฏา  
 วีย<sup>๒</sup> หุตฺวา จิตฺตฺตา "เหตุโคจฺจโก" ตี  
 จุจฺจติ.

ตโต ปริ<sup>๓</sup> "สฺปฺปจฺจยา ฐมา,  
 อปฺปจฺจยา ฐมา" ตีอาทโย สตฺต ทูกา  
 อณฺณมณฺณํ อสมฺปนฺธา เกวลํ ทูกสามณฺณโต  
 อฺจุจฺจิตฺตฺวา อฺจุจฺจิตฺตฺวา วิสฺสุ วิสฺสุ  
 โคจฺจกนฺตเร จปิตฺตฺตา, อณฺเณหิ จ  
 มหฺนฺตรทูกเกหิ จุฬกตฺตา<sup>๔</sup> "จุฬนฺตรทูกา" ตี  
 เวทิตฺตฺวา.

ก็ติกะและทูกะเหล่านี้ทั้งหมดนั้นแหละ ท่าน  
 กำหนดไว้ ๑๕ ปริเฉท. คือติกะมี ๑ ปริเฉท,  
 ทูกะมี ๑๔ ปริเฉท.

ทูกะ ๖ ทูกะมี "เหตุ ฐมา น เหตุ  
 ฐมา" เป็นต้น เรียกว่า "เหตุโคจจกะ"  
 เพราะท่านจัดไว้ เหมือนพวกดอกกรรณิการ  
 หรือเหมือนกำดอกไม้ โดยเกี่ยวเนื่องกัน  
 ทั้งทางคัมภีร์และทางเนื้อความ.

ต่อแต่นั้นไป ทูกะ ๑ ทูกะ มี "สฺปฺปจฺจยา  
 ฐมา อปฺปจฺจยา ฐมา" เป็นต้น ไม่เกี่ยว  
 เนื่องกัน ฟังทราบว่าเป็น "จุฬนฺตรทูกะ"  
 เพราะท่านเลือกจากทูกะ ที่มีเนื้อความ  
 เหมือนกันล้วน ๆ เรียงไว้ในลำดับแห่ง  
 โคจจกะเป็นหมวด ๆ, และเพราะเป็นทูกะ  
 ที่น้อยกว่าทูกะที่ตั้งอยู่ ในระหว่างทูกะใหญ่  
 เหล่าอื่น.

<sup>๑</sup> โป. สพฺเพ เปเต.

<sup>๒</sup> ฉ. กณฺณิกา วีย.

<sup>๓</sup> ฉ. ตโต อปฺเร.

<sup>๔</sup> สี. จุลลกตฺตา "จุลนฺตรทูกา" ตี.



ตโต ปริ อาสวทุกาที่นั ฉนุณั วเสณ ต่อแต่นั้นไป ฟังทราบ อาสวโคจฉกะ ด้วย  
 อาสวโคจฉโก, ตถา สญโณชนทุกาที่นั อำนาจทุกะ ๖ มีอาสวทุกะเป็นต้น, ฟัง  
 ฉนุณั วเสณ สญโณชนโคจฉโก, ทราบ สญโณชนโคจฉกะ ด้วยอำนาจทุกะ ๖  
 ตถา คนุถโอมโยคนีวรมทุกาที่นั วเสณ มีสญโณชนทุกะเป็นต้น, ฟังทราบ คันถ-  
 คนุถโอมโยคนีวรมโคจฉกา. ปรามาส- โคจฉกะ โอมโคจฉกะ โยคโคจฉกะ  
 ทูกาที่นั ปญฉนุณั วเสณ ปรามาสโคจฉโกติ และนีวรมโคจฉกะ ด้วยอำนาจคันถทุกะ  
 สพุเพปี สตุต โคจฉกาติ เวทิตพุพา. โอมทุกะ โยคทุกะ และนีวรมทุกะ เป็นต้น.  
 ฟังทราบ ปรามาสโคจฉกะ ด้วยอำนาจ  
 ทุกะ ๕ มีปรามาสทุกะเป็นต้น ทุกะ ๖  
 แม้ทั้งหมดฟังทราบว่าเป็นโคจฉกะ.

ตโต ปริ "สารมมณา ฐมา"คิอาทโย ต่อแต่นั้นไปทุกะ ๑๕ มี "สารมมณา ฐมา"  
 จุททส ทูกา มหนุตรทูกา นาม. ตโต เป็นต้น ชื่อว่า มหันตรทุกะ. ถัดไปทุกะ ๖  
 อูปาทานทูกาทโย ฉ ทูกา อูปาทาน- มีอูปาทานทุกะ เป็นต้น ชื่อว่า อูปาทาน-  
 โคจฉโก นาม. ตโต กิเลสทูกาทโย โคจฉกะ. ต่อแต่นั้นไปทุกะ ๘ มีกิเลสทุกะ  
 อฏฐ ทูกา กิเลสโคจฉโก นาม. ตโต เป็นต้น ชื่อว่า กิเลสโคจฉกะ. ต่อแต่นั้นไป  
 ปริ ทสฺสเนนปหาตพุททุกาทโย อฏฐารส ทุกะ ๑๘ มี ทสฺสเนนปหาตพุททุกะ เป็นต้น  
 ทูกา อภิธมมาติกาย ปริโยสาเน ชื่อว่า ปิฎฐิทูกะ เพราะท่านเรียงไว้สุดท้าย  
 จปีตตุตา ปิฎฐิทูกา นาม. ของอภิธรรมมาติกา.

อรรถสาธิตี.ป-ท.๑-๑๘

คุณประสงค์ - คุณนียดา ปัตตพงษ์  
 อุตศึกษกุลให้สรรพสิทธิ์ทั้งหลาย

"วิชฺชาภาติโน ฌมฺมา, อวิชฺชาภาติโน ส่วนทุกะ ๕๒ มี "วิชฺชาภาติโน ฌมฺมา, ฌมฺมา" ตีอาทโย ปน ทฺวาจตุตาฬีส ทฺกา อวิชฺชาภาติโน ฌมฺมา" เป็นต้น ชื่อว่า สุตตันติกทูกา นาม. เอวํ สฬุเพเปเต สุตตันติกทูกะ. รวมความว่า ติกะและทูกะ ปญจทสฺสี ปริจฺเฉเทหิ ววตฺติกาติ เหล่านี้ แม้ทั้งหมดพึงทราบว่าเป็นที่กำหนดไว้ ๑๕ ปริเฉท.

เอวํ ววตฺติกา ปเนเต สฬุเปเตส- นิปฺเปเตสวเสน ทฺเวว โภจฺจสา โหนติ. เอเตสุ หิ นว ติกกา, เอกสฺตฺตติ จ ทฺกา สฬุเปเตสํ ฐปารูปฌมฺมานํ ปริคฺคหิตตฺตา สฬุเปเตสา นาม. อวเสสา เตรสฺ ติกกา, เอกสฺตฺตติ จ ทฺกา นิปฺเปเตสา นาม.

ตฺตถ ติกเกสุ ทาว เวทนาตฺติโก วิตกฺกตฺติโก ปิตฺติตฺติโก อุปฺปนฺนตฺติโก อตฺตตฺติโก จตุตาโร อารมฺมตฺติกาติ อิมे นว ติกกา สฬุเปเตสา นาม. ทฺเกสุ เหตุโคจฺจกาหิ ฐปาทาน- โคจฺจกปริโยसानนํ นวณฺนํ โคจฺจกานํ ปริโยสาเน ตโย ตโย ทฺกา,

ก็ติกะและทูกะเหล่านี้ที่กำหนดไว้แล้วอย่างนั้น แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ สฬุเปเตสะ และนิปฺเปเตสะ. ก็ใน ๒ ส่วน เหล่านี้ ติกะ ๙, และทูกะ ๑๑ ชื่อว่า สฬุเปเตสะ เพราะที่กำหนดถึงรูปธรรมและ อรูปธรรมที่เป็นสฬุเปเตสะ. ติกะ ๑๓, และ ทูกะ ๑๑ นอกจากนี้ชื่อว่า นิปฺเปเตสะ.

บรรดาติกะและทูกะทั้ง ๒ นั้น พึงทราบความ ในบรรดาติกะก่อน ติกะ ๙ เหล่านี้ คือ เวทนาติกะ วิตักกติกะ ปิติติกะ อุปฺปนติกะ อตฺตติกะ และอารมฺมติกะอีก ๔ ชื่อว่า สฬุเปเตสะ. ในทูกะทั้งหลายทูกะอย่างละ ๓ ในที่สุดแห่งโคจจกะ ๙ มีเหตุโคจจกะเป็นต้น มีอุปาทานโคจจกะเป็นที่สุด, ทูกะอย่างละ ๔

คุณประสงค์ - คุณนียดา ปัตตพงศ์

อุทิศกุศลให้สรรพสัตว์ทั้งหลาย

กิเลสโคจรจนปริโยสานะ จตุตตารุ ในที่สุดแห่งกิเลสโคจรณะ, มหันตรทุกะ  
 จตุตตารุ ทุกา, จิตตสมุပ္ยุตตารุ ฐมมา อย่างละ ๒ คือ จิตตสมุပ္ยุตตารุ ฐมมา  
 จิตตวิปยุตตารุ ฐมมา, จิตตสัสสุจลา จิตตวิปยุตตารุ ฐมมา, จิตตสัสสุจลา ฐมมา,  
 ฐมมา, จิตตวิสัสสุจลา ฐมมาติ เทว จิตตวิสัสสุจลา ฐมมา, และในสุดคันทิกทุกะ  
 เทว มหนตรทูกา, สุตตคันทิกทุกะสุ ทั้งหลาย ทุกะ ๓๔ ที่เหลือ เว้นทุกะ ๔ เหล่านี้  
 อธิวจนทุกุ นีรุตติทุกุ ปญญตติทุกุ คือ อธิวจนทุกะ นีรุตติทุกะ ปญญตติทุกะ นาม-  
 นามรูปทุกนุติ อีเม จตุตตารุ ทูเก รูปทุกะ ทุกะทั้งหลาย ทั้งพรรณนามาจะนี้  
 จเปตวา อวเสสา อฏฐตีส ทูกา จาติ ชื่อว่า สัปเปสสะ.  
 เอเต สัปเปสสา นาม.

วุตตาวเสสา ติกทูกา สัพเพปิ ติกะและทุกะที่เหลือจากที่กล่าวแล้ว แม  
 นิปปเทสชาติ เวทิตพพา. ทั้งหมด ฟังทราบวา นิปปเทสสะ.

อิทานิ "กุสลา ฐมมา"ติอาทินิ บัดนี้ จะพรรณนาความตามลำดับบท  
 มาติกาพานัน อัย อานุพุพพทวณณนา. มาติกาว่า "กุสลา ฐมมา" ดังนี้เป็นคณ  
 ดังต่อไปนี้ :

กุสลสทโท ตาว อารุคยานวชชแจก- กุสลศัพท์ ใช้ในความหมายว่า ความไม่มี  
 สุขวิปา เกสุ ทิสสุติ. โรค ความไม่มีโทษ ความฉลาด และวิบาก  
 ที่เป็นสุข.

อภิสสาสินี ม.-ท.๑-๑๔

อรรถกถา "กัจฉิ นุ โภโต กุสลํ, กัจฉิ โภโต อนามยณฺ"๑ ตีอาที่สุ อารุเคย หิสฺสตี.

ความจริง กุศลศัพท์นี้ ใช้ในความหมายว่า ความไม่มีโรค กุจในประโยคเป็นต้นว่า "กัจฉิ นุ โภโต กุสลํ, กัจฉิ โภโต อนามยํ". (ความไม่มีโรค มีแก่ท่านผู้เจริญ ละหรือ ความไม่ป่วยไข้มีแก่ท่านผู้เจริญละ หรือ).

"กตโม ปน ฆนฺเต กายสมาจาโร กุสลโล, โย โย มหาราช กายสมาจาโร อนวชฺโช"๒ จ "อปฺริ ปน ฆนฺเต เอตทานุตฺตริยํ"๓ ยถา ภควา ธมฺมํ เทเสตี กุสฺเสสุ ธมฺเมสุ"๔ จ เอวมาที่สุ อนวชฺเช.

ใช้ในความหมายว่าไม่มีโทษ กุจในประโยค เป็นต้นว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็กาย-สมาจารที่ไม่มีโทษเป็นไฉน, ขอถวายพระพร กายสมาจารใดแลไม่มีโทษ" ดังนี้ และว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ข้ออื่นยังมีอยู่อีก ข้อที่ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงธรรมใน บรรดาธรรมที่ไม่มีโทษทั้งหลาย, นั่นเป็น อนุตฺตริยอย่างหนึ่ง".

๑ พ. ขา. ๒๘/๔๑๔.

๒ ม. ม. ๑๓/๕๐๒.

๓ ส. เอตทานุตฺตริยํ.

๔ ที. ปา. ๑๑/๑๑๑.

"กุสโล<sup>๑</sup> ตวั รตสุส องคปจจุงกานัน, กุสลา  
นจจกิตสุส, ลิกขิตา จาทุริตฺถิโย"<sup>๒</sup> ตีอาที่สุ<sup>๓</sup>  
เฉเก.

ใช้ในความหมายว่า ฉลาด ดุจในประโยค  
เป็นต้นว่า "ท่านเป็นผู้ฉลาดในเครื่อง  
ประกอบของรถ, และวาหนิง ๔ คน เป็น  
ผู้ฉลาดในการผ่อนรำและขับร้อง ได้รับการ  
ศึกษาดีแล้ว".

"กุสลานัน ภิกุชเว ธมฺมานัน สมาทานเหตุ,<sup>๓</sup>  
กุสลสุส กมฺมสุส กตตฺตา อุปจิตตฺตา"<sup>๔</sup> ตี-  
อาที่สุ<sup>๕</sup> สุขวิปา เก.

ใช้ในความหมายว่า วิบากที่เป็นสุข ดุจใน  
ประโยคเป็นต้นว่า "กุกรภิกุชทั้งหลาย  
เพราะเหตุแห่งการสมาทานธรรมทั้งหลายที่  
มีวิบากเป็นสุข, และว่าเพราะกระทำ  
เพราะสร้างสมกรรมที่มีวิบากเป็นสุข".

สุวามิธ อารุเคยฺปิ อนวชฺเชปิ  
สุขวิปา เกปิ ฏฏติ.<sup>๕</sup>

ในที่นี้ กุสลศัพท์ใช้ไต่ทั้งในความหมายว่า  
ไม่มีโรค ไม่มีโทษ ทั้งในความหมายว่า  
มีวิบากเป็นสุข.

ธมฺมสฺสทฺโท ปนายิ<sup>๖</sup> ปริยตฺติ-  
เหตุคุณนิสฺสตฺตนิชฺชิวตาทิสฺสุ ทิสฺสติ. ปริยฺติ เหตุ คุณ และนิสฺสตฺตนิชฺชิวะเป็นต้น.

ส่วนธรรมศัพท์ ใช้ในความหมายว่า

<sup>๑</sup> ม. ม. ๑๓/๔๒.

<sup>๒</sup> ขุ. ขา. ๒๘/๑๖๔.

<sup>๓</sup> ที. ปา. ๑๑/๖๒.

<sup>๔</sup> อภิ. ลั. ๓๔/๑๒๘.

<sup>๕</sup> ฉ. วัตตติ.

<sup>๖</sup> ก. ธมฺมสฺสทฺโทปายิ.

อยณฺหิ "ธมฺมํ ปรียาปุณาติ สุตฺตํ ความจริง ธรรมศัพท์ที่ใช้ในความหมายว่า  
 เถยฺยณฺ"ติอาทีสุ<sup>๑</sup> ปรียตุตฺติยํ ทิสฺสตี. ปรียตี คุจฺในประโยคเป็นต้นว่า "กุลฺบุตรยอม  
 เรียนปรียตี คือ สุตตะ เถยยะ ฯลฯ".

"เหตุมุหิ ฌาณํ ธมฺมปฏิสฺมฺภิทา"ติอาทีสุ<sup>๒</sup> ที่ใช้ในความหมายว่า เหตุ คุจฺในประโยค  
 เหตุมุหิ. เป็นต้นว่า "ญาณ ในเหตุชื่อว่า ธมฺม-  
 ปฏิสฺมฺภิทา". ที่ใช้ในความหมายว่า คุ  
 คุจฺในประโยคเป็นต้นว่า

"น หิ ธมฺโม อธมฺโม จ

อุโภ สมฺวิปากิโน

อธมฺโม นีรยํ เนติ

ธมฺโม ปา เปติ สุกตฺนุ"ติ

อาทีสุ<sup>๓</sup> คุณฺ.

"ตสฺมี โข ปน สมเย ธมฺมา โหนฺตี<sup>๔</sup> ที่ใช้ในความหมายว่า นิสฺสํตฺตนิชชีวธรรม  
 ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหฺรตี"ติอาทีสุ<sup>๕</sup> คุจฺในประโยคเป็นต้นว่า "กัสมฺยํนัณฺแล  
 นิสฺสํตฺตนิชชีวตาโย. สุวายมิธาปิ นิสฺสํตฺต- นิสฺสํตฺตนิชชีวธรรมทั้งหลายมีอยู่, และใน

<sup>๑</sup> องฺ. จตุกก. ๒๑/๑๓๖.

<sup>๒</sup> อภี. วิ. ๓๕/๓๔๔.

<sup>๓</sup> ขุ. เถร. ๒๖/๓๑๔.

<sup>๔</sup> อภี. สํ. ๓๔/๓๓.

<sup>๕</sup> ที. มหา. ๑๐/๓๓๕.

คุณท้าววย อมรฉัตร ร.ต. เพิ่มสุข-ศิริ พงศธร, ดวงพร โสภากพันธ์

อุทิศกุศลให้บุพการี และญาติมิตรทุกท่าน

นิชชีวตายเมว วฏฏติ.<sup>๑</sup>

วจนตฺโถ ปเนตฺถ กุจฺฉิตฺเต ปาปเก  
 ธมฺเม สลยฺนฺติ จลยฺนฺติ กมฺเปนฺติ  
 วิทฺธํเสนฺตฺติ กุสฺลา. กุจฺฉิตฺเตน วา  
 อากาเรน สยฺนฺตฺติ กุสฺลา, เต  
 อกุสฺลสงฺฆาเต กุเส ลุนฺนฺติ ฉินฺทฺตฺติ  
 กุสฺลา. กุจฺฉิตานํ วา สานฺโต ตนุกรรมโต  
 โอสานกรรมโต ฌาณํ กุสํ นาม, เต  
 กุเสน ลาทพฺพาติ กุสฺลา, คเหตุพฺพา  
 ปวตฺเตตพฺพาติ อตฺโถ. ยถา วา กุสฺลา  
 อุมยภาคคตํ หตฺถปฺปเทสํ ลุนฺนฺติ,  
 เอวมิเมปิ อฺปฺปนฺนาณฺปนฺนภาเว  
 อุมยภาคคตํ สงฺกิเลสฺปกฺขํ ลุนฺนฺติ, ตสฺมา  
 กุสฺลา วิย ลุนฺนฺติ<sup>๒</sup> ฉินฺทฺตฺติปิ กุสฺลา.

ประโยคที่ว่า ภิกษุยอมพิจารณาเห็นนิสสัตต-  
 นิชชีวธรรม ในนิสสัตตนิชชีวธรรมทั้งหลาย  
 อยู่". แม้ในที่นี้ธรรมศัพท์นี้ยอมใช้ได้เฉพาะ  
 ในความหมายว่านิสสัตตนิชชีวธรรมเท่านั้น.

ส่วนความหมาย เฉพาะคำในคำว่า  
 กุสฺลา ธมฺมา เป็นต้น ฟังทราบดังต่อไปนี้  
 ชื่อว่า กุสฺล เพราะความหมายว่า ยังธรรม  
 อันลามกที่บังเกิดขึ้นให้สะเทือน คือ ให้  
 เคลื่อนไหว ให้ไหวไหว ให้พินาศ. อีก  
 อย่างหนึ่ง ชื่อว่ากุสฺสะ เพราะความหมายว่า  
 เป็นไปโดยอาการอันบังเกิดขึ้น อีกอย่าง  
 หนึ่งชื่อว่ากุสฺล เพราะความหมายว่าบั่นรอน  
 คือตัดสภาพที่นอนอยู่ ด้วยอาการที่นำเกลียด  
 กล่าวคืออกุสฺล. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่ากุสฺล  
 เพราะความหมายว่า ฟังถือเอา ฟังยึดเอา  
 คือฟังให้เป็นไปด้วยญาณที่ชื่อว่ากุสฺสะ เพราะ  
 ทำให้สิ่งที่นำเกลียดเบาบางเหลือน้อย คือ  
 สิ้นสุด. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่ากุสฺล เพราะ

<sup>๑</sup> ฉ. วตฺตติ.

<sup>๒</sup> ฉ. ลุนฺนฺตฺติ กุสฺลา.

ความหมายว่า ธรรมแม่เหล่านี้ย่อมตัดซึ่ง  
ฝ่ายแห่งสังกิเลสทั้ง ๒ ภาค ทั้งที่เกิดขึ้นแล้ว  
และยังมีไต่เกิด เหมือนอย่างหญาคาบาท  
ฝ่ามือ ที่ลูบคมหญาคาทั้ง ๒ ด้าน เพราะ  
ฉะนั้นจึงชื่อว่า กุศล เพราะอรรถว่าตัด คือ  
บั่นรอนอกุศลจตุหญาคา.

อตุตโน ปน สภาวํ ธาเรณุตีติ ฌมฺมา.  
ธริยฺนฺตึ<sup>๑</sup> วา ปจฺจเยหิ, ธาเรณฺตึ วา  
ยดาสภาวโตติ ฌมฺมา.

ส่วนที่ชื่อว่า ธรรม เพราะอรรถว่า ทรงไว้  
ซึ่งสภาวะของตน. อีกอย่างหนึ่งชื่อว่า  
ธรรม เพราะอรรถว่า อันปัจจัยทั้งหลาย  
ทรงไว้, หรือธำรงไว้ตามสภาวะ.

น กุสลาคี อกุสลา, มิตฺตปฏฺธิปกฺขา  
อมิตฺตภา วีย, โลภาทฺธิปกฺขา อโลภาทโย  
วีย จ กุสลปฏฺธิปกฺขาคี อตุโถ.

ชื่อว่า อกุศล เพราะไม่ใช่กุศล, คือ เป็น  
ปฏิปักษ์ต่อกุศล จุดศัตรูผู้มีใช้มิตรเป็นปฏิปักษ์  
ต่อมิตร, และจุดกุศลธรรม มีโลภะเป็นต้น  
เป็นปฏิปักษ์ต่อกุศล มีโลภะเป็นต้น.

น พฺยาทตาคี อพฺยาทตา, กุสลากุสล-  
ภาเวน อภฺธิตาคี อตุโถ.

ที่ชื่อว่า อพฺยาทต เพราะยื่นยันให้แน่นซัดลง  
ไปไม่ได้, อธิบายว่า ยังบอกไม่ได้ว่าเป็น  
กุศลหรือเป็นอกุศล.

<sup>๑</sup> ฉ. ธาเรณฺตึ.



เตสุ ปน อนวชฺชสุวิปากลกฺขณา กุสลา,  
สาวชฺชทุกฺขวิปากลกฺขณา อกุสลา,  
อวิปากลกฺขณา อพฺยาคตา.

บรรดากุศลอกุศลและอัปฺยาคฤตเหล่านั้นกุศล  
มีวิบากเป็นสุขหาโทษมิได้เป็นลักษณะ, อกุศล  
มีวิบากเป็นทุกข์มีโทษเป็นลักษณะ, อัปฺยาคฤต  
มีความไม่มีวิบากเป็นลักษณะ.

ก็ ปเนตานิ "กุสลาติ วา  
ธมฺมาติ วา" ตีอาทีนึ เอกตฺถานึ, อุทาหุ  
นानตฺถานีติ ?.

ถามว่า กัณฑ์เหล่านี้เป็นต้นว่า "กุสลา  
กัติ ธมฺมา กัติ" มีความหมายเป็นอันเดียว  
กัน, หรือว่ามีความหมายต่างกัน.

กิญฺเจตฺถ ยที ทาว เอตานิ เอกตฺถานึ,  
"กุสลา ธมฺมา" ตี อิทํ "กุสลา กุสลา" ตี  
วุตฺตสทิสํ โหติ. อถ นานตฺถานึ,  
ติกทุกานํ ฉกฺกจตุกฺกภาโว อาปชฺชติ,  
ปทานญจ อสมฺปนฺโธ.

ในข้อนี้พึงทำความเข้าใจให้ชัดสักหน่อยหนึ่ง  
ว่า ถ้าวาคำเหล่านี้มีความหมายเป็นอัน-  
เดียวกัน, คำว่า "กุสลา ธมฺมา" ก็  
เหมือนกับกล่าวซ้ำกันว่า "กุสลา กุสลา".  
ถ้ามีความหมายต่างกัน, ติงก็จะต้องเป็น  
ฉกฺกะ ทุกะก็ต้องเป็นจตุกฺกะ, และบท  
ทั้งหลายก็จะไม่สัมพันธ์กัน.

ยถา हि "กุสลา รูปี จกฺขุมา" ตี  
วุตฺเต อตุถวเสน อญฺญมญฺญํ อโนโล-  
เกนฺตานํ ปทานํ น โภจึ สมฺปนฺโธ,  
เอวมิธาปิ ปทานํ อสมฺปนฺโธ อาปชฺชติ,  
บุพฺพาปรสมฺปนฺนุทธิตานึ จ ปทานึ

เหมือนเมื่อพูดว่า "กุสลา รูปี  
จกฺขุมา" (กุศล รูป คนผู้มีตาดี) บททั้งหลาย  
ที่ไม่ส่องความของกันและกัน ก็จะไม่สัมพันธ์  
กันเลย, แม้ในคำว่า กุสลา ธมฺมา เป็นต้น  
ก็ฉนั้นนั้น บททั้งหลายจะไม่สัมพันธ์กัน, และบท

คุณพิมพ์ โสภภาพันธุ์

อุทิศกุศลให้ นางทองย้อย และญาติมิตรทุกท่าน

นิปปโยชนานิ นาม โหนฺติ. ยابي เจสา  
 ปฺรโต "กตเม ฌมฺมา กุสลํ"ติ ปุจฺฉา,  
 ตายปิ สหฺติ วิโรโธ อาปชฺชติ. เหว หิ  
 ฌมฺมา กุสลํ, อถ จ ปนิตํ วุจฺจติ  
 "กตเม ฌมฺมา กุสลํ"ติ.

อปโร นโย, ยทิ เอตานิ เอกตฺตานิ  
 ตินฺนํ ฌมฺมานํ เอกตฺตา กุสลํที่นํปิ  
 เอกตฺตํ อาปชฺชติ. กุสลํที่ปฺรานณฺหิ<sup>๑</sup>  
 ตินฺนํ ฌมฺมานํ ฌมฺมภา เวณ เอกตฺตํ.  
 ตสฺมา ฌมฺมตฺตเยน สหฺติ อตฺถโต  
 นินฺนํนตฺตานํ กุสลํที่นํปิ เอกตฺตํ  
 อาปชฺชติ "ยเทว กุสลํ, ตํ อกุสลํ,  
 ตํ อพฺยากตฺนํ"ติ.

อถาปิ ตินฺนํ ฌมฺมานํ เอกตฺตํ น  
 สมฺปฏฺิจฺฉนฺ; "อญฺเวย<sup>๒</sup> จ กุสลปโร ฌมฺโม,

ซึ่งหลายที่มีบทต้นกับบทหลังไม่สัมพันธ์กันก็จะ  
 ไร้ประโยชน์. และต่อไปข้างหน้าก็ต้อง  
 ขัดแย้งกันกับคำถามที่ว่า "กตเม ฌมฺมา  
 กุสลํ". เพราะธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลก็  
 จะไม่มีเลย, เมื่อเป็นเช่นนั้น พระผู้มีพระ-  
 ภาควิจิตรัสส์คำนี้ว่า "กตเม ฌมฺมา กุสลํ".

อีกนัยหนึ่ง, ถ้าคำทั้งหลายเหล่านี้ มีความ  
 หมายอย่างเดียวกัน แม้กุศลเป็นต้นก็ต้อง  
 เป็นอันเดียวกัน เพราะธรรม ๓ อย่างเป็น  
 อย่างเดียวกัน. จริงอยู่ ธรรมมีคำว่า กุศล  
 เป็นต้นอยู่ข้างหน้า ก็จะต้องเป็นอันเดียวกัน  
 เพราะธรรม ๓ อย่างก็เป็นธรรมเหมือนกัน.  
 เพราะฉะนั้น แม้ธรรมมีกุศลเป็นต้น ซึ่งมี  
 ความหมายไม่ต่างกันโดยอรรถกับธรรม ๓  
 อย่าง ก็จะเป็นอย่างเดียวกัน "คือสิ่งที่  
 เป็นกุศลจะต้องเป็นอกุศลและเป็นอภัยกต  
 ควย".

หากไม่รับว่าธรรมทั้ง ๓ เป็นอย่างเดียวกัน,  
 ก็จะต้องพูดว่า "ธรรมที่มีกุศลศัพท์อยู่ข้าง-

<sup>๑</sup> ก. กุสลํที่ปทานํ หิ. <sup>๒</sup> ฉ. อญฺเวย.

อญฺโณ จ อกุสลปโร ฌมฺโม, อญฺโณ จ  
อพฺยากตปโร ฌมฺโม"ติ วทณ.

หน้าเป็นอย่างหนึ่ง, ธรรมที่มีกุศลศัพท์อยู่  
ข้างหน้าก็เป็นอย่างหนึ่ง, และธรรมที่มี  
อัพยากตศัพท์อยู่ข้างหน้าก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง".

เอวํ สนฺเต ฌมฺโม นาม ภาวो, ภาวโต  
จ อญฺโณ อภาโวติ กุสลปรา ภาว-  
สงฺฆาตา ฌมฺมา อญฺโณ อกุสลปโร ฌมฺโม  
อภาโว สียา, ตถา อพฺยากตปโรปิ,  
เตหิ จ อญฺโณ กุสลปโรปิ. เอวํ  
อภาวตฺตํ อาปนฺเนหิ ฌมฺเมหิ อนนฺตเณ"<sup>๑</sup>  
กุสลาทโยปิ อภาวา เยว สียฺนฺติ.

เมื่อเป็นเช่นนั้น ภาวะชื่อว่าธรรม, และ  
ธรรม ซึ่งออกไปจากภาวะเป็นอภาวะ  
เพราะฉะนั้น ธรรมที่มีกุศลศัพท์อยู่ข้างหน้า  
นอกจากธรรมที่มีกุศลศัพท์อยู่ข้างหน้า กล่าว  
คือภาวะก็พึงเป็นอภาวะ แม้ธรรมที่มีอัพยา-  
กตศัพท์อยู่ข้างหน้า ก็เป็นอภาวะเหมือนกัน  
และธรรมแม้ที่มีกุศลศัพท์อยู่ข้างหน้า นอก-  
จากธรรมที่มีกุศลศัพท์อยู่ข้างหน้าและธรรม  
ที่มีอัพยากตศัพท์อยู่ข้างหน้าเหล่านั้นก็พึง เป็น  
อภาวะด้วยเหมือนกัน รวมความว่า แม้ธรรม  
มีกุศลเป็นต้น ซึ่งไม่ต่างออกไปจากธรรมที่  
ถึงความ เป็นอภาวะ ก็พึงเป็นอภาวะทั้งนั้น.

สพฺพ เมตฺตํ อการณํ. กสฺมา ?  
ยถานุมติโวหารสีหุติโต.

คำที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นไม่เป็นข้อสำคัญ  
เพราะเหตุไร. เพราะสำเร็จได้ด้วยโวหาร  
ตามที่ยอมรับกัน.

<sup>๑</sup> ก. อญฺเณ.

โวหาโร หิ ยถา ยถา อตุณฺส อนฺมโต ความจริงโวหารสำเร็จได้เท่าที่ ย่อม  
 สมฺปฏิจฺฉโต, ตถา ตเถว สิหฺโธ. น รับรองกันในความหมายทั้งหลาย. ก็การ  
 จายํ "กุสลา ธมฺมา" ตีอาทิสฺส กุสลปุพฺโพ พุคถึงธรรมที่มีกุศลศัพท์เป็นบพหน้า, และ  
 ธมฺมาภิลลาโป, ธมฺมปโร จ กุสลาภิลลาโป การพุคถึงกุศลที่มีธรรมศัพท์อยู่ข้างหลัง ใน  
 ยถา "กุสลา กุสลา" ตี, เอวํ อตุตฺตโน คำเป็นต้นว่า "กุสลา ธมฺมา" นี้ ท่านผู้  
 อตุตฺตวิเสสาภาเวน ปณฺธิเตหิ สมฺปฏิจฺฉโต, ทั้งหลายไม่ยอมรับรอง เพราะไม่มีความ  
 น จ กุสลา รูปํ จกฺขุมาสฺสทา วิย หมายต่างกัน เหมือนอย่างที่ไม่ยอมรับรอง  
 อณฺณมณฺณํ อโนโลกิตตฺตภาเวน. ในประโยคว่า "กุสลา กุสลา", และไม่  
 รับรอง เพราะว่ามี ความหมายไม่ส่องถึงกัน  
 และกัน จุดศัพท์ว่า กุสลา รูปํ จกฺขุมา.

(กุศล รูป คนผู้มีตาดี)

กุสลสฺสทฺโท ปเนตฺถ อนวชฺชสุขวิปาก- ส่วนกุศลศัพท์ในคำว่า กุสลา ธมฺมา เป็นต้น นี้  
 สงฺขาทสฺส อตุตฺตสฺส โชตกภาเวน<sup>๑</sup> ท่านยอมรับ เพราะส่องถึงความหมาย คือ  
 สมฺปฏิจฺฉโต, อกุสลสฺสทฺโท สวชฺชทุกฺข- ความไม่มีโทษ และมีวิปากเป็นสุข, อกุศล-  
 วิปากคฺตฺตชฺชิตกคฺตฺเตน, อพฺยาคตสฺสทฺโท ศัพท์ ท่านยอมรับ เพราะส่องความหมายของ  
 อวิปากคฺตฺตชฺชิตกคฺตฺเตน, ธมฺมสฺสทฺโท สภาว- ความมีโทษและมีวิปากเป็นทุกข์, อพฺยาคต-  
 ธารณาทือตฺตชฺชิตกคฺตฺเตน. ศัพท์ท่านยอมรับ เพราะส่องถึงความหมายว่า

<sup>๑</sup> ก. โชตคภาเวน.

ไม่มีวิบาก, ธรรมศัพท์ท่านยอมรับ เพราะ  
ส่องถึงความหมาย มีการทรงไว้ซึ่งสภาวะ  
เป็นต้น.

โส เอเตส อัญจนานนฺตเร วุจฺจมาโน  
อตุตฺตโน อตุตฺตสามณฺณํ ทีเปติ. สฬฺเพว  
หิ เอเต สภาวธารณาทีนา ลกฺขณ  
ธมฺมา.

ธรรมศัพท์นั้น เมื่อก้าวในลำดับแห่งศัพท์  
มีกุศลศัพท์เป็นต้น ยอมรับถึงความเสมอกัน  
โดยความหมาย. เพราะศัพท์เหล่านี้ทั้งหมด  
ชื่อว่า ธรรม โดยลักษณะมีการทรงไว้ซึ่ง  
สภาวะเป็นต้น.

กุสลาทิสฺสททา จาปิ ธมฺมสทฺทสฺส ปุโรโต  
วุจฺจมานา อตุตฺตโน อตุตฺตวิเสสํ ตสฺส  
ทีเปนฺติ. ธมฺโม หิ กุสลโล วา โหติ  
อกุสลโล วา อพฺยากโต วา.

และแมื่อกุศลศัพท์เป็นต้น เมื่ออยู่ข้างหน้าของ  
ธรรมศัพท์ ก็ส่องถึงความหมายแปลกกันของ  
ธรรมศัพท์นั้น. ความจริง ธรรมเป็นกุศลก็มี  
เป็นอกุศลก็มี เป็นอัพยากฤตก็มี.

เอวเมเต วิสฺสุ วิสฺสุ วุจฺจมานา อตุตฺตโน  
อตุตฺตโน อตุตฺตมตฺตทีปกตฺเตน สมฺปฏฺิจฺจิตา.  
ธมฺมสทฺแทน สห วุจฺจมานา อตุตฺตโน  
อตุตฺตโน อตุตฺตสามณฺณํ, อตุตฺตวิเสสํ วา  
ทีปกตฺเตน โลเก ปณฺธิเตหิ สมฺปฏฺิจฺจิตา.  
ตสฺมา ยเทตฺตเมตฺต อเอกตฺตณานตฺตตฺต<sup>๑</sup>

รวมความว่า ศัพท์เหล่านี้เมื่อก้าวแยกกัน  
ท่านผู้รู้ทั้งหลายในโลก ยอมรับว่าส่องเพียง  
ความหมายของตน ๆ. เมื่อก้าวรวมกับ  
ธรรมศัพท์ ยอมรับว่าส่องถึงความหมาย  
เสมอกัน, หรือความหมายต่างกัน. เพราะ  
ฉะนั้น ข้อที่ท่านกำหนดว่า มีความหมาย

<sup>๑</sup> ฉ. เอกตฺตณานานตฺตตฺต.

วิกปเปตฺวา โทสาโรปนการณํ วุคฺคํ, สัพพเมตฺ อการณํ.

เหมือนกัน และมีความหมายต่างกัน แล้ว กล่าวเหตุของการยกความผิดไว้ ในคำว่า กุสลา ธมฺมา เป็นต้นทั้งหมดนี้ ไม่เป็นข้อ สำคัญ.

อยนฺตาว กุสลตฺตีกุสฺส อนุปฺพทพทวณฺณา. อิมินาว นเยน เสสฺตฺตีกทฺทกานมฺปิ นโย เวทิตฺพโพ. อีโต ปรี ปน วิเสสฺมตฺตเมว วกฺขามิ.

การพรรณนาตามลำดับทของกุศลตีกะเพียง เท่านั้นก่อน. แมตีกะและทุกะที่เหลือกก็พึง ทราบการพรรณนาตามลำดับทโดยนัยนี้แล. ก็ต่อแต่นี้ไปข้าพเจ้าจักกล่าว เพียงข้อที่ ต่างกันเท่านั้น.

๒. สุขาย เวทนายาติอาทิสฺ สุขสทฺโท ทาว สุขเวทนาสุขมฺล- สุขารมฺมณสุข เหตุสุขปัจจยฎฺฐานอพฺยาปชฺฌ- นิพฺพานาทิสฺ ทิสฺสตี.

๒. อันดับแรก สุขศัพท์ในคำว่า สุขาย เวทนาย เป็นต้น ใช้ในความหมายว่า สุขเวทนา สุขมฺล สุขารมฺมณะ สุขเหตุ สุขปัจจยฎฺฐานะ อพฺยาปชฺฌะ และนิพฺพาน เป็นต้น.

อยณฺหิ "สุขสฺส จ ปหานา"ติอาทิสฺ<sup>๒</sup> สุข- เวทนายํ ทิสฺสตี.

ความจริง สุข ศัพท์นี้ ใช้ในความหมายว่า สุขเวทนา ตั้งในประโยคเป็นต้นว่า "เพราะ ละสุข(เวทนา)เสียได้".

<sup>๑</sup> ฉ. วกฺขาม .

<sup>๒</sup> อภี. ส. ๓๔/๔๗ ; ทิ. สี. ๔/๑๐๐.

"สุโย พุทธานํ อุปปาโท<sup>๑</sup> สุขา วิจารณ์  
โลก"ติอาที่สุ<sup>๒</sup> สุขุมเล.

ใช้ในความหมายว่า สุขุมล(ต้นเคาของสุข)  
ตั้งในประโยคเป็นต้นว่า "ความอุปัติของ  
พระพุทธเจ้าทั้งหลาย เป็น(ต้นเคาของ)  
ความสุข. ความปราศจากความกำหนด  
เป็น(ต้นเคาของ)ความสุขในโลก".

"ยสุมา จ โข มหาลี รูปํ สุขํ สุขานุปติคํ  
สุขาวกุกนฺตุน"ติอาที่สุ<sup>๓</sup> สุขารมฺมณ.

ใช้ในความหมายว่าสุขารมณ ตั้งในประโยค  
ว่า "ดูกรมหาลี ก็เพราะเหตุที่รูปมีอารมณ์  
เป็นสุข" (อันสุขเวทนาแทรกเข้าไปอยู่).

"สุขสเสคํ ภิกฺขเว อธิวจันฺ ยทิตํ  
บุญญานํ"ติอาที่สุ<sup>๔</sup> สุขเหตุมฺหิ.

ใช้ในความหมายว่าเหตุแห่งความสุข ตั้งใน  
ประโยคเป็นต้นว่า "ภิกษุทั้งหลาย ที่ว่า  
บุญ ๆ นี้ เป็นชื่อของความสุข".

"ยาวญฺจิตํ ภิกฺขเว น สุกรํ อกฺขาเนน  
ปาปญฺจิตํ, ยาว สุขา สคฺคา<sup>๕</sup> น เต สุขํ  
ปชานนฺติ, เย น ปสฺสนฺติ นนฺทนน"ติ-  
อาที่สุ<sup>๖</sup> สุขปจฺจยฺภูจาเน.

ใช้ในความหมายว่า สุขปัจจยภูฐานะ (ฐานะ  
อันเป็นปัจจัยของความสุข) ตั้งในประโยค  
เป็นต้นว่า "ภิกษุทั้งหลาย การถึงฐานะอัน  
เป็นปัจจัยของความสุขกระทั่งสวรรค์อันเป็น

<sup>๑</sup> ข. ฐ. ๒๕/๔๑.

<sup>๒</sup> ข. ฉ. ๒๕/๘๖ ; วิ. มหา. ๔/๖.

<sup>๓</sup> ส. ขนธ. ๑๗/๘๖. <sup>๔</sup> อ. สตุตทก. ๒๓/๕๐.

<sup>๕</sup> ม. ฉ. ๑๔/๓๒๔. <sup>๖</sup> ส. ส. ๑๕/๘.

คุณอมรจักร วรรณะภูติ

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อักษรสาส์น ม.-พ.๑-๑๕

(ฐานะที่เป็นปัจจัยของ) ความสุขด้วยการ  
บอกเล่านี้มีใช้ทำไถ่กาย ๆ, พวกที่ไม่เห็น  
ส่วนนั้นทวน ย่อมไม่เข้าใจ(ถึงฐานะที่เป็น  
ปัจจัยของ) ความสุข".

"ทีฏฐมมุขวิหารา เอเต ธมฺมา"<sup>๑</sup>ติ-  
อาทีสุ<sup>๑</sup> อพฺยาปชฺฌเณ.

ใช้ในความหมายว่า อภัยปาชณะ (ความไม่  
เบียดเบียน) ตั้งในประโยคเป็นต้นว่า  
"ธรรมเหล่านี้ เรากล่าวว่าเป็นเครื่องอยู่  
เป็นสุขในปัจจุบัน".

"นิพฺพานํ ปรมํ สุขนฺ"<sup>๒</sup>ติอาทีสุ<sup>๒</sup> นิพฺพาเน.

ใช้ในความหมายว่า นิพพาน ตั้งในประโยค  
เป็นต้นว่า "พระนิพพานเป็นความสุขอย่าง-  
ยิ่ง".

อิธ ปนายํ สุขเวทนายเมว ทฎฺฐพฺโพ.  
เวทนาสทฺโท "วิทิตา เวทนา  
อุปฺปชฺชุนฺตี"<sup>๓</sup>ติอาทีสุ<sup>๓</sup> เวทียิตฺสุมิเยว  
วตฺตคฺติ.

แต่ในที่นี้ สุข คัพฺพนี้ ใช้ในความหมายว่า  
สุขเวทนาเท่านั้น. เวทนาคัพฺพ ใช้ได้เฉพาะ  
ในความหมายว่าเสวยอารมณ์ ตั้งในประ-  
โยคเป็นต้นว่า "วิทิตา เวทนา อุปฺปชฺชุนฺตี"  
(ความเสวยอารมณ์ทั้งหลายปรากฏเกิดขึ้น).

<sup>๑</sup> ม. ม. ๑๒/๗๓.

<sup>๒</sup> ข. ๖. ๒๕/๔๒.

<sup>๓</sup> ม. ๑. ๑๔/๒๕๔.

<sup>๔</sup> ก. เวทนายิตฺสุมิเยว.



ทุกขสทโท ทุกขเวทนาทุกขวัตตุ-  
ทุกขารมณทุกขปลุจยทุกขปลุจยภูจนาทิส  
ทิสสติ.

อรรถ "ทุกขสส จ ปหานา"ติอาทิส<sup>๑</sup>  
ทุกขเวทนาย ทิสสติ.

"ชาติปี ทุกขา"ติอาทิส<sup>๒</sup> ทุกขวัตตุสมิ.

"ยสุมา จ โข มหาลี รูป ทุกข์  
ทุกขานุปัตติ ทุกขาวกุกนตนะ"ติอาทิส<sup>๓</sup>  
ทุกขารมณ.

"ทุกโข ปาปสส อจฺจโย"ติอาทิส<sup>๔</sup> ทุกข-  
ปลุจเย.

ทุกขศัพท์ ใช้ในความหมายว่า ทุกข-  
เวทนา ทุกขวัตตุ ทุกขารมณ ทุกขปลุจย  
ทุกขปลุจยภูจนาณะเป็นต้น.

จริงอยู่ ทุกข ศัพท์นี้ ใช้ในความหมาย  
ว่า ทุกขเวทนา ตั้งในประโยคเป็นต้นว่า  
"เพราะละทุกขใดควย".

ใช้ในความหมายว่าทุกขวัตตุ(ที่ตั้งแห่งทุกข์)  
ตั้งในประโยคเป็นต้นว่า "แม่ชาติก็เป็น  
(ที่ตั้งของ)ทุกข์".

ใช้ในความหมายว่า ทุกขารมณ ตั้งในประ-  
โยคเป็นต้นว่า "ดูกรรมหาลี ก็เพราะเหตุที่  
รูปมีอารมณ์เป็นทุกข์ (อันทุกขเวทนาแทรก  
เข้าไปอยู่)".

ใช้ในความหมายว่า ทุกขปลุจย ตั้งในประ-  
โยคเป็นต้นว่า "การสั่งสมบาปเป็น(ปลุจย  
แห่ง)ทุกข์".

<sup>๑</sup> อภี. ส. ๓๔/๔๗.

<sup>๒</sup> ที. มหา. ๑๐/๓๔๐, อภี. วิ. ๓๔/๑๒๗.

<sup>๓</sup> ส. ขนฺธ. ๑๗/๘๗.

<sup>๔</sup> พุ. ๖. ๒๕/๓๐.

"ยาวณฺจิทํ ภิกฺขเว น สุกรํ อุกฺขาเนน  
ปาปณฺฑิตุํ, ยาว ทุกฺขา นิรยา"ติอาทีสุ"<sup>๑</sup>  
ทุกฺขปจฺจยฺยฐานเณ.

อิธ ปนายํ ทุกฺขเวทนายเมว ทฺวสฺสพฺโพ.

วจนฺตโถ ปเนตฺถ สฺขยตีติ สุชา,  
ทุกฺขนตีติ ทุกชา, น ทุกชา จ น  
สุชา จาติ อทุกขมสุชา. มกาโร  
ปทสนฺธิวเสณ วุตฺโต. สพฺพาปิ อารมฺมณฺสฺส  
รลํ เวทยนฺตี<sup>๒</sup> อนุภวานฺตีติ เวทนา.

ตาสุ อิกฺขานฺนุภวนลกฺขณา สุชา. อนิกฺขานฺนุ-  
ภวนลกฺขณา ทุกชา. อุกฺขยวิปริตฺตานุภวน-  
ลกฺขณา อทุกขมสุชา.

ใช้ในความหมายว่า ทุกขปัจจยัญฐาน ตั้งใน  
ประโยคเป็นต้นว่า "ภิกษุทั้งหลาย การถึง  
ฐานะอันเป็นปัจจัยแห่งทุกข์ กระทั่งถึงนรก  
อันเป็น(ฐานะที่เป็นปัจจัยแห่ง)ทุกข์ด้วยการ  
บอกเล่านี้มีใช้ทำไฉน."

แต่ทุกขศัพท์ในที่นี้ ใช้ได้เฉพาะในความหมาย  
ว่าทุกขเวทนาเท่านั้น.

ก็ในคำว่า สุชา ยเวทนาย เป็นต้นนี้  
พึงทราบความหมายของคำดังต่อไปนี้ ที่ชื่อ  
ว่า สุ เพราะทนไฉนง่าย, ชื่อว่า ทุก  
เพราะทนไฉนยาก, ชื่อว่า อทุกขมสุ เพราะ  
ไม่ใช่ทุกข์และไม่ใช่สุข. ม อักษร ท่านกล่าว  
ว่าเป็นบทสนธิ. แม้ทั้งหมดชื่อว่า เวทนา  
เพราะเสวยคือรับรู้รสแห่งอารมณ์.

ในบรรดาเวทนาเหล่านั้น สุชเวทนา มีการ  
เสวยอิฏฐารมณ์เป็นลักษณะ. ทุกฺขเวทนามี  
การเสวยอนิฏฐารมณ์เป็นลักษณะ. อทุกขม-

<sup>๑</sup> ม. อ. ๑๔/๓๑๗.

<sup>๒</sup> ส. เวทียนฺตี.

โย ปนายํ ติสฺสปี ปเทสุ สมฺปยุตฺตสทฺโท  
ตสฺสตุโณ .

สมฺมา<sup>๑</sup> ปกาเรหิ ยุตฺตาคี สมฺปยุตฺตา .  
กตเรหิ ปกาเรหิตี ? เอกุปฺปาตทาที่<sup>๒</sup>

"นตฺถิ เกจि ธมฺมา เกหิจि ธมฺเมหิ  
สมฺปยุตฺตา"ตี . "อามนฺตา"<sup>๓</sup>ตี หิ อิมสฺส  
ปณฺหสฺส ปฏิกฺเขเป "นนุ อตฺถิ เกจि  
ธมฺมา เกหิจิ ธมฺเมหิ สหคฺตา สหชาตา  
สํสฺฐา เอกุปฺปาทา เอกนิโรธา  
เอกวตฺตุกา เอการมฺมณา"<sup>๔</sup>ตี เอว

สุขเวทนา มีการเสวยอารมณ์ที่แผกจาก  
อิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ทั้ง ๒ เป็นลักษณะ .

พึงทราบเนื้อความแห่งสัมปยุตตศัพท์ใน ๓ บท  
ดังต่อไปนี้ .

ชื่อว่า สัมปยุตตะ เพราะประกอบพร้อมกัน  
ด้วยประการต่าง ๆ . ถ้ามว่า ประการ  
ต่าง ๆ เป็นไฉน ? แก้วว่า ประการต่าง ๆ  
มีการเกิดรวมกันเป็นต้น .

ถ้ามว่า "ธรรมบางเหล่าที่สัมปยุตด้วยธรรม  
บางเหล่าไม่มีหรือ" แก้วว่า แท้จริงในการ  
ไม่ยอมตอบปัญหาที่ว่า "อามนฺตา" ข้าพเจ้า  
ได้กล่าวความหมาย แห่งสัมประโยคไว้ด้วย  
สามารถแห่งการเกิดรวมกันเป็นต้น อย่างนี้  
ว่า "ธรรมบางเหล่าไปรวมกัน เกิดรวมกัน

<sup>๑</sup> ฉ . สมํ .  
<sup>๒</sup> ก . เอกุปฺปาท . . . . .  
<sup>๓</sup> อภि . ก . ๓๗ / ๓๖๕ .  
<sup>๔</sup> อภิ . ก . ๓๗ / ๓๖๕ .

อภฺรสาธินํ ป . - ๗ . ๑ - ๑๕

คุณสรศักดิ์ วาจาสิทธิศิโร  
อุทิศกุศลให้คุณยาย และพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว

เอกุปปาทตาที่<sup>๑</sup> วเสณ สมฺปโยคตฺโต ระคนกัน เกิดพร้อมกัน คับพร้อมกัน มีวัตุ  
 วุตฺโต. อย่างเดียวกัน มีอารมณ์อย่างเดียวกันกับ  
 ธรรมบางเหล่ามีอยู่มิใช่หรือ" ?

อิตฺติ อิมฺหิ เอกุปปาทตาที่<sup>๒</sup> สมฺมา<sup>๓</sup> ชื่อว่า สัมปยุตตะ เพราะประกอบพร้อมกัน  
 ปกาเรหิ ยุตฺตาคฺติ สมฺปยุตฺตา. ด้วยประการต่าง ๆ มีการเกิดรวมกันเป็น  
 ตน ทั้งพรรณนามาฉะนี้.

๓. วิปากตฺติเก อณฺณมณฺณ-  
 วิสิญฺจันํ กุสลากุสลันํ ปากาคฺติ วิปากา.  
 วิปกุกภาวมาปนฺนํ อรูปธมฺมานเมตฺตํ  
 อธิวจฺนํ.

๓. พึงอธิบายใน วิปากติ กะดังต่อไปนี้  
 ชื่อว่า วิปาก เพราะเป็นผลแห่งกุศลและ  
 อกุศลอันต่างจากกันและกัน. คำว่า วิปาก นี้  
 เป็นชื่อแห่งอรูปธรรมทั้งหลายที่ถึงความเป็น  
 วิปาก.

วิปากธมฺมธมฺมาติ<sup>๔</sup> วิปากธมฺมา ธมฺมา  
 วิปากชนกา ธมฺมา, ยถา ชาติ-  
 ชราสภาวา ชาติชราปกตฺติกา สตฺตฺตา  
 "ชาติธมฺมา ชราธมฺมา" ติ วุจฺจฺนฺติ,  
 เอวํ วิปากชนกฺกุเจเน<sup>๕</sup> วิปากสภาวา  
 บทว่า วิปากธมฺมธมฺมา ไต่แก่ธรรมทั้งหลาย  
 ที่มีวิปากเป็นธรรม คือธรรมที่ก่อให้เกิด  
 วิปาก, อธิบายว่า ธรรมมีวิปากเป็นสภาพ  
 มีวิปากเป็นปกติ เพราะเป็นธรรมที่ก่อให้เกิด  
 เกิดวิปากเช่นเดียวกับเหล่าสัตว์ ผู้ซึ่งมี

<sup>๑</sup> เอกุปปาท.... <sup>๒</sup> ฉ. สมํ.  
<sup>๓</sup> ฉ. วิปากธมฺมธมฺมาติ วิปากสภาวธมฺมา.  
<sup>๔</sup> ก. วิปากชนกตฺเตน. <sup>๕</sup> เอกุปปาท.....

วิปากปกติกา ฐมมาติ อตุโถ. ตติยบท  
อุภยสภาวปฏิกุเขปวเสน วุตต.

ชาติชราเป็นสภาพ มีชาติชราเป็นปกติ ท่าน  
เรียกว่า "มีชาติเป็นธรรม มีชราเป็น  
ธรรม". บทที่ ๓ (แนววิปากนวิปากฐม-  
ธมมา) ท่านกล่าวไว้โดยปฏิเสธสภาวะทั้ง๒.

#### ๔. อุปาทินนุปาทานิยตติเก

อารมฺมณกรณวเสน ตณฺหาทีหิ<sup>๑</sup> อุเปเตน  
กัมมฺนา อาทินฺนา ผลภาเวน คหิตาติ  
อุปาทินฺนา<sup>๒</sup>, อารมฺมณภาวํ อุปคฺนฺตฺวา  
อุปาทานสมฺพฺนฺเชน อุปาทานานํ หิตาติ  
อุปาทานิยา, อุปาทานสฺส อารมฺมณ-  
ปจฺจยภูตानํ เอตํ อธิวจฺนํ.

๕. พึงทราบอธิบายใน อุปาทินนุ-  
ปาทานิยติเก ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า อุปาทินนุ-  
เพราะอุกกรรม ที่ประกอบควยตัณหาคือเป็นต้น  
ยึดถือ โดยทำให้เป็นอารมณ์ คือถือเอาโดย  
ความเป็นผล, ชื่อว่า อุปาทานิยะ เพราะ  
เกื้อกูลแก่อุปาทานทั้งหลายโดยเข้าถึงความ  
เป็นอารมณ์แล้ว สัมพันธ์กันกับอุปาทาน,  
คำว่า อุปาทานิยะ นี้ เป็นชื่อแห่งธรรมที่เป็น  
อารมณ์ปัจจัยแห่งอุปาทาน.

อุปาทินฺนา จ เต อุปาทานิยา จาติ  
อุปาทินนุปาทานิยา, สาสวกมฺมฺนิพฺพตฺตานํ  
รูปารูปธมฺมานเมตํ อธิวจฺนํ. อิติ อิมินา

ชื่อว่า อุปาทินนุปาทานิยะ เพราะอุกกรรม  
เข้าไปยึดถือไว้ควย ทั้งเกื้อกูลแก่อุปาทาน  
ควย, คำว่า อุปาทินนุปาทานิยะ นี้ เป็นชื่อ

<sup>๑</sup> ฉ. ตณฺหาทีหิ.

<sup>๒</sup> สี. อุปาติณฺณา.

นเยน เสสพททวเยปิ ปฏิเสธสหิโต  
 อตุโถ เวทิตพโพ.

รูปธรรมและอรูปธรรมที่เกิดแต่กรรม ซึ่งยังมีอาสวะ. แม้ใน ๒ บทที่เหลือพึงทราบเนื้อความ ซึ่งประกอบด้วยคำปฏิเสธโดยนัยตั้งพรรณนามานี้.

๕. สังกิลิฏฐสังกิลีสกิตติเก

สังกิลีสกิตติ สังกิลีส, วิพาทติ  
 อุปตาเปติ จาติ อตุโถ. สังกิลีสเสน  
 สมนุณาคตาติ สังกิลิฏฐา. อตุทานัน  
 อารมมณัน กตุวา ปวตุตเนน สังกิลีส  
 อรหุตติ, สังกิลีสเส วา นียุตตา ตสฺส  
 อารมมณภาว อนติกุกมนโตติ สังกิลีสกา,  
 สังกิลีสสฺส อารมมณปจฺจยภูตทานัน เอต  
 อธิวจนัน. สังกิลิฏฐา จ เต สังกิลีสกา  
 จาติ สังกิลิฏฐสังกิลีสกา. เสสพททวยมปิ  
 ปุริมตติเก วุตตนเยเนว เวทิตพพ.

๕. พึงทราบอธิบายใน สังกิลิฏฐ-

สังกิลีสกิตติเก ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า สังกิลีส เพราะทำให้เศร้าหมอง, อธิบายว่าเบียดเบียน คือทำให้เรารอน. ชื่อว่า สังกิลิฏฐ เพราะเป็นธรรม ที่ประกอบด้วยสังกิลีส. ชื่อว่า สังกิลีสิกะ เพราะควรแกสังกิลีส โดยทำตนให้เป็นอารมณ์เป็นไป, หรือประกอบในสังกิลีส เพราะกลัววงความเป็นอารมณ์ของสังกิลีสนั้นไปไม่ได้, คำว่า สังกิลีสิกะ นี้ เป็นชื่อแห่งธรรม ที่เป็นอารมณ์ปัจจัยแห่งสังกิลีส. ชื่อว่า สังกิลิฏฐ- สังกิลีสิกะ เพราะประกอบด้วยสังกิลีส และควรหรือประกอบในสังกิลีส. แม้ ๒ บทที่เหลือ พึงทราบโดยนัยที่กล่าวแล้วในติกะต้นนแล.

คุณสมเกียรติ - คุณวิสันต์ - คุณน้ำเงิน จงวนิชย์ คุณชนะพล - คุณพิศพร

คุณวัชรวิ - คุณวัชรระ ชวนางกูร สร้างต้นฉบับถวาย เป็นพุทธบูชา

๖. วิตกกฤตติเก สมฺปโยคฺวเสณํ  
 ปวตฺตมาเนน สห วิตกฺเกน สวิตกฺกา.  
 สห วิจาเรณ สวิจารา. สวิตกฺกา จ  
 เต สวิจารา จาติ สวิตกกฺกสวิจารา.  
 อุกฺขรหิตา อวิตกกฺกอวิจารา. วิตกก-  
 วิจาเรสุ วิจาโรว มตฺตา ปมาณํ  
 เอเตสนฺติ วิจารมตฺตา, วิจารโต อุตฺตรํ  
 วิตกฺเกน สหฺธิ สมฺปโยคํ น กจฺจนฺตีติ  
 อตฺโถ. อวิตกฺกา จ เต วิจารมตฺตา  
 จาติ อวิตกกฺกวิจารมตฺตา.

๗. ปีติตติเก ปีติยา สห  
 เอกุปฺปาทาทีภาวํ กตาติ ปีติสฺหคฺตา,  
 ปีติสมฺปยุตฺตาติ อตฺโถ. เสสฺปททฺวเยปิ  
 เอเสว นโย.  
 อุเปกฺขชาติ เจตฺถ อทุกฺขมสุขา เวทนา  
 วุตฺตา, สา हि สุขทุกฺษาการบฺปวตฺตี  
 อุเปกฺขติ มชฺฌตฺตาการสณฺจิตฺตา เตนา-

๖. พึงทราบอธิบายใน วิตกกฤตติเก  
 ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า สวิตกฺก เพราะประกอบ  
 ด้วยวิตกซึ่งเป็นไปด้วยสามารถแห่งสัมประ-  
 โยค. ชื่อว่า สวิจาระ เพราะประกอบด้วย  
 วิจาร. ชื่อว่า สวิตกกฺกสวิจาระ เพราะ  
 ประกอบด้วยวิตก และประกอบด้วยวิจาร  
 ธรรมที่ปราศจากวิตกและวิจารทั้ง ๒ ชื่อ  
อวิตกกฺกอวิจาระ. ชื่อว่า วิจารมตฺตา เพราะ  
 บรรดาวิตกและวิจาร วิจารเท่านั้นเป็น  
 ประमाण, อธิบายว่า ไม่ถึงสัมประโยคกับ  
 วิตกยิ่งกว่าวิจาร. ชื่อว่า อวิตกกฺกวิจารมตฺตา  
 เพราะไม่มีวิตก แต่มีเพียงวิจาร.

๗. พึงทราบอธิบายใน ปีติตติเก  
 ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า ปีติสฺหคฺตา เพราะถึงภาวะ  
 มีเกิดร่วมกันเป็นต้นกับปีติ, คือสัมปยุตด้วย  
 ปีติ. แม้ใน ๒ บทที่เหลือก็มีนัยเช่นเดียวกัน.  
 ส่วนอทุกฺขมสุขเวทนา ตรัสไว้ในคำว่า  
อุเปกฺขานี้, จริงอยู่ อทุกฺขมสุขเวทนานั้น  
 ชื่อว่า อุเบกฺขา เพราะเขาไปเพ่งถึงความ

คุณวรัชย์ คัจฉพันธุ์

อุทิศกุศลให้ นายภราคร จงเจริญรัตน์

กาเรน ปวตฺตคีติ อุเปกฺขา. อิติ  
เวทนาตฺติกโต ปททวยเมว คเหตุวา  
นิปปีติกสฺส สุขสฺส สบปีติกสุขโต วิเสส-  
ทสฺสนวเสน อัยฺยํ ติโก วุตฺโต.

เป็นไปแห่งอาการของสุขและทุกข์ คือเป็น  
ไปด้วยอาการนั้น เพราะดำรงอยู่ด้วย  
อาการเป็นกลาง ๆ. กังนั้น ท่านจึงกล่าว  
ติคะนี้ไว้โดยถือเอาบททั้ง ๒ จากเวทนา  
ติคะนั้นแหละ แล้วแสดงสุขที่ไม่มีปีติให้แปลก  
จากสุขที่มีปีติ.

๘. ทสฺสนตฺติเก ทสฺสเนนาติ  
โสตาปตฺติมคฺเคน. โส หิ ปจฺมํ นิพฺพานํ  
ทสฺสนโต "ทสฺสนนฺ"ติ วุตฺโต. โคตรภ  
ปน กิณฺจาปิ ปจฺมตรํ ปสฺสตี, ยถา  
ปน รณฺโณ สนฺตีกิ์ เกนจิเทว กรณฺเียน  
อาคโต ปุริโส ทูรโตว รติกาย จรณฺตํ  
หตฺถิกฺขนฺธคตฺ<sup>๑</sup> ราชานํ ทิสฺวาปิ "ทิสฺวา  
เต ราชา"ติ ปุณฺโณ ทิสฺวาปิ  
กตฺตพฺพกิจฺจสฺส อกตฺตตา "น ปสฺสามิ"ติ  
อาท, เอวเมว นิพฺพานํ ทิสฺวาปิ  
กตฺตพฺพสฺส กิเลสํปฺพานสฺสาภาวา น  
"ทสฺสนนฺ"ติ วุจฺจตี, ตณฺหิ ฌานํ

๘. พึงทราบอธิบายใน ทสฺสนตฺติเก  
ดังต่อไปนี้ บทว่า ทสฺสเนน ไต่แกโสตา-  
ปตฺติมรรค. จริงอยู่ โสตาปตฺติมรรคนี้ตรัส  
เรียกว่า "ทสฺสนะ" เพราะเห็นพระนิพพาน  
ก่อน. ส่วนโคตรภุ แม้จะเห็นพระนิพพาน  
ก่อนกว่าก็จริง, ถึงกระนั้นก็ไม่ตรัสเรียกว่า  
"ทสฺสนะ" เพราะแม้จะเห็นพระนิพพาน  
ก็ไม่ไต่ละกิเลสที่จะต้องละ, อุปมาเหมือน  
บุรุษผู้มาสู่สำนักของพระราชา ด้วยกรณียกิจ  
บางอย่าง แม้เห็นพระราชาที่ประทับอยู่บน  
คอช้างทรง กำลังเสด็จพระราชดำเนินไป  
ตามถนนแต่ไกลถูกเขาถามว่า "ท่านเฝ้า

<sup>๑</sup> ฉ. หตฺถิกฺขนฺธคตฺ.



มคฺคสฺส อาวชฺชนฏฺจาเน ทิฏฺฐติ.

พระราชารู้หรือ" ก็ตอบว่า "ข้าพเจ้า  
ยังไม่ได้เฝ้า" เพราะถึงแม่จะเห็น แต่ก็  
ไม่ได้ทำกิจที่ตนจะต้องทำ (คือการเฝ้า)  
ฉะนั้น, ความจริงญาณนั้นย่อมตั้งอยู่ในฐานะ  
เป็นอวัชชนะแห่งมรรค(จิตที่คำนึงถึงมรรค).

ภวานายาติ เสสฺมคฺคตฺตเยน, เสส-  
มคฺคตฺตยณฺหิ ปจฺมมคฺเคน ทิฏฺฐสฺมีเยว  
ธมฺเม ภวานาวเสน อูปฺปชฺชติ, อทิฏฺฐปฺพ  
กิลฺยจि น ปสฺสติ, ตสฺมา "ภวานา"ติ  
วฺจฺจติ. ตติยปทํ อุกฺขปฏิกฺขเปวเสน  
วฺจฺจติ.

บทว่า ภวานาย ไต่แก่มรรค ๓ ประการที่  
เหลือ, เพราะเหตุที่มรรค ๓ ประการที่  
เหลือเกิดขึ้นในธรรม ที่ปฐมมรรคเห็นแล้ว  
เท่านั้น ด้วยอำนาจภวานา, จะไม่เห็น  
อะไร ๆ ที่ปฐมมรรคไม่เคยเห็น, ฉะนั้น  
จึงตรัสเรียกว่า "ภวานา". บทที่ ๓ ตรัส  
ไว้วด้วยอำนาจการปฏิเสธบททั้ง ๒.

๘. คทนนตรตฺติเก ทสฺสเนน  
ปหาตพฺโพ เหตุ เอเตสฺนติ ทสฺสเนน  
ปหาตพฺพเหตุกา. ทุตฺติยปเทปิ เอเสว  
นโย. ตติยปเท "เนว ทสฺสเนน จ น  
ภวานาย จ ปหาตพฺโพ เหตุ เอเตสฺน"ติ  
เอวมตฺถํ อคฺคเหตุวา "เนว ทสฺสเนน

๘. พิงฺทราบอธิบายในติเกต่อไป  
ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า ทสฺสเนน ปหาตพฺพเหตุกา  
เพราะมีเหตุอันทสฺสนะจะพึงละ. แม้ในบท  
ที่สองก็มีนัยเช่นเดียวกัน. ในบทที่ ๓ อย่าพึง  
ถือเอาความอย่างนี้ว่า "ไม่มีเหตุอันทสฺสนะ  
และภวานาจะพึงละ" แต่พึงถือเอาความ

๑ จ. เนว ทสฺสเนน น ภวานาย  
ปหาตพฺโพ.

น ภาวนาย ปหาตพโพ เหตุ เอเตส อตุถิตี<sup>๑</sup>ติ เอวมตโต คเหตุพโพ.

อิตรถา หิ อเหตุกาน อคฺคหณิ ภเวยฺย,  
เหตุเยว หิ เอเตส นตฺถิ, โย ทสฺสเนน-  
ภาวนาหิ ปหาตพโพ ลียา. สเหตุเกสุปี  
เหตุวชฺชานํ ปหานํ อาปชฺชติ, น เหตุณิ.  
เหตุเยว หิ เอเตส เนว ทสฺสเนน น  
ภาวนาย ปหาตพโพติ วุตฺโต, น เต  
ธมฺมา. น<sup>๑</sup> อุกฺกยปี เจต อธิปฺเปตฺ.

ตสฺมา เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย  
ปหาตพโพ เหตุ เอเตส อตุถิตี เนว  
ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพโพเหตุกา  
อยมตโต คเหตุพโพ.

อย่างนี้ว่า "มีเหตุอันที่ส่นจะฟังละก็ไม่ใช่อันภาวนาจะฟังละก็ไม่ใช่".

จริงอยู่ เมื่อถือเอาความอันนอกไปจากนี้ก็จะไม่ฟังถือเอาเหตุกรรมเขาดวย, เพราะเหตุกรรมเหล่านั้นไม่มีเหตุที่ส่นและภาวนาจะฟังละ. แม้นในเหตุกรรมทั้งหลายการละกรรมที่เว้นจากเหตุยอมถูกต้อง, แต่การละกรรมที่เป็นตัวเหตุ หาถูกต้องไม่. เพราะเหตุแห่งกรรมเหล่านั้นนั้นแหละ ตรัสว่า อันที่ส่นจะฟังละก็ไม่ใช่อันภาวนาจะฟังละก็ไม่ใช่, กรรมเหล่านั้นก็ไม่ได้ตรัสไว้. และแม้การไม่ถือเอาเหตุกรรม และการละกรรมที่เว้นจากเหตุทั้ง ๒ อย่างนี้ ก็ไม่ทรงประสงค์เอา.

เพราะฉะนั้น ฟังถือเอาความดังนั้นว่า ชื่อว่า เนว ทสฺสเนน น ภาวนาย ปหาตพโพเหตุกา เพราะมีเหตุอันที่ส่นจะฟังละก็ไม่ใช่อันภาวนาจะฟังละก็ไม่ใช่.

<sup>๑</sup> ฉ. น-สทฺโท นตฺถิ.

๑๐. อาจยคามิตติเก กมฺมกิลเสหิ  
 อาจียตีติ อาจโย, ปฏิสนธิจตุคตูปุตฺตานิ  
 เอตํ นามํ. ตสฺส การณํ หุตฺวา นิปฺพาทน-  
 กวาเวน ตํ อาจยํ คจฺจนฺตี, ยสฺส วา  
 ปวตฺตุนฺตี, ตํ ปุคฺคลํ ยถาวุตฺตเมว  
 อาจยํ คเมนฺตีติปิ. อาจยคามิโน,  
 สาสวกุสลากุสลานํ เอตํ อธิวจัน.

ตโต เอว อาจยสงฺฆาตา จยา  
 อเปตตฺตา นิพฺพานํ อเปตี จยาตี  
 อปจโย, ตํ อารมฺมณํ กตฺวา ปวตฺตุนฺโต  
 อปจยํ คจฺจนฺตีติ อปจยคามิโน, อริย-  
 มคคานเมตํ อธิวจัน.

๑๐. ฟังทราบอธิบายใน อาจยคา-  
มิตติกะ ดังต่อไปนี้ สภาวะที่ชื่อว่า อาจยะ  
 เพราะอรรถว่า อังกรรมและกิเลสสังสม,  
 คำว่า อาจยะ นี้ เป็นชื่อแห่งปฏิสนธิ จุติ  
 คติและปวัตตะ. ชื่อว่า อาจยคามิ เพราะ  
 อรรถว่า ถึงความสังสมนั้น โดยเป็นเหตุ  
 ให้ความสังสมนั้นสำเร็จ, หรือยังบุคคลผู้มี  
 ธรรมเหล่านั้น ให้ถึงความสังสมตามที่กล่าว  
 แลownั้นเอง, คำว่า อาจยคามิ นี้ เป็นชื่อ  
 แห่งธรรมที่เป็นกุศลและอกุศลที่ยังมีอาสวะ.

พระนิพพานชื่อว่าปราศจากความก่อ เพราะ  
 ปราศจากความก่อ คือความสังสมนั้นแล  
 ฉะนั้น จึงชื่อว่าอปจยะ(ปราศจากความก่อ),  
 ชื่อว่า อปจยคามิ เพราะอรรถว่า ถึง  
 พระนิพพานที่ปราศจากความก่อ เพราะทำ  
 พระนิพพานนั้นให้เป็นอารมณ์, คำว่า อปจย-  
คามิ นี้เป็นชื่อแห่งอริยมรรค.

อปิจ ปาการิ อัญญกวัตตมกั วีย ปวตุตฺตํ อัจฉินนุตตา คจฺจนฺตึตฺติ อัจฉคามิโน, เตน จิตฺ จิตฺ อัญญกั วิทฺธํสยมาโน ปุริโส วิย ตเทว ปวตุตฺตํ อปฉินนุตตา คจฺจนฺตึตฺติ อปฉคามิโน. ตติยปทํ อุกฺกยปฏิกฺกเขเปเน วุตฺตํ.

อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า อัจฉคามิ เพราะอรรถว่า กอธรรมที่เป็นไป เหมือนช่างอิฐก่อกำแพง ฉะนั้น, ชื่อว่า อปฉคามิ เพราะอรรถว่า ไม่ก่อธรรมที่เป็นไปนั้นนั่นแหละ เหมือนบุรุษหรืออิฐที่ช่างอิฐนั้นก่อไว้ ๆ ฉะนั้น. บทที่ ๓ ตรีสโวโดยปฏิเสธคำทั้ง ๒.

๑๑. เสกขตติเก ทีสุ ลิกฺขาสฺ ชาติตาติ เสกฺขา, สตฺตุนฺนํ เสกฺขานํ เอเตตฺติปิ เสกฺขา, อปริโยสิตลิกฺขตฺตา สยเมว ลิกฺขนฺตึตฺติปิ เสกฺขา.

๑๑. พึงทราบอธิบายใน เสกขตติเก ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า เสกขะ เพราะเกิดใน ไตรลิกขาบาง, เพราะเป็นธรรมของพระเสขะ ๑ จำพวกบาง, เพราะตนเองยังต้องศึกษาอยู่ โดยที่เป็นผู้ยังไม่จบการศึกษาบาง.

อฺปริ ลิกฺขิตพฺพภาวโต น เสกฺขาติ อเสกฺขา, วุฑฺฒิปฺปตฺตา วา เสกฺขาคีปิ อเสกฺขา, อรหตฺตผลธมฺมานํ เอตํ อธิวจฺนํ. ตติยปทํ อุกฺกยปฏิกฺกเขเปเน วุตฺตํ.

ชื่อว่า อเสขบุคคล เพราะเป็นบุคคลที่ไม่ต้องศึกษา เหตุเพราะไม่มีสิ่งที่จะต้องศึกษาต่อไป, อีกนัยหนึ่ง เสขบุคคล ผู้ถึงความเจริญแล้ว แม้เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่า อเสขบุคคล, คำว่า อเสกขะ นี้ เป็นชื่อแห่งธรรม คือ อรหัตผล. บทที่ ๓ ทานกล่าวไว้โดยปฏิเสธ คำทั้ง ๒.

คุณก็ เจริญพงศ์  
อุทิศกุศลให้คุณอินทร์ เจริญพงศ์

๑๒. ปริตตติเก สมนุตโต  
 ขณติตตฺตา อปฺปมตฺตํ ปริตฺตุนฺติ วุจฺจติ,  
 "ปริตฺตํ โคมยปิณฺหนุ"<sup>๑</sup> ตีอาทีสุ<sup>๑</sup> วีย,  
 อีเมปิ อปฺปานุภาวตาย ปริตฺตตา วียาติ  
ปริตฺตตา, กามาวจรธมฺมานเมตฺ อธิวจฺนํ.

กิเลสวิภวมนสมตฺถตฺตาย, วิปุลผลตฺตาย,  
 ทิมสนฺตทานตฺตาย จ มหนฺตภาวํ คตฺตา,  
 มหนฺตเทหิ วา โอฟารจฺจนฺทวীরียจิตฺต-  
 ปญฺญเถหิ คตฺตา ปฏิปนฺนาติปิ มหคฺคตฺตา.

ปมาณกรฺรา ธมฺมา รากาทโย ปมาณํ  
 นาม, อารมฺมณโต วา สมนฺปโยคโต วา  
 นตฺถิ เอเตสํ ปมาณํ, ปมาณสฺส จ  
 ปฏิปกฺขาคิ อปฺปมาณฺนา.

๑๒. พึงทราบอธิบาย ในปริตตติเก  
 ดังต่อไปนี้ อารมณฺมีประมาณน้อยตรัสว่า  
 ปริตตะ (เล็กน้อย) เพราะถูกบั่นรอนรอบ  
 ด้าน, ดังในประโยคเป็นต้นว่า "ปริตฺตํ  
 โคมยปิณฺท" (ก่อนโคมยเล็กน้อย), แมธรรม  
 เหล่านี้ก็ชื่อว่า ปริตตะ เพราะเป็นเหมือน  
 ถูกบั่นรอนรอบด้าน เหตุมีอนุภาพน้อย,  
 คำว่า ปริตตะนี้ เป็นชื่อแห่งธรรมฝ่าย  
 กามาวจร.

ชื่อว่า มหคคตะ เพราะถึงความเป็นสภาวะ  
 อันใหญ่เพราะสามารถขมกิเลสได้, เพราะ  
 มีผลไพบุลย์, และเพราะมีความสืบต่อเป็น  
 เวลานาน, หรืออันท่านผู้ใหญ่ที่มีฉันทะ วิริยะ  
 จิตตะและปัญญาอันยิ่งถึงแล้ว คือบรรลุแล้ว.

ธรรมมีราคาเป็นต้น ที่ทำให้มีปริมาณ (คือ  
 ทำให้แหล่ลมล่าต่ำสูง) ชื่อว่าปมาณะ, ธรรม  
 ที่ไม่มีประมาณโดยอารมณ์ หรือโดยสัมประ-  
 โยค, ทั้งเป็นปฏิปักษ์ต่อประมาณด้วย ชื่อว่า  
อปฺปมาณะ.

<sup>๑</sup> ล. ขนฺธ. ๑๗/๑๗๕.

๑๓. ปริตตารมมณตติเก ปริตต<sup>๑</sup>  
 อารมมณ<sup>๑</sup> เอเตสนุติ ปริตตารมมณา.  
 เสสพททวเยปิ เอเสว นโย.

๑๔. หีนตติเก หีนาคิ ลามกา  
 อกุสลา ฐมา. หีนปณีนาน มชฺเฌ  
 ภาวาคิ มชฺฌิมา, อวเสสา เตฎุมิกกา<sup>๑</sup>  
 ฐมา. อุตตมญฺเฌน, อตปฺปกญฺเฌน จ  
ปณีนตา, โลกุตตตรา ฐมา.

๑๕. มิจฉตตติเก "หิตสุขาวหา  
 เม ภวิสฺสนุติ"<sup>๑</sup>ติ เอว<sup>๑</sup> อาสีสิตาปี<sup>๒</sup> ตถา  
 อภาวโต, "อสุภาที่สุเขว สุกนุ"<sup>๑</sup>ติอาทิต-  
 วิปริตปฺปวตฺติโต จ มิจฉาสภาวาคิ  
มิจฉตตตา, วิปากทาเน สติ ขนฺธ-  
 เกทานนฺตรเมว วิปากทานโต นียตา,

๑๓. พึงทราบอธิบายใน ปริตตารม-  
มณตติเก ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า ปริตตารมมณะ  
 เพราะมีอารมณ์เล็กน้อย. แม้ใน ๒ บทที่  
 เหลือกม็นัยเช่นเดียวกัน.

๑๔. พึงทราบอธิบายใน หีนตติเก  
 ดังต่อไปนี้ ธรรมอันลามกคือเป็นอกุศลชื่อว่า  
หีนธรรม. ชื่อว่า มชฺฌิมธรรม เพราะ  
 มีในท่ามกลาง แห่งหีนธรรมและปณีนธรรม  
 ไต่แก ธรรมที่เหลือซึ่งเป็นไปในภูมิ ๓.  
 โลกุตตรธรรม ชื่อว่า ปณีนธรรม เพราะอรรธ  
 ว่างสูง, และเพราะอรรธว่าไม่รู้จักอิม.

๑๕. พึงทราบอธิบายใน มิจฉตตติเก  
 ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า มิจฉตตะ เพราะเป็น  
 สภาวะที่ผิดเหตุน่า แมจะหวังอย่างนี้ว่า  
 "สิ่งเหล่านี้ จักนำประโยชน์สุขมาให้เรา"  
 ดังนี้ ก็ไม่เป็นไปได้อย่างที่หวังบ้าง, เหตุ  
 ว่าเป็นไปโดยวิปริต เป็นต้นว่า "ยึดถือใน

<sup>๑</sup> ฉ. เตฎุมกา.

<sup>๒</sup> ฉ. อาสีสิตาปี.

มิจฺฉตฺตา จ เต นียตา จาติ มิจฺฉตฺต-  
นียตา.

สิ่งที่ไม่งามเป็นคั่นนั้นแหละว่า งามบ้าง",  
ชื่อว่า นียตะ เพราะเมื่อจะให้วิบากก็ให้ใน  
ลำดับแห่งการสิ้นชีวิต, ชื่อว่า มิจฉัตตนียตะ  
เพราะธรรมเหล่านั้น เป็นทั้งมิจฉัตตะและ  
นียตะ.

วุตฺตวิปริเตน อตุเถน สุมมา สภาวาทิ  
สุมมตฺตา, สุมมตฺตา จ เต นียตา จ  
อนนฺตรเมว ผลทาเนนาติ สุมมตฺตนิยตา.  
อุภยธาปิ น นียตาติ อนียตา.

ชื่อว่า สัมมัตตะ เพราะเป็นสภาวะที่ชอบ  
โดยความหมาย ตรงกันข้ามกับที่กล่าวแล้ว,  
ชื่อว่า สัมมัตตนิยตะ เพราะเป็นสภาวะ  
ทั้งที่ชอบทั้งแน่นอน ด้วยการให้ผลเป็นลำดับ  
ไป. ชื่อว่า อนียตะ เพราะไม่แน่นอนแม้โดย  
ประการทั้ง ๒.

๑๖. มคฺการมมณฺตติเก นิพพานํ  
มคฺคตฺติ คเวสฺสตี, กิเลเส วา มาเรนฺโต  
คจฺฉตฺตี มคฺโค, มคฺโค อารมมณฺ  
เอเตสนฺติ มคฺการมมณา. อฏฺฐจฺกโกปิ  
มคฺโค ปจฺจยฺญฺเจเน เอเตสํ เหตุติ  
มคฺคเหตุกา. มคฺคสมฺปยุตฺตา วา เหตุ,  
มคฺเก วา เหตุติ มคฺคเหตุ, เต

๑๖. พึงทราบอธิบายใน มคคา-  
รัมมณฺตติเก ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า มรรค เพราะ  
อรรถว่า ค้นหา คือแสวงหาพระนิพพาน,  
หรือหากิเลสทั้งหลาย, ชื่อว่า มคการัมมณะ  
เพราะมีมรรคเป็นอารมณ์. ชื่อว่า มคคเหตุกะ  
เพราะมีมรรคที่ประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นเหตุ  
โดยอรรถว่าเป็นปัจจัย. ชื่อว่า มคคเหตุ

นายแพทย์ธรรมบุญ - คุณสุคนธ์ ประไพวงษ์  
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อภฺยสาสนี ป. - ๗. ๑ - ๒๐

เอเตสํ เหตุติปิ มคฺคเหตุกา.

เพราะเหตุที่สัมปยุตด้วยมรรค, หรือเหตุในมรรค, ชื่อว่า มคฺคเหตุกะ เพราะมีมรรคเป็นเหตุตั้งนี้มี.

สมฺมาทิสฺสึ สยํ มคฺโค เจว เหตุ จ, อิติ มคฺโค เหตุ เอเตสนฺติปิ มคฺคเหตุกา.

สมฺมาทิสฺสึ เป็นทั้งมรรคเป็นทั้งเหตุใดเอง, ฉะนั้น จึงชื่อว่า มคฺคเหตุกะ เพราะเป็นทั้งมรรคและเป็นทั้งเหตุ ตั้งนี้มี, ชื่อว่า มคฺคาคิปปิ เพราะมีมรรคเป็นอริปัตติ โดยที่มีอำนาจเหนือ.

อภิกฺขิตฺวา ปวตฺตณฺนฺเจน มคฺโค อธิปฺติ เอเตสนฺติ มคฺคาคิปปิโน.

๑๗. อุปฺปนฺนตฺติเก อุปฺปาทโต

ปฏฺจาย ยาว ภฺจกา อุทฺธํ ปนฺนา คตา ปวตฺตาคฺติ อุปฺปนฺนา. น อุปฺปนฺนาคฺติ อนฺุปฺปนฺนา. ปรินิฏฺฐิตการณฺกเทศฺตฺตา อวสฺสํ อุปฺปชฺชิสฺสฺสนฺตีติ อุปฺปาทิโน.

๑๗. พึงทราบอธิบายในอุปฺปนฺนตฺติกะ ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า อุปฺปนฺนะ เพราะถึงคือไปดำเนินไปเบื้องบน ตั้งแต่อุปาทขณะจนถึงภังคขณะ. ชื่อว่า อนฺุปฺปนฺนะ เพราะยังไม่ถึงเบื้องบน. ชื่อว่า อุปฺปาทิ เพราะจักเกิดขึ้นแน่นอน เพราะเป็นส่วนหนึ่งแห่งเหตุที่สำเร็จแล้ว.

๑๘. อตีตฺตฺติเก อตฺตโน สภาวํ,

อุปฺปาทาทิกฺขณฺมํ วา ปตฺตฺวา อติกฺกนฺตาคฺติ อตีตา. ตทฺถุภยํปิ น อากตฺตาคฺติ อนาคตา.

๑๘. พึงทราบอธิบายใน อตีตฺตฺติกะ

ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า อตีตะ เพราะถึงสภาวะของตน, หรือถึงอุปาทขณะเป็นต้นแล้วก็



ตี ตี การณ์ ปฏิจุ อุปุพฺพนาติ  
ปัจจุพฺพนา.

ลวงเลยไป. ชื่อว่า อนาคตะ เพราะยังไม่  
ถึงแม้ทั้ง ๒ อย่างนั้น. ชื่อว่า ปัจจุพฺพนะ  
เพราะอาศัยเหตุนี้ ๆ เกิดขึ้น.

๑๙. อนนตรตฺติเก อตีต อารมมณั  
เอเตสนฺติ อตีตารมมณา. เสสฺสพทฺทว เยปิ  
เอเสว นโย.

๑๙. พึงทราบอธิบายในอนนตรตฺติเก  
ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า อตีตารมมณะ เพราะ  
มีอารมณ์เป็นอดีต. ถึงใน ๒ บทที่เหลือก็มี  
นัยเช่นเดียวกัน.

๒๐. อชฺชตตตฺติเก "เอวํ ปวตฺต-  
มานา มยํ อตฺตาคี กถณํ คมิสฺสํสามา"ติ  
อิมินา วีย อธิปฺปาเยน อตฺตानํ อธิการํ  
กตฺวา ปวตฺตาคี อชฺชตฺตา. อชฺชตตสทโท  
ปนายํ โทจรชฺชตฺเต นียกชฺชตฺเต  
อชฺชตฺตชฺชตฺเต วิสยชฺชตฺเตติ จตุสุ  
อตฺเตสุ ทิสฺสตี.

๒๐. พึงทราบอธิบายในอชฺชตตตฺติเก  
ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า อชฺชตตะ เพราะยกตนขึ้น  
เป็นใหญ่ด้วยความประสงค์ เหมือนจะเป็น  
ดังนี้ว่า "พวกเราเมื่อเป็นอยู่อย่างนี้ ก็จัก  
ยึดถือว่าเป็นอดีต". ก็ อชฺชตตคัพพ นี้  
ใช้ในความหมาย ๔ อย่าง คือ โจรชฺชตตะ  
นียกชฺชตตะ อชฺชตตชฺชตตะ วิสยชฺชตตะ.

"เตนานนฺท ภิกฺขุณา ตสฺมีเยว ปุริมสฺมี  
สมาธินิมิตฺเต อชฺชตฺตเมว จิตฺตํ สณฺจ-  
เปตพฺพ"<sup>๑</sup> อชฺชตฺตรโตะ สมาหิโตะ"<sup>๒</sup>ติอาทิสฺสุ  
หิ อยํ โทจรชฺชตฺเต ทิสฺสตี.

จริงอยู่ อชฺชตตะคัพพ นี้ ใช้ในความหมายว่า  
โจจรชฺชตตะ ดังในประโยคเป็นคำว่า  
"อานนท ภิกษุทั้งหลายตั้งจิตอันมีอารมณ์ภายใน  
นั้นแหละ ไว้หมั่นในสมาธินิมิตเดิมมันแล

<sup>๑</sup> ม. อ. ๑๔/๒๓๗.  
<sup>๒</sup> ข. ธ. ๒๔/๖๔.

อภิมุขสาธิต ม. - ๗. ๑ - ๒๐

เธอยินดีแล้วในอารมณ์อันมี ฌ ภายใน(จัก)  
มีจิตตั้งมั่นแล้ว".

"อชุตตัม สมุปสาทนํ,<sup>๑</sup> อชุตตัม วา ใช้ในความหมายว่า นียกัชฌัตตะ กังใน  
ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสึ วิหเรตี"ติอาทีสุ<sup>๒</sup> ประโยคเป็นต้นว่า "ความผ่องใสภายใน,  
นียกชุตตเต. ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายในอยู่".

"ฉ อชุตตคิกานิ อายตนาณิ"ติอาทีสุ<sup>๓</sup> ใช้ในความหมายว่า อชฌัตตชฌัตตะ กังใน  
อชุตตชุตตเต. ประโยคเป็นต้นว่า "อายตนะอันเป็นภายใน ๖".

"อโย โข ปนानนุท วิหาโร ตถา- ใช้ในความหมายว่า วิสยชฌัตตะ อธิบายว่า  
คเตน อภิสมฺพุทฺโธ ยทิตฺ สพุพฺพนิมิตฺตานํ ในฐานะอันยิ่งใหญ่ กังในประโยคเป็นต้นว่า  
อมนสิการา อชุตตัม สุตฺตัม "อาณนทฺ เราตถาคคฺเข้าถึงสุญฺตะ (ผล-  
อุปสมฺปชฺช วิหเรตี"ติอาทีสุ<sup>๔</sup> วิสยชุตตเต, สมาบัติ) อันเป็นภายในอยู่ เพราะไม่ใส่ใจ  
อิสฺสรียฎฺฐาเนติ อตุโถ. ผลสมาปฺตฺติ ถึงนิमितทั้งปวง ธรรมเป็นเครื่องอยู่นี้แล  
หิ พุทฺธานํ อิสฺสรียฎฺฐานํ นาม. เราตถาคคฺโตตรัสรู้แล้ว". จริงอยู่ ผล-  
สมาบัติ ชื่อว่า เป็นฐานะอันยิ่งใหญ่ของ  
พระพุทฺธเจ้าทั้งหลาย.

<sup>๑</sup> ที. ส. ๔/๔๔; อภ. ส. ๓๔/๔๔.

<sup>๒</sup> ที. มหา. ๑๐/๓๓๗.

<sup>๓</sup> ม. อ. ๑๔/๔๐๐.

<sup>๔</sup> ม. อ. ๑๔/๒๓๖.

คุณนุ สุวรรณทัต

สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

อิธ ปน นียกชุณฺตเต อธิปุเปโต. ตสุมา  
 อตุตโน สนฺตนาเน ปวตฺตนา ปาฏิปุคฺคลิกา  
 ธมฺมา อชฺชุตฺตาทิ เวทิตพฺพา. ตโต  
 พหิฏฺฐา<sup>๑</sup> ปน อนินฺทฺริยพฺพธา วา  
 อนินฺทฺริยพฺพธา วา<sup>๒</sup> พหิทฺธา นาม.  
 ตตฺติยปทํ ตทฺถภยวเสณ วุตฺตํ.

แต่ในที่นี้ ทรงประสงค์เอาในความหมายว่า  
 ภายในอันเนื่องในตน. เพราะฉะนั้น ธรรม  
 ที่เป็นของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นไปในสันดาน  
 ของตน ฟังทราบวา อัชฌัตตธรรม. ส่วน  
 ธรรมที่เป็นภายนอกนั้น จะเนื่องด้วย  
 อินทรีย์หรือไม่เนื่องด้วยก็ตาม ชื่อว่า  
พหิทธาธรรม. บทที่ ๓ ตรัสไว้ด้วยสามารถ  
 แห่งบททั้ง ๒ นั้น.

๒๑. อนนฺตรตฺติโก ปน เตเยว  
 ติปุปกาเรปิ ธมฺเม อารมฺมณํ กตฺวา  
 ปวตฺตนวเสณ วุตฺโต.

๒๑. ส่วน อนันตรัตติกะ ตรัสไว้โดยยก  
 ธรรมทั้ง ๓ ประการนั้นแหละ ขึ้นเป็น  
 อารมณ์เป็นไป.

๒๒. สนิทฺสสนฺตติเก ทฺวฺจพฺพ-  
 ภาวสงฺขาเตน สห นิตฺสสนฺนาติ  
สนิทฺสสนา, ปฏินฺนภาวสงฺขาเตน สห  
 ปฏิเมนาติ สฺบปฏิมฺมา, สนิทฺสสนา จ เต  
 สฺบปฏิมฺมา จาติ สนิทฺสสนสฺบปฏิมฺมา. นตฺถิ  
 เอเตสํ ทฺวฺจพฺพภาวสงฺขาตํ นิตฺสสนนฺติ

๒๒. ฟังทราบอธิบายในสนิทัสสนัตติกะ  
 ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า สนิทัสสนะ เพราะเป็นไป  
 กับนิทัสสนะ คือภาวะที่จักขุจะพึงเห็นได้,  
 ชื่อว่า สัพปฏิมะ เพราะเป็นไปกับปฏิมะ คือ  
 การกระทบ, ชื่อว่า สนิทัสสนสัพปฏิมะ เพราะ  
 ธรรมเหล่านั้น เป็นนิทัสสนะด้วย เป็น

<sup>๑</sup> ฉ. พาหิรฎฐา.

<sup>๒</sup> ก. อนินฺทฺริยพฺพธา วาติ.

อนิหัสสนา, อนิหัสสนา จ เต สัปปฏิมะทวย. ชื่อว่าอนิหัสสนะ เพราะไม่มี  
 วุคฺคฺนเยเนว สัปปฏิมา จาติ อนิหัสสน- นิหัสสนะคือภาวะที่จักขุจะพึงเห็นได้, ชื่อว่า  
สัปปฏิมา. ตติยปทํ อุกฺยปฏิกุเข เปน อนิหัสสนสัปปฏิมะ เพราะธรรมเหล่านั้นเป็น  
 วุคฺคฺ. อนิหัสสนะ และเป็นสัปปฏิมะ โดยนัยที่กล่าว  
 นั้นแหละ. บทที่ ๓ ตรัสไว้โดยปฏิเสธคำ  
 ทั้ง ๒.

อัย คาว ติกมาติกาย อานุพฺพทวณฺณา.

พรณนาความตามลำดับบทในติกมาติกา  
 เพียงเท่านั้นก่อน.

ติกมาติกาทวณฺณา นิฏฺฐิตา.

พรณนาความตามลำดับบทแห่งติกมาติกา  
 จบ.

**ทุกมาติกาปทวณณา**

**พรรณนาความตามลำดับบทแห่ง-**

**ทุกมาติกา**

๑-๖. ทุกมาติกา ยํ ปน ติ เกสุ  
อนาคตปทวณณํ เยว กริสฺสาม. เหตุ-  
โคจจเก ทาว.

๑-๖. ก็ใน**ทุกมาติกา** ข้าพเจ้าจัก  
พรรณนา เฉพาะบทที่ยังไม่ปรากฏในติกะ  
ทั้งหลายเท่านั้น. จักพรรณนาในเหตุ-  
โคจจกะก่อน.

เหตุธมฺมาติ มฺลฎฺเฌน เหตุสงฺขาตา  
ธมฺมา, "เหตุ ธมฺมา" ติปิ ปา โส.  
น เหตุติ เตสํ เยว ปฏิกุเชปว จนํ.  
สมฺปโยคโต ปวตฺเตน สห เหตุนาติ  
สเหตุกา. ตเถว ปวตฺโต นคฺติ  
เอเตสํ เหตุติ อเหตุกา. เอกุปฺปาทาที-  
ตาย เหตุนา สมฺปยุตฺตาคี เหตุสมฺปยุตฺตา.  
เหตุนา วิปฺยุตฺตาคี เหตุวิปฺยุตฺตา.

ธรรมคือเหตุ เพราะอรรถเป็นรากเงา  
ชื่อว่า เหตุธมฺมา (ธรรมอันเป็นตัวเหตุ),  
บาลีว่า "เหตุ ธมฺมา" ก็มี. คำว่า น เหตุ  
เป็นคำปฏิเสธธรรมเหล่านั้นนั่นเอง. ชื่อว่า  
สเหตุกะ เพราะมีเหตุที่เป็นไปโดยสัม-  
ประโยค (การประกอบรวมกัน). ชื่อว่า  
อเหตุกะ เพราะไม่มีเหตุที่เป็นไปเหมือน  
อย่างนั้นนั่นเอง. ชื่อว่า เหตุสมฺปยุตตะ  
เพราะประกอบด้วยเหตุ โดยมีการเกิด  
รวมกันเป็นต้น. ชื่อว่า เหตุวิปฺยุตตะ  
เพราะขาดจากเหตุ.

อิ เมสญฺจ ทฺวินนํปิ ทฺกานํ กิณฺจาปิ อคฺคโต  
นानคฺตํ นคฺติ, เทสนาวิลาสေန, ปน

ก็ทุกะแม่ทั้ง ๒ นี้ จะไม่มีความหมายต่างกัน  
ก็จริง, ถึงอย่างนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัส

พระเดชา ปณฺญาปสุโต  
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

ตถา พุชฌนทานัน วา ปุคคทานัน อชฺฌาสย-  
วเสน วุตฺตทา. ๒ วั เพื่อความไพเราะแห่ง  
เทศนา, หรือเพื่อให้ถูกกับอัธยาศัย ของ  
เหล่าบุคคลผู้จะรูตามไต่.

ตโต ปริ สกฺ เลกเทสวเสน ปจฺมทุกิ  
หุติยตติเยหิ สหฺธิ โยเชตฺวา เตสึ  
"เหตุ น เหตุ"ติอาทินัน<sup>๑</sup> ปทานัน วเสน  
ยถาสมฺภวโต อปเรปิ ตโย ทูกา วุตฺตทา. ๓  
ต่อนั้นไปตรงประกอบทุกะแรกทุกตอนเข้ากับ  
ทุกะที่ ๒ และที่ ๓ แล้วจึงตรัสไว้อีก ๓ ทุกะ  
ตามลำดับที่เหตุเหล่านั้นจะเกิดได้ ด้วย  
สามารถแห่งบทเป็นต้นว่า "เหตุ น เหตุ"  
ดังนี้.

ตตฺถ ยถเอว "เหตุ เจว ฐมา สเหตุกา  
จา"ติ เอตํ สมฺภวติ, ตถา "เหตุ  
เจว ฐมา อเหตุกา จา"ติ อิทํ ทุกมฺปิ.  
ในบรรดา ๓ ทุกะนั้น แม่ทุกะนั้น คือ "เหตุ  
เจว ฐมา อเหตุกา จ" (ธรรมที่เป็นตัว  
เหตุและไม่มีเหตุ) ย่อมเกิดมิได้, เหมือน  
อย่างทุกะนั้น คือ "เหตุ เจว ฐมา  
สเหตุกา จ"(ธรรมที่เป็นตัวเหตุและมีเหตุ)  
ฉะนั้น.

ยถา จ "สเหตุกา เจว ฐมา  
น จ เหตุ"ติ เอตํ สมฺภวติ, ตถา  
"อเหตุกา เจว ฐมา น จ เหตุ"ติ  
อิทมฺปิ. เหตุสมฺปยุตฺตทูกน สหฺธิ  
แม่ทุกะนั้น คือ "อเหตุกา เจว ฐมา น จ  
เหตุ" (ธรรมที่ไม่มีเหตุ และไม่ใช้ตัวเหตุ)  
ย่อมเกิดมิได้, เหมือนอย่างทุกะนั้น คือ  
"สเหตุกา เจว ฐมา น จ เหตุ" (ธรรม

<sup>๑</sup> ส. เหตุ น เหตุอาทินัน.

โยชนายปิ เอเสว นโย.

ที่มีเหตุและไม่ใช้ตัวเหตุ) ฉะนั้น. แม้ใน  
การประกอบความกับเหตุสัมปยุตทุกะ ก็มีนัย  
เช่นเดียวกัน.

ตตุร ยเทค "น เหตุ ฐมา  
สเหตุกาปิ อเหตุกาปิ"ติ สิทุเร "น เหตุ  
โย ปน ฐมา"ติ อติริคค "โย ปนา"ติ  
ปท วุคค, ตสส วเสน อย อติเรกคโ  
สงคหิโตติปิ เวทิตพโพ.

เมื่ออรรทรูปสำเร็จเป็น "น เหตุ  
ฐมา สเหตุกาปิ อเหตุกาปิ" (ธรรมที่  
ไม่ใช่ตัวเหตุ ก็เป็นไคทั้งธรรมที่มีเหตุ ทั้งที่  
ไม่มีเหตุ) ดังนี้ คำว่า "น เหตุ โย ปน  
ฐมา" ก็เป็นคำที่เกิน เนื้อความที่เกินนี้  
พึงทราบว่า พระผู้มีพระภาคทรงรวบรวมไว้  
ด้วยอำนาจแห่งบทว่า "โย ปน", ดังที่ตรัส  
ไว้ในพระบาลีนั้น.

กถ ? น เภวล นเหตุฐมาว, อถ  
โย อญเณปิ, จ สเหตุกาปิ อเหตุกาปิ  
อิจเจว, อถ โย อญเณปิติ.

ถามว่า ท่านรวบรวมไว้อย่างไร ? ตอบว่า  
ท่านรวบรวมไว้อย่างนี้ว่า ไม่เพียงแต่ธรรม  
ที่ไม่ใช่ตัวเหตุเท่านั้น ที่เป็นไคทั้งธรรมที่มี  
เหตุ ทั้งธรรมที่ไม่มีเหตุ, แม้ธรรมเหล่านี้,  
ก็เป็นธรรมที่มีเหตุไคบาง เป็นธรรมที่ไม่มี  
เหตุไคบาง, แต่เป็นไคโดยประการอื่น ดัง  
กล่าวแล้ว.

๑ ฉ. สเหตุกา อเหตุกาอิจเจว.

อิทั วุตตํ โหติ "ยถา หิน เหตุ ฐมา  
 สเหตุกาปิ อเหตุกาปิ, เอว เหตุ ฐมา  
 สเหตุกาปิ อเหตุกาปิ. ยถา จ น เหตุ  
 ฐมา<sup>๑</sup> สเหตุกาปิ อเหตุกาปิ, เอว  
 น เหตุ ฐมา เหตุสมปยุตฺตาปิ  
 เหตุวิปยุตฺตาปิ"ติ.

ทานอธิบายไว้ดังนี้ว่า "เหมือนอย่างว่า  
 ธรรมที่ไม่ใช่ตัวเหตุ เป็นไต่ทั้งสเหตุกธรรม  
 ทั้งอเหตุกธรรมฉนใด, ธรรมที่เป็นตัวเหตุ  
 ก็เป็นไต่ทั้งสเหตุกธรรม ทั้งอเหตุกธรรม  
 ฉนนั้น. อนึ่ง ธรรมที่ไม่ใช่เป็นตัวเหตุ เป็น  
 ไต่ทั้งสเหตุกธรรมทั้งอเหตุกธรรม ฉนใด,  
 ธรรมที่ไม่ใช่ตัวเหตุก็เป็นไต่ทั้งเหตุสมปยุต-  
 ธรรม ทั้งเหตุวิปยุตธรรมฉนนั้น".

๑-๑๓. จุฬนฺตรทฺเกสุ อตฺตโน

นิปฺผาทเกน สห ปฺจฺเจนาติ สฺปฺปฺจฺจยา.  
 นตฺถิ เอเตสํ อฺปฺปาเท วา ลิตฺติยํ  
 วา ปฺจฺจโยติ อฺปฺปฺจฺจยา. ปฺจฺเจหิ  
 สฺมาคณฺตฺวา กตฺตาติ สํขตฺตา. น สํขตฺตาติ  
อฺสํขตฺตา.

๑-๑๓. พิงฺทราบอธิบายในจุฬนฺตร-

ทฺเก ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า สฺปฺปฺจฺจยะ เพราะ  
 มีปัจจัยที่ยังตนให้สำเร็จได้. ชื่อว่า อฺปฺจฺจยะ  
 เพราะไม่มีปัจจัยในอุปาทขณะ หรือใน  
 ลิตฺติขณะ. ชื่อว่า สํขตฺเต เพราะมีปัจจัยมา  
 ประชุมกันปรุงแต่ง. ชื่อว่า อฺสํขตฺเต เพราะ  
 ไม่มีปัจจัยมาประชุมกันปรุงแต่ง.

อวิฬฺโภควเสน รฺูปํ เอเตสํ อตฺถิตฺติ  
 รฺูปีโน. ตถาวีธํ นตฺถิ เอเตสํ รฺูปนฺนติ

ชื่อว่า รฺูปธรรม เพราะมีรูปคืออวิฬฺโภครูป.  
 ชื่อว่า อรฺูปธรรม เพราะไม่มีรูปชนิดนั้น.

<sup>๑</sup> ก. ยถา ฆน เหตุฐมา.



อรุปีโน. รูปปนลกฺขณํ วา รูปํ, ตํ  
เอ-เตสํ อตุถิติ รูปโน. น รูปโน  
อรุปีโน.

อีกนัยหนึ่งชื่อว่า อรุปธรรม เพราะมีรูปซึ่งมี  
ความสลายเป็นลักษณะ, ธรรมที่มีใช้รูป  
ชื่อว่า อรุปธรรม.

โลกิยา ธมฺมาติ โลก วุจฺจติ ลุชฺชน-  
ปลุชฺชนญฺ เจน วุญฺ. ตสฺมี ปริยาปน-  
ภา เวน โลกเ นียตุตฺตาติ โลกิยา. ตโต  
อตุถิตฺตมาติ อุตฺตรา. โลกเ อปริยาปน-  
ภา เวน โลกโต อตุตฺตราติ โลกุตฺตรา.

วิญฺเฐ ทานเรียกวา โลก ในคำว่า โลกิยา  
ธมฺมา นี้ เพราะอรรถวาชำระทรุคโทรม.  
ชื่อว่า โลกิยธรรม เพราะประกอบในโลก  
โดยเหตุที่นับเนื่องอยู่ในโลกนั้น. ชื่อว่า  
อุตรธรรม (ธรรมอันยิ่ง) เพราะข้ามขึ้นจาก  
โลกนั้น. ชื่อว่า โลกุตรธรรม เพราะข้ามขึ้น  
จากโลก โดยเหตุที่ไม่นับเนื่องอยู่ในโลก.

เกนจิ วิญเญยยาติ จกฺขุวิญญาณาทีสุ  
เกนจิ เอเกน จกฺขุวิญญา เณน วา  
โสตวิญญา เณน วา วิชานิตฺตพฺพา. เกนจิ  
น วิญเญยยาติ เอเตเนว จกฺขุวิญญา เณน  
วา โสตวิญญา เณน วา น วิชานิตฺตพฺพา.  
เอวํ สนฺเต ทวินฺนํปี ปทานํ อตุถ-  
นानตุตโต ทฺโก โหติ.

ชื่อว่า เกนจิ วิญเญยยา คือ จะพึง  
รู้ได้ด้วยจักขุวิญญาณหรือโสตวิญญาณอย่างใด  
อย่างหนึ่ง ในบรรดาจักขุวิญญาณเป็นต้น.  
ชื่อว่า เกนจิ น วิญเญยยา คือไม่พึง  
รู้ได้ด้วยจักขุวิญญาณหรือโสตวิญญาณอย่างใด  
อย่างหนึ่งนั้นนั่นเอง. เมื่อเป็นเช่นนั้น  
บทแม่ทั้ง ๒ ก็จัดเป็นทุกะได้เพราะมีความ-  
หมายต่างกัน.

๑๔-๑๕. อาสาโคจจนเก อาสาณุตีติ  
อาสา. จกฺขุโตปิ ฯเปฯ มนโตปิ  
 สนฺทนต์ิ, ปวตฺตณฺตึติ วุตฺตํ โหติ.  
 ธมฺมโต ยาว โคตรมฺ, โอกาสโต ยาว  
 ภวคฺคํ สวณฺตึติ วา อาสา, เอเต  
 ธมฺเม เอตณฺจ โอกาสํ อนุโตกริตฺวา  
 ปวตฺตณฺตึติ อตฺถ. อนุโตกรณฺตฺถ โห อัย  
อา-กาโร.

จิรปฺปาริวาสึญฺเจเน มทึราทโย อาสวา,  
 อาสวา วึยาติปิ อาสา. โลกสฺมี หิ  
 จิรปฺปาริวาสึกา มทึราทโย อาสวาติ  
 วุจฺจณฺตึ. ยทึ จ จิรปฺปาริวาสึญฺเจเน  
 อาสวา, เอเตเยว ภวึตฺมรหนฺตึ.  
 วุตฺตณฺตึ "ปุริมา ภิกฺขเว โภภู น  
 ปณฺณายติ อวิชฺชาย 'อิตฺโต ปุพฺเพ อวิชฺชา  
 นาโหสิ"ติอาทึ."

๑๔-๑๕. พึงทราบอธิบายใน อาสา-  
โคจจนเก ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า อาสา เพราะ  
 อรรถว่า ไหลไปทั่ว อธิบายว่า ไหลไป  
 ก็เป็นไปทางจักขุบ้าง ฯลฯ ทางใจบ้าง.  
 อีกนัยหนึ่ง ชื่อว่า อาสา เพราะเมื่อว่าโดย  
 ธรรมก็ไหลไปได้ กระทั่งถึงโคตรมฺ, เมื่อ  
 ว่าโดยโอกาสก็ไหลไปได้ กระทั่งถึงภวคฺค-  
 พรหม, อธิบายว่า ไหลทวมธรรมเหล่านี้  
 และโอกาสนี้. ความจริง อา-อักษร นี้ มี  
 ความหมายถึงการทำในภายใน.

ชื่อว่า อาสา เพราะเป็นจุดของหมักทอง,  
 มีของมีนเมาเป็นต้น เพราะอรรถว่าหมักไว  
 นาน. เหมือนอย่างในโลกเขาเรียกของ  
 มีนเมาเป็นต้น ที่หมักไว้นานว่า อาสวะ.  
 ก็ถ้าว่าที่ชื่อว่าอาสา เพราะความหมายว่า  
 หมักไว้นาน ธรรม ๔ ประการนั้นนั้นแล  
 ก็ควรที่จะเป็นอย่างนั้น. สมจริงดังที่ตรัสไว้  
 มีอาทิวา "ภิกฺขุทั้งหลาย เจอนตนแห่ง

<sup>๑</sup> อญ. ทสก. ๒๔/๑๒๐.

อายตน์ วา สัมผัสทุกข์ สนวนติ ปสนวนตีติปิ  
อาสา. ตโต อญเณ โน อาสา นาม.

อตุตถานัน อารมมณัน กตุวา ปวตุเตหิ สห  
อาสาเวหิตี สาสวา. เอวํ ปวตุตมานา  
นตุถิ เอเตสํ อาสวาติ อนาสวา. เสสํ  
เหตุโคจจเก วุตตนเยเนว เวทิตัพพ.

อัยํ ปน วิเสโส, ยถา ตตุถ "น เหตุ  
โย ปน ฐมา สเหตุกาปิ, อเหตุกาปิ"ติ  
อัยํ โอสานตุโก ปจมทุกุสสุ ทุติยปทํ  
อาทิมุหิ จเปตุวา วุตโต, เอวํ อิต  
"โน อาสวา โข ปน ฐมา สาสวาปิ,  
อนาสวาปิ"ติ น วุตโต.

อวิชชา ย่อมไม่ปรากฏว่า 'ก่อนแต่นี้อวิชชา  
ก็มีไฉน' ดังนี้.

อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า อาสา เพราะอรรถว่า  
พอกพูน คือก่อสังสารทุกข์อันยืดยาว ดังนี้  
ก็ได้. ธรรมเหล่านี้จากอาสาะนั้นไม่ชื่อว่า  
อาสาธรรม.

ชื่อว่า สาสวา เพราะมีอาสาที่ทำให้  
เป็นอารมณ์เป็นไป. ชื่อว่า อนาสวา เพราะ  
ไม่มีอาสาที่เป็นไปอย่างนั้น. คำที่เหลือ  
พึงทราบโดยนัยที่กล่าวแล้ว ในเหตุโคจจกะ  
นั้นแล.

ส่วนความแปลกกันมีดังนี้คือ, ในอาสาโคจ-  
จกะนี้ไม่ได้ตรัสทุกะสุดท้ายไว้ว่า "โน  
อาสา โข ปน ฐมา สาสวาปิ,  
อนาสวาปิ" เหมือนอย่างในเหตุโคจจกะนั้น  
ที่ทรงวางบทที่ ๒ แห่งทุกะแรกไว้ตอนต้น  
แล้วจึงตรัสทุกะสุดท้ายไว้ดังนี้ว่า "น เหตุ  
โย ปน ฐมา สเหตุกาปิ, อเหตุกาปิ"  
ฉะนั้น.

คุณันทนา สว่างเวช

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา

กัญจาปี น วุคฺโต, อถ โข อยญจ อญฺโธ  
จ เกโท ตตฺถ วุคฺตฺนเยเนว เวทิตฺพฺโพ.

ถึงไม่ไตรสรัสไว้ก็จริง, แมกระนั้นก็พึงทราบ  
ความแตกต่างทั้งที่กล่าวมานี้ และความแตก  
ต่างข้ออื่น โดยนัยที่ตรัสไว้ในเหตุโคจฉกะ  
นั้นนั่นแล.

๒๐-๒๕. สฺยโณชนโคจฉกะ ยสฺส  
สํวิชฺชนฺติ, ตํ ปุคฺคํ วฏฺฐสฺมี สํโยเชนฺติ  
พฺนฺเชนฺตํ สฺยโณชนา. ตโต อญฺเ  
โน สฺยโณชนา นาม. อารมฺมณภาวํ  
อุปกฺนฺตฺวา สฺยโณชนํสมฺพฺนฺเชน<sup>๑</sup> สฺยโณ-  
ชนานํ หิตาติ สฺยโณชนิยา, สฺยโณชนสฺส  
อารมฺมณปฺจฺยภูตानํ เอตํ อธิวจฺนํ.  
น สฺยโณชนิยา อสฺยโณชนิยา. เสสํ  
เหตุโคจฉกะ วุคฺตฺนเยเนว โยเชตฺพฺพํ.

๒๐-๒๕. พึงทราบอธิบายในสฺยโณชน-  
โคจฉกะ ดังต่อไปนี้ ชื่อว่าสฺยโณชนะ เพราะ  
ประกอบ, คือผูกพันบุคคลผู้มีกิเลสไว้ใน  
วัฏฏะ. ธรรมอื่นจากนั้นไม่ชื่อว่าสฺยโณชนะ.  
ชื่อว่า สฺยโณชนิยะ เพราะเกื้อกูลแก่  
สฺยโณชนะ โดยเข้าถึงความเป็นอารมณ์  
แล้วสัมพันธ์กันกับสังโยชน์, คำว่า สฺยโณ-  
ชนิยะนี้ เป็นชื่อแห่งธรรมที่เป็นอารมณ์ปัจจัย  
แห่งสังโยชน์. ธรรมที่ไม่ใช่สฺยโณชนิยะ  
ชื่อว่า อสฺยโณชนิยะ. กำนอกจากนี้พึงประ-  
กอบเข้า โดยนัยที่กล่าวไว้ในเหตุโคจฉกะ  
นั้นนั่นแล.

๒๖-๓๑. คณฺถโคจฉกะ ยสฺส  
สํวิชฺชนฺติ, ตํ จุติปฺปฏิสฺนฺธิวเสน วฏฺฐสฺมี

๒๖-๓๑. พึงทราบอธิบายในคณฺถ-  
โคจฉกะ ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า คณฺถะ เพราะ

<sup>๑</sup> ส. สํโยชนสํวทฺฒเนน.

คนุณตี<sup>๑</sup> มณเฑนีตี คนุณา. ตโต  
อณเณ โน คนุณา. อารมมณกรณวเสน  
คนุณเณหิ คนุณิตัพพาทิ คนุณนียา. เสสั  
เหตุโคจจเก วุตตนเยเนว โยเชตัพพ.

ร้อยรัดคือเชื่อมต่อบุคคลผู้มีกิเลสไว้ในวัฏฏะ  
ด้วยสามารถแห่งจติและปฏิสนธิ. ธรรมอื่น  
จากกันณะนั้น ไม่ ชื่อว่า กันณะ. ชื่อว่า  
กันณียะ เพราะถูกกันณะร้อยรัดไว้ด้วย  
สามารถทำให้เป็นอารมณ์. คำนอกจากนี้  
พึงประกอบเข้า โดยนัยที่กล่าวไว้ในเหตุ-  
โคจจกะนั้นแล.

ยถา จ อธิ, เอว อิติ ปเรสุปี  
วุตตาวเสสั ตตถ ตตถ วุตตนเยเนว  
เวทิตัพพ.

ส่วนคำที่เหลือจากที่ตรัสไว้ แม้ในทุกะอื่น  
จากทุกะนี้ก็พึงทราบโดยนัยที่กล่าวไว้ในทุกะ  
นั้น ๆ เหมือนอย่างที่ตรัสไว้ในทุกะนี้.

๓๒-๓๗. โอมโคจจเก ยสัส  
สัวิชชุนตี, ตั วญฺญัสสมิเยว โอนนตี  
โอสีทา เบนตีตี โอมา. อารมมณั กตุวา  
อติกกมณียโต โอเมหิ อติกกमितัพพาทิ  
โอมนียา. โอมานัน อารมมณธมฺมาเอว  
เวทิตัพพา.

๓๒-๓๗. พึงทราบอธิบายในโอม-  
โคจจกะ ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า โอมะ เพราะ  
ทำบุคคลผู้มีกิเลสให้ถึงลง คือให้จมลงใน  
วัฏฏะ. ชื่อว่า โอมนียะ เพราะถูกโอมะย้าย  
โดยทำให้เป็นอารมณ์แล้วย้าย. โอมนียะพึง  
ทราบว่า เป็นอารมณ์ของโอมะนั้นเอง.

<sup>๑</sup> ฉ. คนุณตี.

อรรถสาธิต บ. - พ. ๑ - ๒๑

๓๘-๔๓. โยคโคจจนเก ยสฺส  
 สํวิชฺชนฺติ, ตํ วฏฺฐสฺมี โยเชนฺตีสฺติ โยคา.  
โยคนิยา โอมฺนิยา วีย เวทิตฺพพา.

๔๔-๔๙. นีวณโคจจนเก จิตฺตํ  
 นีวณฺติ ปรีโยนฺทฺธนฺตีสฺติ<sup>๑</sup> นีวณา.  
นีวณิยา สณฺโณชนิยา วีย เวทิตฺพพา.

๕๐-๕๔. ปรามาสโคจจนเก  
 ธมฺมานํ ยถาภูตํ อนิจฺจาทีอาการํ  
 อติกฺกมิตฺวา นิจฺจนฺติ อาทิวเสณ  
 ปวตฺตมานา ปรีโต อามสฺนฺตีสฺติ  
ปรามาสา. ปรามาสฺเหที อารมฺมณฺกรณ-  
 วเสณ ปรามภูจฺตฺตา ปรามภูจา.

๕๕-๖๘. มหนฺตรทฺฏเกสฺ อารมฺมณํ  
 อคฺคเหตฺวา อปฺวตฺตตีโต สห

๓๘ - ๔๓. พึงทราบอธิบายในโยค-  
โคจจนเก ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า โยคะ เพราะ  
 ประกอบบุคคลผู้มีกิเลสไว้ในวัฏฏะ. โยคนิยะ  
 พึงทราบว่าเหมือนกันกับโอมนิยะ.

๔๔-๔๙. พึงทราบอธิบายในนีวณ-  
โคจจนเก ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า นีวณะ เพราะ  
 กางกันคือรังรัดจิตไว้. นีวณิยะ พึงทราบ  
 ว่าเหมือนกันกับสณฺโณชนิยะ.

๕๐-๕๔. พึงทราบอธิบายในปรามาส-  
โคจจนเก ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า ปรามาสะ  
 เพราะยึดถือตรงข้าม(กับความจริง) กว-  
 ลวงอาการไม่เที่ยงเป็นต้น อันเป็นความจริง  
 แห่งธรรมทั้งหลาย เป็นไปด้วยอำนาจอาการ  
 มีเที่ยงเป็นต้น. ชื่อว่า ปรามภูจฺ เพราะ  
 ถูกปรามาสแต่ละตอง ด้วยสามารถทำให้เป็น  
 อารมณ.

๕๕-๖๘. พึงทราบอธิบายในมหนฺตร-  
ทฺฏเก ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า สาร์มมณะ เพราะ

<sup>๑</sup> ฉ. ปรีโยนฺทฺธนฺตีสฺติ.



จิตตัสสภูจา จ เต จิตตสมฺภูจानา จาติ  
จิตตัสสภูจสมฺภูจानา. จิตตัสสภูจา จ เต  
 จิตตสมฺภูจानา จ จิตตสหฺโน เอว จาติ  
จิตตัสสภูจสมฺภูจानสหฺโน. จิตตัสสภูจา  
 จ เต จิตตสมฺภูจानา จ จิตฺตานุ-  
 ปริวตฺติโน เอว จาติ จิตตัสสภูจสมฺภู-  
จानานุปริวตฺติโน. เสสานิ สพฺพทานิ  
 วุตฺตปทานิ ปฏิกฺเขปวเสน เวทิตฺตพฺพานิ.

ชื่อว่า จิตตสังสัฏฐสมฺภูจानะ เพราะเป็น  
 ธรรมที่เกี่ยวของกับจิต และมีจิตเป็น  
 สมฺภูจาน. ชื่อว่า จิตตสังสัฏฐสมฺภูจานสหฺ  
 เพราะเป็นธรรมที่เกี่ยวของกับจิต มีจิตเป็น  
 สมฺภูจานและเกิดรวมกันกับจิตนั้นเอง. ชื่อว่า  
จิตตสังสัฏฐสมฺภูจานานุปริวตฺติ เพราะเป็น  
 ธรรมที่เกี่ยวของกับจิต มีจิตเป็นสมฺภูจาน  
 และคล้อยตามจิตนั้นเอง. บททั้งหมด  
 นอกจากนี้พึงทราบว่ ปฏิเสธบทที่ตรัสไว้  
 แล้ว.

อชฺฌตฺตชฺฌตฺตํ สนฺธาย อชฺฌตฺตตฺติเก  
 วุตฺตวเสน อชฺฌตฺตาว อชฺฌตฺติกา. ตโต  
 พหิฏฺฐาติ พาหิรา. อุปาทิยนฺเตว ภูตานิ,  
 น ภูตานิ วีย อุปาทิยนฺตฺติ อุปาทา. น  
 อุปาทิยนฺเตวาติ โนอุปาทา.

ชื่อว่า อชฺฌตฺติกะ คืออชฺฌตฺตะ ตามที่ตรัส  
 ไว้ในอชฺฌตฺติกะ หมายถึงอชฺฌตฺตชฺฌตฺตะ.  
 ชื่อว่า พาหิระ เพราะมีในภายนอก  
 ภายในนั้น. ชื่อว่า อุปาทะ เพราะเข้าไป  
 อาศัยยิดถือภุตรูปทั้งหลาย ไม่ใช่เข้าไป  
 อาศัยยิดถือเหมือนภุคผีสิง. ชื่อว่า โนอุปาทะ  
 เพราะไม่เข้าไปอาศัยยิดถือภุตรูป.

๖๔-๖๕. อุปาทานโคจฺจเก ภูสํ  
 อาทิยนฺตฺติ อุปาทานา, ทฬฺหคฺคากํ

๖๔-๖๕. พึงทราบอธิบายในอุปาทาน-  
โคจฺจกะ ดังต่อไปนี้ ชื่อว่า อุปาทานะ

คุณประพิณ ภิรมย์โยธี

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์ เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา